

Sezai Karakoç _ Günlük Yazılar Gün Saati

SEZAI KARAKOÇ
GÜNLÜK YAZILAR

IV

GÜN SAATİ

2. Baskı

DİRİLİŞ YAYINLARI

P.K. 1279 Sirkeci - İSTANBUL

*

Nuruosmaniye Cd. Derin Han No: 8/1

34410 Cağaloğlu - İSTANBUL

*

Tel: (0212) 519 04 57

Diriliş Yayın : 35

Birinci Baskı : 1986

BU KİTAP

Bu kitap, Günlük DİRİLİŞ Gazetesi'nde, 7 Ocak-1983

16 Haziran 1983 tarihleri arasında, Gün Saati başlığı altında yayınlanmış günlük yazılardan oluşmuştur.

© DİRİLİŞ YAYINLARI 1998. BU KİTAP DAHİL BÜTÜN ESERLERİMİZİN TÜM YAYIN HAKLARI SAKLIDIR (Değerlendirme amacıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yazarın yazılı izni olmadan, hiçbir surette alınamaz, çoğaltılamaz, radyo, TV'lerde okunamaz, kaset ve CD'lere aktarılamaz, internet dosyası açılmaz).

GÜN SAATİ

Ofset H^rî*. Sembol Tamhm

Bask.-C.lt: Bayrak Matbaac.hk

istanbul-1999 Aralık

HAYAT VE ANLAMINA DAİR

Eskiler, daha doğrusu eski filozoflar, hayatı bir muamma olarak görmüşlerdi. Aslında, antik sanat-Yunan trajedyasında, Oidipus'un karşılaştığı sfenks, ölüm aynasında, hayatın bilmecemsi yüzünü seyrettiriyordu çağın insanına.

Yeniler, daha doğrusu günümüz filozoflarından bir çoğu ise, hayatı, bir saçmalık, bir anlamsızlık, bir hiçlik olarak vasıflandırıp değerlendirdiler. Bir çoğu da, bir kuşku, bir sorun olarak.

Şüphesiz, filozofların bu düşüncelerinde çağlarında unutulmaz etkiler yapan büyük olayların payı ve yankısı vardır. Örnek olarak söylenirse, çağımızda arka arkaya patlayan cihan savaşlarının ölü iskeletlerini andıran silüetleri ve silâhların öldürücü gücünün haya-

kalıntılarıyla korudular. Her medeniyet hareketinde de, ona paralel olarak gelişen bir edebiyat hareketi görülür. Eseri, gelecek kuşaklara kalan tarihçiler de, kalemi ve üslûbu olan, derin tahliller yapabilen tarihçilerdir. Naima'nın bizde bir zamanlar o kadar çok okunması, sadece, tarihçilik gücüyle açıklanamaz. Bunun yanında, onun yazma kudretini de hesaba katmak lâzımdır. Evliya Çelebi de, eşsiz gözlemleri yanında, o tatlı anlatımıyla okuyucularına kendini sevdirmesini bilmiştir.

Edebiyat ve şiir, roman, piyes, hikâye, hitabet gibi edebiyatla ilgili sanatlar, musiki, mimarî ve çizgi sanatı gibi ve belki onlardan daha çok, insanın özüyle ilgili, onun kişiliğine bir maya katan ilâhî lütuflardır. Yeter ki, bu lütuflar, kötüye kullanılmasın, edebiyat aşkından koparılıp (an)ın bazlarına kurban edilmesin.

Bir toplumun tarihi, biraz da şairlerinin, musikişinaslarının, hatiplerinin, tarihçilerinin tarihi demektir. Nedim'i çekip çıkarınız, Lâle Devri güzelliğinden çok şey kaybedecektir. Baki'siz de bir Kanunî Devri düşünülebilir mi? Ve Nefi'siz bir Dördüncü Murat Devri, Fuzulî'siz Bağdat ve Kerbelâ, Akif siz Çanakkale ve İstiklâl Savaşı, Mevlâna'sız bir Konya ve Yalıda Kemal'siz bir İstanbul? İslâm Medeniyeti, tarihin en büyük ve en hakiki medeniyeti olarak, edebiyata ve onun dallarına gereken değeri vermiştir. Bu

yüzdendir ki, dünya durdukça anılacak büyük şairler ve yazarlar yetiştirmiştir.

Edebiyatı, her yerde ve her kesimde, yeniden lâıyk olduğu yere oturtmak, artık toplumumuzda en kesin bir ihtiyaç haline gelmiştir. Cehaletin karanlığından kültür ve medeniyetin aydınlığına ancak böyle çıkabiliriz.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

13

ESER VE ELEŞTİRİ

Hilkatin işleyişinde gözlenen bir özelliktir yaratışın içine gizlenmiş eleştiri. Sanki, her oluş, özünde kendi eleştirisini de beraber getirmekte. Her doğuş, her oluş ve her diriliş, dışla karşılaşınca, dışın direncine uğrayınca kendi konumunu saptamak isteyecektir. Böylece, her ortaya koyuş, asgari bir eleştiriyle birlikte, eleştiri gerektirmektedir. Bundan mahrumluk, yeni oluşun bütünlenmesi demektir. Doğan her şey, brüttür önce; saf ve net değildir. Zar vardır, kabuk vardır, düşünüş vardır, yanlış vardır, eksik vardır. İnanış konusunda da, şeytan, bir nevi bu görevle yükümlü.

Eleştiri, anlıyoruz ki, önce daha eserin oluşmasında ve her safhasında gizli bir özeleştiri biçiminde kendini göstermektedir. Eser, iş, yapı, tamamlanıp ortaya çıkınca, dışın, çevrenin, şartların değerlendirmesi başlar. Eser kendini kabul ettirmek ister. İşte bu istek, önce eleştiri duvarına çarpacaktır.

Eleştiri imtihanını vermemiş hiç bir eser, eser denilmeğe lâyık olamaz. Eleştiriye karşı, eser, kendini çoğu kez sessizce savunmaktadır. Gerçek bir eser, bir iş, ne kadar hırpalanırsa hırpalansın, yereden yere vurulursa vurulsun, haksızlık er geç anlaşılır. Ve haksız eleştiri bile, sonunda bir hakkın ortaya çıkmasına, eserin, işin ve insanın hakkının verilmesine sebep olur.

Bu bakımdan, eleştiriden korkmanın yeri yoktur. Eleştirilmek, kale alınmak demektir. Asıl, haksız yere eleştiren korksun. Çünkü: eleştiri tersine dönüp, eleştiriciden öcünü alabilir. Eleştirmede ölçü, bence, insanın kendini eleştirilenin yerine koyması olmalıdır. Şartları hesaba katmak, eldeki imkân ve vasıtaları iyice hesaplamak, yani adaletten ayrılmamak, eleştiri sağlığının ve ahlâkının ilkeleri arasında anılsa yeridir. Kimi eleştiriyorsak, önce kendimizi onun yerine koymalıyız. Biz onun yerinde olsaydık, ne yapacaktık diye iyi düşünmeliyiz, ondan sonra eleştirmeliyiz. Ve mümkün olduğu ölçüde, eleştiren, duygularım zaptetmeli, objektif olmasını bilmelidir. Böyle olursa, eser ve eleştiri bütünlenir; eser tamamlanır, birbirine katılıp birbirlerinde erirler. Tek parça olurlar. Olumlu eleştiri, eser için doğum içinde doğumdur. Eser, ayna içinde ayna, ayna içinde ayna görüntüsü gibi, eleştiri serisi içinde uzar ve devam eder. Eserlerin hakkını verelim, gerçek eleştirilerin hakkını verelim.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

15

ESER VE ZAMAN

Ay günden güne büyür, incecik bir yeni ayken, bir gün gelir dolunay olur. Zaman da bu kurala uyar. Saniyeler, bir gün yüzyıllar olur. Yaradılışın kanunu bu. Din ki, mutlak hakikatler sistemidir, o bile. kendine mahsus bir gelişim kanununa uyar, bir istisna oluşturmaz.

Birdenbire, bir lütuf olarak verilenler bile, bir mahremliğin özbenliğinde esrarlı bir şekilde birikmiştir. Sırrını Yaraticının bildiği bir şekilde.

Öyleyse ne geç kalmaktan ne bütünleyememekten korkmalı.

Bir oluş. daha doğuşundan geleceğini az çok sezdirir.

Bir velinin mektuplarında sık sık tekrarladığı gibi, "sene, baharından bellidir."

Oluş ve gelişimin doğrultusunu sezerek, bıkmadan, usanmadan eserini tamamlar sanatçılar, önderler ve kahramanlar.

Öyle ki, sanki eserin zamanı, onu tamamlayacak olanın içinde.

bir saat düzenliliğiyle ilerler. Onu boşuna zorlamayınız. Onu ne geciktiriniz, ne de hızlandırınız.

Sabırsızlık, esere değil, onun şartlarına bakmaktan doğuyor. Ruhuna değil, dış tecellisine takılmaktan. Oysa, anlama, öze inilse, yavaşlığın hız olduğu görülür. Küçük dereler ne kadar hızlı akıyor görünürler. Büyük nehirlerse durmuş gibi. Oysa, onlar, ta alttan, derinden hızla akıp gitmektedirler.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

17

ZAMAN VE İNSAN

Zamanın problemleri hızla eskiyor ve bu problemlere bağlı kimi tartışmalar, giderek anlamsızlaşıyor, gülünçleşiyor, traji-komik bir görünüm alıyor.

Günü geçmiş çözümlere takılıp kalmış olanlarsa, zamanın dışında, olay akışının ötesinde kendi dünyalarında yaşayıp kavruluyorlar. Bu, zamanı aşma, ya da zamanın üstüne çıkma değil, düpedüz zamanın altında kalma halidir.

Zaman, insanoğlunun soyutlama ve somutlama arasında kurduğu bir köprüden başka bir şey olmasa da, yine kendi üstüne katlanarak, tarihi oluşturarak, başlı başına bir güç gibi etkisini göstermektedir. Ne kadar inkâr edilirse edilsin, zaman, kimi zaman, bir balyoz gibi iner olayların tepesine, kimi zaman bir yerde bir bomba gibi patlar, kimi yerde kanatlarına tutunup uçtuğumuz bir rüzgâr, bir ilâhî lütuf rüzgârı olur.

Öyleyse, zamanı tanrılaştıranlardan ve onların aşırılığından uzak kalmakla birlikte, onu büsbütün yok saymanın felâketini idrak etmek, bir pürüzlü dünyada yaşadığımızı bilmek ve onun sorumluluğunu yüklenmek zorundayız.

Tarihin farkında olmak demek, mahkûmu olmak demek değildir. İslâm dünyasının, içine girip bir kaç yüzyıldır bir türlü çıkamadığı bunalımın kökünde, zamanla olan ilişkiyi ayarlama melekesini kaybetmemiz de yatmaktadır.

Zaman üzerine düşünmemiz, onu süreklince değerlendirmemiz, o bizi sürüklemeyen, bizim onu düzenlememiz, zamanı bir ihtiras gibi, ruhların tek atılım gücü gibi kullananların karşısında bir savunma sorunumuzdur.

Zaman sorununu, ruhumuzda olduğu kadar, toplum planında da gündeme getirme, bir çıkış noktası olabilir, islâmın çağdaş atılımı için.

Zamanın gücünü bir lanet mistisizmi gibi kullananlara karşı bir aşk silâhı yapmak, her aydının ödevidir zamanımızda.

Zaman, ne büyükünün hammaddesidir, ne de sayaçların arkasındaki soyut ekran. Zaman, insan ruhunun eşyaya işlenmesindeki düzenlilik demektir.

Zamanın fethi, uzayın fethinden önemli ve aslında o fethin de

sebebidir.

Kişinin ve toplumun zaman'la olan hesaplaşması, tarihle olan hesaplaşması, şimdiki zamanın tek garantisidir.

Tarihe, zaman açısından baktığımızda, ya onu aşırı kullananların taşkınlığı, ya hiç kullanmayanların durgunluğu ile karşılaşırız. Ancak, zamanı kullanmasını bilenlerdir ki, medeniyetler kurmuşlar ve arkalarında onları unutturmayacak eserler bırakmışlardır. Zamanın nabzını elinden kaçıranlar ya da zamanı bir sel, bir çığ haline getirip sürüklenenler ise, zamanla olan yarışı yitirmişler ve zamanın gözünde arkeolojik malzeme olmuşlardır.

18

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

İslam aydınlarının çözeceği çağdaş bilmecelelerin en büyüklerinden biri de, zaman sırrı ve zaman bulmacasıdır.

Ne tarih ve zaman fobisi, ne de zaman ve tarih manisi! insan için gerekli olan, zaman bilincidir.

DOĞU'DAN BATI'YA

İnsanlık, aşırılıkların kurbanı oldu hep.

Düşünürler, çelişkilerin sebebini, öteden beri, en kaba çizgileriyle Doğu ve Batı mizaç farklarında aradılar. Aslında, bugün, giderek Doğu ve Batı arasındaki mesafe kapanıyor. Ne yazık ki, bu kapanış, şimdilik, sağlıklı gidiş göstermiyor. Daha çok Doğunun, kişiliksiz bir şekilde batılılaşması biçiminde oluyor.

Batının gururu, Doğu'ya yaklaşmasına engel oluyor.

Ama, Batı'nın bu direnişi, tarihe ters düşen bir tutumdur.

Gün gelecek, O da, Doğu'ya yaklaşmak zorunda kalacaktır.

Dileğimiz, bu konuda geç kalmamasıdır Batı'nın.

Öte yandan, Batı'nın Doğu'ya gerçek anlamda yaklaşması, Doğu'nun Batı'ya şimdiki yoz yaklaşmasını da düzelterektir.

Ancak, İnsanlığın bugünkü karanlık gidişini böylesine aydınlık bir yöne çevirecek olan nesil, inancıma göre, yine de Doğu'da, islam ülkelerinde görülecek köklü bir çıkış ve diriliş sonucunda boy gösterecektir.

Ve o zaman, Doğu "icaz"ı "tafsil"ine kavuşacak, Batı "tafsü"i de fazlalık ve artıklarını atarak yoğunlaşacak ve mahrum olduğu icaz"ı mayasına katacaktır.

20

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

Ve o zaman, bugün bozulan teori-pratik dengesi, yeniden olu-

şacaktır.

Ve o zaman, Dünyanın kaybettiği uyum musikisi, yemden ruhumuzda çınlayış gücüne erecektir.

Eğer, nükleer bir kıyamet, insanlığı yine ilkelik çağına döndürmezse...

Ve eğer, dünya bir çöle dönmezse...

DÜŞÜNCE VE HAYAT

Hayat, düşünce üretir; düşünceden hayat doğar. Bu, bir yaratılış mucizesidir. İnsan, hayatla düşünceyi adeta özdeşleştiren, düşüncenin sitesini kuran, hayat düşüncesini yaşayan ve düşüncede hayat arayan varlık...

Düşünce, çok yöne açılma özelliğini taşıyor. Bir yanıyla, cezbe, bir yanıyla duyguya, sezgiye açılır, insan melekelerinin tam orta noktasında duran, hepsine açık. ve hepsinin de birbiriyle ilgisi- ni sağlayan bir meleke. Eksen meleke, merkez meleke. Ve düşünce- nin de merkezinde bilim çekirdeği yer alır. Düşünce, bilimi doğu- ran ve onun etrafında bir hâle gibi duran zihin yemişi.

Düşünce de vahiy gerçekliğinin ışığında hayat bulur; ondan doğar, ondan beslenir ve onunla yaşar.

Bu yüzdendir ki, Kur'an-ı Kerim, insanlığı hep düşünmeye ça- ırıyor, düşünceye çağırıyor.

Düşünce hayatın seviyesini yükseltir.

Düşünce, içgüdülerin üstüne yükselmemiz için göklerden ge- len bir çağrıdır.

Taklitten, düşünceyle kurtuluruz.

Cezbe ve vecd, ancak düşünce temeline dayanınca sağlam olur.

22

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

İslâm Medeniyeti, aynı zamanda bir düşünce medeniyetidir.

Diriliş, düşünceye değer vermemiz, düşünceyi gündeme getir- memiz demektir.

Olaylar üzerine düşünmek, tarih üzerine düşünmek, sanat üze- rine düşünmek, hayat üzerine düşünmek, ölüm üzerine düşünmek: yeni insanlık kuşağına düşen görev, bu olacaktır.

Ancak, böylelikle ki, insanlık bir takım saplantılardan kur- tulacaktır. Aktüel trajedisini doğuran bütün saplantılardan...

ÇIKIŞ NOKTASI

Düşünürler ve medeniyet tarihçileri, çeşitli açılardan, Medeni- yetimizin yüzyıllar süren bir bunalıma girmesi hadisesi üzerinde durmuşlardır. Bütün insanlığı da bizim kadar ilgilendiren, bugün, bütün insanlığın içine saplandığı çıkmazın aşılmasının ve kördü- ğüm halini almış insanlık yazgısının çözümlenmesinin anahtarım

da içinde bulundurduğuna inandığım bu krize bir çok eserimde ve yazımda dokunmuşsam da, bir kitabımda da belirttiğim gibi, konu, başlı başına ele alınması gereken önem, değer, çap ve hacimde olduğundan, bir gün, imkân olursa, enine boyuna ve derinliğine, bu gün tutulmasına benzer olayı incelemek istiyorum.

Şu günlük yazı çerçevesinde ise, bu konuyla ilgili olarak bir noktaya dikkat çekmek istiyorum. O nokta da, bu krizin, düşünce alanındaki duraklama ve hatta gerilememizle bir eş-zamanlık göstermesi gerçeğidir. Bu durgunluk ve düşüş, krizin sonucu olarak da görülüp ele alınabilir. Öyle de olsa, yine de, onu krizin sebebi sayan görüş, değerinden fazla bir şey kaybetmez. Çünkü, zihnî faaliyetlerdeki düşüş ve gerileyiş, başlangıçta, Medeniyetimizin bunalışma girmesinden doğmuş olsa bile, sonradan başlı başına bir sebep olmuş ve krizi kökleştirmiş, derinleştirmiş, devamlılaştırmıştır.

24

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

Düşünce hayatının giderek sönmesi, islâm dünyasını bugünkü acı duruma getirdi. Artık Gazzaliler, Muhyiddin-i Arabiler, Mevlânalar yetişmiyor. İslâm Medeniyetinin parlak dönemlerindeki düşünce, bilim ve sanat için duyulan o büyük ve eşsiz tutkudan bugün eser yok.

Artık, çekilen çileyi, bu noktadan ele almak ve tıkanan düşünce gelişmesi yolunu yeniden açma çarelerini aramak gerekiyor. Tesadüfle kurtuluş olamaz. İslâm dünyası, ancak açacağı çok geniş, çok boyutlu ve yoğun bir düşünce hayatı ve çığırını ile, ve o hayatı ayakta tutan saf heyecan ve idealizm ortamında, bir çıkış noktası bulacaktır.

ÖZ - DENETİM

Zaman zaman, şehrimizde, Milletlerarası Basın kuruluşları ve büyük gazetelerin toplantıları yapılmaktadır. Seminer konularından biri, basının kendi kendini kontrolüdür.

Gerçekten, her kuruluş, her insan gibi, dıştan denetlenmeden önce kendi kendini denetlemelidir; böylece, "hesaba çekilmeden, kendi kendini hesaba çekmiş" olur. Bu da, bir takım hoş gitmeyecek davranışlardan peşin kaçınma gibi olumlu bir sonuç doğurur. Ancak, bir kaç noktaya dikkat etmek gerekir, bu kuruluş içi denetim ya da gözetimde. Basın, düşünce özgürlüğü temeline dayanır bir kuruluş olduğuna göre, bu denetim, bu özgürlüğü zedeleyecek tarzda, büyük basın kuruluşlarının küçükleri düşünce açısından baskı ve kontrol altına alması şeklinde oluşmamalıdır. Böyle olursa, bizzat amaca ters düşülmüş olunur.

Devletin kanunî ve zarurî ölçüde denetimi, kamuoyunun beğeni ve reddi, bu denetimin dış ve doğal çerçevesini teşkil eder. Ama,

kuruluş içi denetim, sanki aynı kurumun bir iç denetimi gibi düşünülmemelidir. Bizce, basın kendi kendini kontrolü, biraz daha Açılırsa, herşeyden önce özeleştirilme modellerinin geliştirilmesi, karşılıklı tolerans düzeninin yerleştirilmesi, bir nevi, basın mensupları

26

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

arasında bir diyalogun kurulması çarelerinin araştırılması anlamına gelir.

Küçümseme, çekememe, değerleri görmezlikten gelme, yetenekleri değerlendirmeme, kamuoyunu hep aynı çevrenin muhatabı tutma gibi alışkanlıkların kırılması ve özeleştirilme geleneğinin yerleştirilmesi, basının kendi kendini kontrol sisteminde atılacak ilk adımlar olabilir.

Bizim basınıma gelince, hep bir arada oldukları halde kendi başlarına monolog yapan kişilerin topluluğu görünümünde.

Diyaloga geçiş de genellikle kavga biçiminde.

Önce, bunların değişmesi gerekli.

Ancak, bunların değişmesi ve kendi kendini kontrol düzeninin kumlusu, kültüre değer vermekle başlar.

KORKUDAN ÖTE

Nükleer bir dünyada yaşıyoruz artık. Ama, bunun şuurunu, insanlık olarak taşıyor muyuz, acaba?

İlk sıralar, yani atom bombasının atılmasından sonra doğan panik esnasında, bilginler, düşünürler ve yazarlar, bu konuda görüşlerini ve kaygılarını belirttiler. Hatta, Faulkner'in nobel konuşmasında tema buydu. Ancak, zamanla, bu uyarılar da söndü.

insanoğlu her şeye alışıyor. Bir vakitler, savaş içinde doğup büyüyen ve sonra da savaşa katılan, daha doğrusu, doğduğu andan itibaren savaş içinde olan Vietnamlıların o hayatı olağan karşılamaları gibi, insanlık da, bugün demeklesin kılıcı olarak tepesine asılmış nükleer savaş bombasına korkmadan, ürkmeden bakabiliyor. Ama, bu görünüş aldatıcıdır. Şuurumuzun kabul eder görüldüğü nice havsala almaz olayın doğurduğu korkular ve ürküntüler, şuuraltımızda birikir, birikir ve bir gün beklenen patlamasını yapar. Daha da kötüsü, trajedinin tahammülü aştığı noktada, kayıtsızlık halinin başgöstermesidir. Aslında, bu, kayıtsızlık değil, düşünmek istemeyiş, korkunç ve umutsuz bir kaçış, yani aynaya sırt çevirme hadisesidir.

Aynaya sırt çevirmekle ne biz değişiriz, ne de ayna.

28

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

Ne yazık ki, bu nükleer savaş çıkmazını, asıl düşünmesi gerekenler, sadece, gizli görüşmeleri için bir bahane olarak kullanıyorlar. "Silâhsızlanma görüşmeleri" dendi mi, biliniz ki, bu asla silâhsızlanma ya da nükleer silâhlardan arınma görüşmesi değildir; o maske altında büyük ya da küçük pazarlıklardır.

Bir takım öğrencilerin Avrupa ya da Amerika'da yaptıkları gösterilere göz yummaktan ibaret, asıl yetkililerin bu konudaki tutumları.

Oysa, nükleer dev, bir kanser uru gibi, insanoğlunun ensesinde gün gün büyüyor.

Bilim, kendi eseri olan bu deve karşı, onu dengeleyecek bir moral koyabildi mi ortaya? Ya da koyabilecek mi? Ne gezer!

Aslında, maddenin bu nükleer güce ulaşmasına karşı, ruhun da adeta nükleer bir donanıma kavuşması gerekli.

Ya insanlık batacak, ya da bu olacak, Gerçek Medeniyetin özündeki mucize ile.

İLERİYİ GÖRMEK İÇİN

İnsan en y anılan yaratık olduğu gibi, en uzağı gören yaratıktır da. Hayvan da, içgüdüleriyle, şimdiki zamanı ve gerektiği kadar da ileriye görür ya da öngörür. Ama, akıl, bu içgüdünün direkt doğrultusunu dolambaçlara çevirdiğinden kurni zaman yanılgıların kaynağı olur. Kimi zaman da içice girmiş düğümleri, kördüğümleri çözecek kadar hesaplı ve hünerlidir. Arna, öngörü, ya da uzak görüşlülük dendi mi, daha çok, bugün henüz bilimin çevreleyemediği iç dünya bilgi ve deneylerinin sonucunda ulaşılmış, kazanılmış, edinilmiş, daha doğrusu bizde olup da uyandırılmış melekeler söz konusudur. "İlm-i ledün" denilen biliş atmosferi.

Bu uz görüşlülüğe eriş, biliniyor ki, bambaşka bir eğitimin sonucunda mümkün oluyor. Örneklerden biliyoruz bunu. İçgüdünün sınırını aşma, aklın takıldığı noktalardan kurtulma, arzuların ve ihtirasların gözbağlayıcı etkilerinden sıyrılma, eşya ve çağ handikap ve şokunu savma yetisi, ancak, kişiliği, üstün bir ideal ve hakikat Çilesinde pişirmekle oluşuyor ve ay gibi gün gün büyüyüp dolunay oluyor.

Bu yüzdendir ki, eskiden yönetici kadroları ayrıca bu mânevi okullardan da geçiyor ve geçiriliyorlardı. Hatta isteyen herkes.

30 GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

Toplumlar da, insanlar gibi, birbirine göre, uzak görüşlü olma bakımından farklıdırlar. Mânevi değerlere önem veren toplumlar daha yüce idealler taşıyor ve tarih sorumluluğunu bu şekilde yükleniyorlar ve hafifletiyorlar. Ama nice akıllı gibi gözükken, nice hari-kalar doğurmuş toplumların da, ileriye görmek hasletinden nice yoksun ve nice mahrum olduğunu görmek, insanı şaşırır ve hüzne boğar.

Bugünün Avrupası, bir de bu gözle görülse.

GELİŞME

Bakılmayan bahçede, görmediğimiz böcekler, sürülmeyen tarlada, vahşetle ürperen çiçekler, kendi başına bırakılmış bağda, üzüm kütük ve sürgünlerini boğmaya kalkan asalak bitkiler ürer. Ruhumuz da böyledir, akıl ve kalbimiz de. Sürekli bir görme gözetme, eğitme, kesiksiz bir onarını ve bütünleme gerekli her işte ve her oluştadır.

Ruhumuzun bakımını, onu tazeleyen merhemlerle, umut ve muştı merhemleriyle, Kutsal Kitap'tan ve kutlu kişilerden gelen esintiler ve güçlerle, bardak bardak şifa sunan iç ırmak aydınlıklarıyla kotarıyoruz.

Aklımızın eğitimini ve ayrık otlarından temizlenmesini, iç göz Çapaklarının ayıklanmasını, metotlu, saf ve çıkar gözetmeyen düşünce, idealist bir amaç düşüncesi, sürekli kritik ve otokritikle sağlarız.

Düşünmeyi durdurursak, düşünceden kaçarsak, karanlık mantıklardan aykırı aykırı beslenen hain düşünceler, ortalığı kaplar. Ruhumuzun gelişme ve yücelmesinde bir anlık bir gecikme gösterirsek, inkâr ve başkaldırma canavarının, mağarasından çıkıp uritsi ağzından ateşler saçarak ilerlemeye başladığımız görürüz.

32

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

Ruhumuza dolacak hayat ve bahar, yabancı gölgeleri kovmaya yetecektir. Yeter ki, o doğurgan mevsim, davet edilsin, ya da kendi kendine geldiğinde hor görülüp yüzüne kapılar kapanmasın. Toplumlar da, insanlar gibi her kesiminde, her kesitinde, çok yönden ve yandan, çok boyutlu ve derinlikli, gözetim, denetim, onarım, eğitim programlarıyla yenilenmeli, tazelenmelidir sürekli-

ce. Toplumun ruhu, toplumun zihni, toplumun gönlü, ayrı ayrı, kesintisiz bir akımla, fizikötesinden başlayan bir kültür planıyla beslenmeli, arıtılmalı, aydınlatılmalıdır.

Bu program ve planlar, bir beyin yıkama plan ve programları değil, beyin doldurma, beyni işletme, beyni pas, pus, sis ve tozlarından arıtma, beyne giden damarların kan akışını düzenleme şeklinde olmalıdır.

Büyük bir ölüm kalım dönemini, bunalımını arkada bırakan toplumumuz, yeniden bir diriliş havasına girmelidir. Ruhta diriliş, düşüncede diriliş, duyarlılıkta ve gönül zenginliğinde diriliş. Kültürde, ahlâkta ve davranışta diriliş dönemine girmeliyiz tek tek ve toplum olarak.

KENDİNE SABRI ÖĞÜTLE

Sabır, psikolojimizin bir çizgisi, bir rengi, bir damarı, bir parçası. Ruhumuzun toplar ve atar damarı. Kendi içine kıvrılmış hareket tomarı. Davranışlarımızın kımiltısız kımıldanış yumağı. Ve nihayet umut ve amaçlarımızın da.

Ancak, onu saf psikolojik bir realite olarak görmek, yanlış, daha doğrusu yetersiz ve eksik bir saptayış olur. O, bir yüzüyle de metafizik plana bakıyor. Umut ve muştuyla dolu olmasa, sırf korku ya da realizm, sabrın maliyetini "finans" edemez.

Oysa, sabır, tabiat ve eşya ile olan ilişkimizde, kıran kırana kavga düşüncesinin ötesinde, ÜST BİR KARAR'ın varlığından haberi oluştan gelen güçle, içten aydınlanmış bir birikiştir. İçten aydınlanmıştır sabır. İçte doğuşla kıvamlanmış bekleyiştir. O geleceğin 'temiz şarabı'yla mayalanıştır.

Evet, sabır, sadece "formel" bir psikolojik durum-alış değil, esas"a ilişkin bir tutumdur. Sadece bir usûl ya da formasyon değil, Şeklî bir unsur değil, aynı zamanda kendi basma bir "mahiyet"tir. Sabır, inancın bir parçasıdır. İnançtan doğar, inançla yaşar. On- dan beslenir ve onunla güç kazanır.

Sabrı siz her iş ve her programa dahil farz etmelisiniz. O, soy-

34 GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

lenmese de, her gerçekleşecek planın ilk maddesi, ana maddesi, her gündemin gündemden hiç çıkmayan, bu sebeple anılmasına gerek olmayan temel maddesidir.

Sabır, geri kalış değil, zamanından önce ileri geçiş de değil, eserin zamanını an an seçiştir.

Kaderin damlalarını bir iksir gibi yudumlamaktır sabır.

O kadehi çatlatmayanlara, elinden yere düşürmeyenlere, içindekini toprağa saçmayanlara ne mutlu. Ve sabrı, geçmişte, şimdi ve gelecekte, inancını ve eserini aydınlatıcı bir meşale gibi omzunda yükseltenlere selâm olsun.

YÜCE SORUMLULUK

Hayatta, çoğu kez, kaçış, beklenenin aksi sonucu doğurur.

Toplum hayatında, sorumlulukları sırtından atan, sorunları çoğaltmaktan, böylece de her kişinin yükünü de, bizzat kendisinin payına düşecek yükü de arttırmaktan başka bir şey yapmış olmaz.

İnsan sorumluluk yüklenmesini bildiği, sorumlulukları omuzlamaktan kaçınmadığı ve bu sorumlulukları karşılayabildiği ölçüde değerlendirilir.

Bir toplum, sorumluluğa duyarlı insanların topluluğu olduğu sürece yükselir ve yücelir, sorumluluktan kaçanlar fazlaştıkça da düşer, geriler.

Sorumluluk, hayatın som bilinçle dolması demektir.

Umudunu tam yitirmiş olanlar, kaçışta teselli ararlar. Toplumda üstüne düşeni yapmamak için, aldatıcı ve boş felsefelere sığınırar- Oysa, görev, bekleyiş içindedir hep. Bu bekleyişe cevap verme uzadıkça, problemler ağırlaşır. Ve belki de kişiler bir fasit dairenin

'Çme yuvarlanırlar. Problem ağırlaştıkça kaçış artar, kaçış arttıkça Problem daha da ağırlaşır.

36

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

İslâm Medeniyeti Tarihi, bize en ağır şartlarda bile seçkin kişilerin nasıl görev üstlendiğini gösteren sayısız onur örnekleriyle doludur.

Toplumumuz, savaşta ve barışta, görevi kutsal bilen inanmış çocuklarının fedakârlıklarıyla eşsiz tarihini gerçekleştirmesini bilmiş şuurlu bir toplumdur.

Milletimizin özde aynı Millet olduğundan kimse kuşku duymasın. Bir takım dönemlerde ona verilmek istenen görüntülerin yanlış olduğu her zaman ve bugün de ortaya çıkmıştır.

Ona, yeniden kuruluşunda medeniyetinin özüne uygun bir sorumluluk düzeni verilebilirse, o, her zamanki yüksek karakterini göstermesini bilecektir.

DOĞRU OLAN

Tabiata baktığımızda, Allah'ın, yaratıklarına soylarını sürdürmek için adeta eşsiz bir güç bağışladığını görürüz. Yararlı ya da zararlı nice kuş, böcek ve bitkilerin, yaşamak, nesillerini sürdürmek için ne kadar tutkuyla bir savaş verdiklerine bakınca, bu bağışın, akli aşan çapını az çok anlamış oluruz. Ne kışın dondurucu soğuğu, ne yazın yakıcı sıcağı, ne fırtına, ne sel, ne kar, ne birbirleriyle yaptıkları mücadeleler, bu zayıf ya da güçlü bin bir çeşit yaratığın yüzünden silinmesine sebep olabiliyor. Ancak tarih çağları içinde- l'idir ki, bazı cinslerin soyunun kesildiğini gözlemliyoruz.

Düşünceler de böyle. Yararlı ya da zararlı düşünceleri de kök- j". ten yok etmek, hemen hemen imkânsızdır. Bu sebeptendir ki, zararlı düşünceyi yok etmekten çok, yararlı olanı geliştirmek, güçlendirmek ve sonucu onun almasını sağlamak ve üstünlüğü, doğru, gerçek, iyi ve güzel olanın elde etmesine çalışmak, zararlı, kötü, çirkin, yalan ve yanlış karşılayacak ve yenecek denge unsurlarına yardımcı olmak, daha tabii, hilkatin kanunlarına daha uygun, daha olumlu, daha yapıcı ve sonuç olarak daha başarılı bir metod olur düşüncesindeyim.

Toplumumuzun ve medeniyetimizin tarihine baktığımızda, yabancı ve zararlı akımlarla savaşta hep direkt metodun tercih edildiğini saptıyoruz. Sonuçta ise, nice kötü, çirkin ve yanlışın gelip yer- ştigi ve onca savaşa rağmen adeta ruhlarda ve kurumlarda sal- l kurduğuna şahit olundu ve olunuyor. Oysa, kötü, çirkin ve

38

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

yanlışla mücadele için sarf edilen emek, para vs.. iyi, güzel ve doğru için sarfedilseydi, daha etkili olurdu sanıyorum. Toplum sağlan, oldukça zararlı etkileri karşılayabilir. Bir bağımsızlık kazanır onlara karşı. Onlardan büsbütün habersiz olduğu zaman, boş bulunduğu bir vakitte, ansızın, sürpriz bir şekilde onların istilâsına uğrayabilir, Onun içindir ki, toplumda aydın bir kesim, dünyada olup bitenlerden, düşünce ve sanat akımlarından hep haberdar olmalı ve daha onlar ülkeye ve topluma gelmeden onu karşılayıcı düşünceler, akımlar ve kurumlar geliştirilmeli ve kurulmalıdır.

Hep iyiye, hep güzele, hep doğruya bakınız. Hep onlardan yana çıkınız. Hilkatın ak ve olumlu tarafına yatırım yapınız. Korkmayınız, yanlış hiç bir zaman doğrudan daha güçlü değildir. Çirkin de güzelden daha etkili olamaz. Yalan, hakikat kadar ömürlü olabilir mi?

Zorluk, yalanın kendini gerçek, çirkinin güzel, yanlışın doğru göstermesinden kaynaklanıyor. Baki'nin:

Bâtil hemîşe bâtil ü bihudedir velî

Müşkil budur ki suret-i hakdan zuhur ede

dediği gibi, yanlışın kendini gerçek şeklinde göstermesinden aldanış ve yanılğı doğuyor.

İnsana düşen, hep yanlıştan, çirkinden ve kötüden yakınıp durmak değil, sakince ve kendine güvenerek, doğruyu, güzeli, gerçeği ve iyiyi desteklemektir. Bundan ötesi için korku yoktur. Ezelî kâin işleyecektir.

BALUZU

Tabiatın, kâinatın fizik baskısı kadar, varoluşun metafizik baskısı var üzerimizde. Zaten o fizik baskı da bütün âlem çerçevesinde düşünülünce metafizik baskıya dönüşür adeta. Nasıl ki, mikro âlemde de makro âlemdeki sır perdeleriyle karşılaşırız.

Evet yorumlar, fizikle metafizik arasındaki duvarı devirir çoğu kez.

Böylece, bir bakıma, bu âlem de öbür âlemin bir parçası olur.

Bir düşünürsek, hayat ve varlıktaki anlam, bu dünyadaki sınırını aşar. Hissedersek görürüz ki, ortalık uhrevî bir havayla, ışıkla ve kokuyla doludur. Bir bahar havası gibi sarmıştır eşyayı öteki dünyaya.

Ruhun düğümlerini bu sezış çözer. İnsan, ölüm ya da felâket karşısında, keskin keskin duyduğu metafizik şiddet karşısında Tanrı'ya sığınır. Çünkü: trajediyi kader yapan da O'dur, ona tahammül gücünü veren de O.

Bir de ruhun sevinç açılımları vardır ki, bu da en saf ve en süslü gelişimini yine Tanrı'da, Tanrı sevgisinde bulur. Bu sevgide

ruh, yenilenir, tazelenir, kuruyan çöp bacaklarından kurtulup dirilmiş kanatlarına kavuşur.

Ve insan, hayatını da, ölümünü de bu sevgiyle arıtır, aydınlatır. Yüzüne ve davranışlarına Tanrı önünde eğiliştiren ışıklar sızar. Ve insan, insan olur böylece.

Toplumlar ve İnsanlık da böyledir. Ancak Tanrı sevgisi ve korkusuyla dolan hayat, bir anlam taşır, cennet geometrisine kavuşur. Sesi, izi ve yankısı olur, o, hayatın, sonsuzluğun yiv yiv uzayan ve hedef olarak gerçeği gösteren namlusunda.

Tanrı sevgisi, toplum düzeninin içine, o kurallara can veren özü, balozunu yerleştirir. Tanrı sevgisinden mahrum toplumlarda, kurallar ve düzen ne kadar akılla tertiplenirse tertiplensin, içinde bal bulunmayan ölü peteklerin boş kovanından öte bir manzara göstermezler.

Ancak Tanrı'yi bilmiş toplumlar, kişiyi bir anne şefkatiyle sarar ve kucaklar. Karşılıklı hoşgörü, anlayış ve tümüyle toplumu bitirir. Saba gibi kuşatan barış, ancak bu sevgiden kaynaklanırsa kökleşir, derinleşir ve büyür. Tarih ve zaman da, barış ve Tanrı dostluğu havasıyla dolar.

ÖLÇÜ

Kurallar insan içindir, insan kurallar için değil. Ama bu, kural-sız yaşama için bir gerekçe olamaz. İnsan olmamız, kurallar içinde düşünmemizi, kurallar içinde yaşamamızı gerektirir. Yeter ki, giderek, insan kurallar için varmışcasına bir aşırılık doğmasın.

İnsan, kurallar için değil, bir amaç için yaşar. Ama bu amacına ulaşmak için en uygun yöntem ve kuralları dener. Kesinlikle el-verişsiz olduğu saptanan kuralları değiştirmeyi dener.

Aşırı kuralcılık ya da kualsızlık, iki uçtur. Gerek tek kişi, gerek toplum, esasları kolayca değişmeyen, fakat her şart ve duruma cevap veren bir kurallar sistemi içinde gelişir, yaşar ve düşüşten kurtulur.

Ancak, kurallar, bağlı olduğu ilkelerin ruh, düşünce ve duyarlılık özünden mahrum olarak kaskatı şekiller halini alırsa, çoğu kez, onlardan beklenenin tam tersi bir düzen, daha doğrusu bağrında anarşi ve terörü fırsat beklemek üzere saklayan bir düzensizlik tabanı oluşturur.

Kurallar ilkelere, ilkeler düşüncelere, düşünceler de medeniyet temellerine, kültür kaynaklarına sık sık başvuracak şekilde bir düzen kurturulan bir toplum, özgürlüğün ve disiplinin ve bu ikisi «asındaki dengenin sırrını bulmuş demektir.

Ne kaskatı kurallar, ne her isteyen istediğini yaptığı bir başıboşluk, ne suçla uyumsuz ceza, ne yeteneğin üstünde bol keseden ödüllendirme, sadece ve sadece, medeniyet ve kültür temeli, erdem esasına bağlı, sağlam ilkelerin ışığında özgürlükle düzenin bağdaştığı bir hayat tarzı: işte gerçek topluma yakışır ölçü.

Dünyamızı, ya insanı hiçe sayan kaskatı kural, sistem, doktrin, ideoloji düzeni, ya özgürlük adına anarşi, terör, başıboşluk çılgınlıkları furyası kasıp kavuruyor çağımızda.

Yüce ruhlu yolgöstericilerin fizikötesinden aldıkları mesajlarla kurdukları hakikat medeniyetinin geçmiş zamandaki anıtlaşmış gerçekleştirmeleriyle günümüzün düzenlerini bir karşılaştırırsak (kapitalist düzen gibi, komünist düzen gibi), farkın ne büyük olduğunu görürüz; tekniğin bu ileriliğine karşılık, insanın insanca yaşaması ve değerlendirilmesi açısından nice gerilere gidildiğini görünce de, ilerisi için yeni bir atılımdan başka çare kalmadığını anlarız. Eski temellere dayanan bir yenidoğum atılımından başka bir çare.

VAKİT VE DEĞER

Bu dünyada, her şeyin değeri, ne yazık ki, daha çok yokluğunda anlaşılıyor. .

İnsanoğlu bol bulduğunda, nimeti saçıp savurur, israf eder. Hürriyeti kötüye kullanır. Sulhun değerini bilmez. Ancak bütün bunları yitirince. sızlanmaya başlar.

Toplumların da, değerleri için tutumları genellikle böyledir. Kaybedince anlarlar önemlerim.

Bu durum, medeniyet ve ruh soyluluğu dönemim arkada bırakan topluluklarda daha belirgin bir şekilde ortaya çıkar. Değer bilmezlik ortalıkta keskin keskin kokar.

Toplumların yüce dönemlerinde, zamanı ve anı değerlendirme şuuru, hakkı teslim etme ve her kıymeti yerli yerine koyma geleneği, değerlerin "koordinatlar sistemi"ndeki, hiyerarşideki yerim tayin bilgisi, bir ariflik, derûnî bir sezîş deneyimi gelişmiştir. Bu sebeple, taş taşın üzerine konur ve omuz omuza bitişir. Böylece, toplumun üstün mimarisi, bir ipek dokusu, bir eski zaman suru gibi ıçı-Çe ve sağlamca örülür.

Ahlâkın derinliği, kültür yüceliği, insanlara, değerlerin ve nimetlerin varlığında yokluğunu düşündürecek bir hayal gücü verir.

44

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

Ama, cehalet, hırs, tamah ve hased, insanların gözlerinin önünü görmelerine engel olur.

Geçmiş zamanı iyi bilip unutmayanlar, şimdiki zamanı daha iyi değerlendirecekler ve gelecek zamanın hakkını şimdiden ayıracaklardır.

Geleceğin tasa ve kaygısını, tevekkülsüzlük ve inançsızlık yü-

zünden değil de, sorumluluk açısından ve yönünden değerlendirenlerdir ki, bugünü de an an gerçek yaşama aşkıyla doldurmasını bileceklerdir.

TANITMA

Bir ülkenin tanıtılması, iki yoldan olur: doğrudan ve dolaylı yoldan.

Doğrudan tanıtımlar, genellikle yöntemleri araştırılarak bulunmuş, mümkün olduğu ölçüde bilimden yararlanılarak ölçüleri ve Şekilleri saptanmış ve sanırım, Batılılarca bol bol denenerek sonuçları denetlenmiş, birimleri, standartları belirlenmiş, sistem ve program haline konulmuş çalışmalardır. Bu bilgi dalındaki verileri, her ülke, kendi özelliklerine göre ayarlar ve uygulamaya kor. Uygulama - Balarım da ışığında düzeltmeler yapar.

Ülkenin coğrafî, tarihî, turistik, ekonomik tanıtımı bu kategoriye girer.

Bir de, bundan aşağı kalmamak üzere, dolaylı tanıtım vardır

46

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

47

ki, asıl üstünde durulması gereken de bence budur. Çünkü: doğru, • • • de onun zorunlu bir açılımı ve kendine yeni'yi, iyi'yi, gü

rtan tanıtımında insanların Hırpnn varHır Onlar aVtl vnlm/la il-«rt.. \QW » . ' .

*-,,,,,,« ,4« ^İT'if-.îf-n'îlrv-ı^li A!A -jlinmîlrlır

' r do^ru'yu katması tarzında düşünölmeli, ele alınmalıdır.

ZC 'samimi hizmet niyet ve amacı güdülmelidir.

Bu tanıtımı yapacaklar, her şeyden önce bu amaca inanmış bulunmalıdır.

dan tanıtımda insanların direnci vardır. Onlar, akıl yoluyla iknaya çalışılır. Her şey, şuurun aydınlık planında cereyan eder. Oysa, dolaylı tanıtım, şuuraltlarına seslenir. İnsanların önyargıları, ruhun karanlık bölgelerinde kök salmıştır. Bunları sökmek çok güçtür. Uzun sürede, çoğu kez, yüzyıllar içinde oluşmuş, elle tutulur olmayan, zaptedilmez peşin hükümler, ancak, yine ruhun en derin bölgesine telkin yoluyla sokulabilecek tanıtımlarla yenilgiye uğratabilir.

Dolaylı dediğimiz tanıtım, bir milletin, bir toplumun bütün halinde başka milletler ve toplumlar üzerinde bıraktığı izlenimle ilgili total ve global bir tanıtımdır. Bu da, yine zaman içinde oluşturulan, o toplumun kendine özgü kültür ve medeniyetinin yavaş ve doğal bir biçimde yabancı ülkelere aktarılması, yayılması ile olur. O toplumun insanı seçkin kişilerin başka ülkelerde etkili olması suretiyle yeniden tanınır ve yeniden değerlendirilir. Ortalama insanın

etkisi, üstün kişiliklerin etkisiyle güçlendirilir. Kusurlar ve zaafılar,

güç ve erdemle örtülür.

Kısaca, her toplum, kendine özgü Medeniyetin lütuflarından başka toplumlara da yararlandırırsa, bu dolaylı tanıtımın en etkin yolu olur. Ancak, onura duyarlıklı toplum psikolojisi göz önünde tutulmalıdır her zaman başka ülkelerde.

Öbür ülkelere, klasikleşmiş eserlerin, değer ve etkinliği korunarak, çağdaş bir biçimde, çağdaş kültürün de en kaliteli ve insanlığa katkılı örneklerinin, adeta biraz klasikleştirilerek tabii kurumlar içinde sunulması, bu tanıtımın en başarılı şekilde gerçekleştirilmesini sağlayacaktır.

Bu tanıtım, geçici değil, sürekli olmalıdır.

Bu tanıtımın odakları, dış ülkelerde bulunmalı, fakat pek belirgin olmamalıdır.

Kültür ve Medeniyet tanıtımı, genel insanlık kültür ve medeni-

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

49

ve

Dereken toplumun sulh ve sükûnunu zehirleyen bir

^

PARTİ VE PARTİCİLİK

Particilik belki de insanın ruhunda olan bir özellik. Kabil'le Kabil kompleksi. Eski Yunan ve Roma'da da particiliğin neler doğurduğunu biliyoruz.

İslâm Toplumu için de ilk ve temelli mutsuzluk, particilikle başladı.

Bizans ve Osmanlı tarihlerinde de, adı konmuş ya da konmamış particiliklerin ne kanlı ihtilâllere, anarşilere, terörlere ya da nice sert tepkilere yolaçtığına dair fazlasıyla tafsilat vardır.

Her alanda olduğu gibi toplumun yönetilmesi alanında da eleştiri ve yeni teklifler ileri sürme gereklidir. Bu da demokraside olduğu gibi düzenli ve kurallara uygun bir gruplaşmayı zorunlu kılar.

Herkes, dünya görüşü çerçevesinde, açık olarak ve legal planda bir "parti"de toplanabilir. Tabiidir ki, çokpartililik, pluralist düşünce demek olduğundan, başkasının düşüncelerine saygı göstermeyi, karşılıklı konuşmayı ve konuşulanları dinlemeyi, hoşgörüyü içerir. Böyle bir düzende, liderlere büyük görev düşüyor. Çünkü denildiği gibi demokrasi lider rejimdir. Liderler tutumlarıyla örnek olacaklardır, taraftarlarına.

Parti zorunludur, ama particilik, hele aşırı haliyle, kınanması

partinin bir amaç değil, eninde sonunda bir araç olduğu unutulmamalı, her fırsatta, devletçe ve liderlerce, halka hatırlatılmalı ve öğretilmelidir.

Partilerarası mücadele, düşmanlık, kin ve öç duygularıyla değil karşılıklı yarışma biçiminde gelişmelidir.

Sürekli olarak halk, bu yönde eğitilmelidir.

Şu kadar yıllık çok partili dönemin yeter derecede trajik deneyleri, yeni parti düzeni kurulurken topluma ışık tutmalıdır.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

51

Orta çağa geçiş şeklinde yorumlayanların yanlışlığı yavaş yavaş ortaya çıkacaktır. Düşünürler, bilginler ve sanatçılar bunu ortaya çıkaracaklardır. Çünkü ancak, özde ve cevherde aşağı olan bir uygarlık terk edilerek daha üstün olanına geçilebilir. Oysa, İslâm uygarlığının özü ve cevheriyle, yüceliğini, canlılığını ve büyüklüğünü koruduğunu görmemek için iyice şartlanmış olmak gerekir.

Birinci rauntta Batı uygarlığı ilerlemesi biçiminde bir görünüm vardır tüm İslâm ülkelerinde. Ama, gerçekte, İslâm uygarlığı, bir varyasyonundan yeni bir varyasyona geçerken dışındaki bir uygarlıkla hesaplaşmasını yapıyor. Olayın tarihi anlamı budur.

Bundan sonra, uzun vâdede, tarih içinde olacak olan, İslâm uygarlığının, yepyeni bir insanlık ve medeniyet dirilişiyle, gerek doğuda, gerek batıda yeni bir çiçeklenişle, öbür uygarlıkların özüne etki yapması ve böylece yeni bir çığır açılması olacaktır.

KADER SIRRI

Toplumların kaderleri, ta tarihin ve kendine özgü uygarlığın derinliğine gömülü manevî ideal ve amaçla yakından ilgilidir.

O kaderi, kim ve ne, ne kadar tersine çevirmeye çalışırsa çalışsın iş, döner dolaşır, yine asıl mecrasına kavuşur. Sadece, kader, güçlüklere çarpışa çarpışa daha pekişir, daha belirginleşir, reddedilmezliğini daha kabul ettirir.

Büyük kültür değişimleri ya da uygarlık dönüşümlerinde, eğer bir toplum halâ ayaktaysa, bu kez, nehri tersine akıtmak isteyen bir kadro etkin olmak isteyebilir. Olabilir de. Yanılgı, toplum ruhunu büyük ve kapatılması zor gedikler açabilir. Fakat, kader, içinde gizli mucizevî kuvvetlerle yeni açılımlar gerçekleştirir ve toplum, kendi öz uygarlığı, kültürü ve ideali içinde ayağa kalkar ve dirilir.

Toplumumuzun, Tanzimat öncesinden başlayarak içine girdiği değişim sürecini bir medeniyet değiştirme olayı gibi görenler, eğer kalırsa da, bize kalırsa, bu yanlış bir adlandırma, eksik bir değerlendirilmedir. Bu düşüncede olanlar, Batı romantizmi içinde olanlardır çoğu kez.

Ortada bir vak'a vardır ve bu vak'a önemlidir. Ama, bunu, İslâm uygarlığı, yani daha açık söyleyelim, İslâm uygarlığını terk ve Batı

Batı'da kültürü ikinci plana atmış değil; ama, özü-
BU "Turluk ve umutsuzluk üzerine kuran Mr düşünce ve sa-
nü hep mutsuzu^

nal suunnda tutuyor ^.^^^ b d ^

.-Gelişmekte olan u ^^ ^^^ ^ plan ^ d

1 . 1 ,, ^İt-ii rrr^riin'İ-

Hf «üde ağ>r sanay,

SANAYİ VE KÜLTÜR

Sanayi devrimi de, onun katmerlenişinden, üstüste katlanmasını
dan doğan ağır sanayi de, düşüncenin verimi. Bu yüzdendir ki, teori
olarak, kültüre, edebiyata katkı yapan bir tarih olgusu olarak düşünö-
lebilirler. Gerçekten de, gerek düşünce ve felsefe planında, gerek si-
yasî yaşayış alanında ve gerek edebiyatta etkili oldu bu devrim.
Fakat, bu etki, genellikle, hep insan ruhunun karanlık, sarsın-
tılı ve çarpılmışlık yanına ilişkin bir yorumun gelişmesi niteliğini
taşıdı.

Evet, proleteryanın doğuşu, bu devrimin sonucu. Acı deneyi*
edebiyatta bazı yeni duyarlılıkların somutlaşmasına imkân verdi.
Marksizm, bir tepki olarak onun sonucu. Ancak, marksizm, sfr
nayie ve ağır sanayie karşı olmamış, tam tersine onu geleceğini *
değişmez kaderi olarak görmüş, çözümünü de, bu kördüğüm çözü'
mezliğinin üzerine oturtmak istemiştir.

Kapitalizm de, komünizm de, sonunda, ağır sanayi'in ve on*
doğurduğu nükleer silahlanmanın tutsağı durumunda. Sonu belli ol-
mayan bir yarış içindeler. Daha doğrusu, sonu felâket olan.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

DÜŞ VE GERÇEK

Nice düşler vardır, gerçeklerden daha gerçektir. Çünkü gerçek-
ler dediğimiz şeyler, gelecek zaman rüzgârının ufak bir üfürüşüyle
savrulup giderler. Düşlenen nice şeyler de, bin engeli aşarak, pürüz-
leri aralayarak yavaş yavaş kaderlerimize yaklaşır ve gerçekleşir
gerçekleşir gerçekleşmez de temellenir ve kalır.

Nice zalim doktriner düşler uğruna, nice gerçekler hallaç ps-
muğu gibi atılmış, nice ocaklar sönmüş, nice ülkeler batmış, nic-
medeniyetler vahşete dönmüştür.

Nice hakikatten emzirilmiş düşler de vardır ki, ilk anda ank-
şılmasa ve gerçekleşmemesi için reddin ve direncin kayalarına çaf-
pa çarpa vakitlerden vakitlere kalsa da, bir gün insanlar çaresizliği
dar boğazında onu hatırlarlar ve onun kendileri için tek kurtuluş fl-
yası olduğunu görürler.

O düşler rahmanilikle yıkanmış düşlerdir. Çıkardan doğm*

yan, toplumun ruhundan fıskıran, tarihin manevî şuuraltından gÖŞ {
ren rüyalarıdır.

O düşleri toplumun gerçek önderleri, sözleri ve fiilleriyle a"
latmak isterler. Bu düşler ilk anda topluma anlamsız, güncel ol"1'
yan, önemsiz gibi gelebilir.

Çünkü: o düşler yorumlamayı gerektirir.

Olaylar yorumlar bu düşleri. Kimi zaman da ne yazık ki, çok
acı şekilde yorumlar.

Nice gerçeklere daldığını sanan kişiler, çıkarın peşinde koş-
naktan başka bir şey düşünemeyenler, her ileriye ait idealistçe düş-
leri hayal diye bir kenara itenler, bir gün acı gerçekle karşılaşınca
her şeyi anlarlar, ama iş işten geçmiş olur.

Düş ve gerçek üzerine kafa yormuş gerçek aydınlara sahip ol-
mak, bir toplum için bu türlü sukut-u hayallere karşı tek garantidir.
Aydınların düşüncelerini ve bilgilerini, gerçek inanç ve sev-
<fiyle, çıkarsız çileyle yıkamaları, onlara toplum hakkında hakikî
düşler ve yorumlar ilham eder.

İnsanlığa gerekli olan, denenmesi felâketle bitecek ütopyalar
değil, saf gönlün, arı zihnin ve yüce ruhun getirdiği, bağdaştırıp sis-
temleştirdiği, gerçek bilimin onaylayacağı ve sağlıklı toplum sezgi-
sinin benimseyeceği, gerçeğin güvencesi düşlerdir.

Yani hakikat ruhuna adanmış erlerin düşleri.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

MEDENİYETİN DİRİLİŞİ

Medeniyeti bölüm bölüm düşünüp ad ve sayısını çoğaltmak
mümkün olduğu kadar -ki şimdiye değin genellikle medeniyet ta-
rihçileri ve filozofları bu eğilimde olmuşlardır-, bir bütün halinde
ele alıp tüm insanlığın malı saymak da mümkündür. Doğu ile Batı
ya da ülkeler birbirine yaklaştıkça, bilginler ve düşünürler karşıla-
ştırmalı incelemelerini arttırdıkça ve insanların görüş ufku genişle-
dikçe, bu tür bir tutum daha belirgin bir hal alacaktır. Nitekim, ba-
zı kesimlerde, bir çok medeniyetlerin bir arada ele alındığı "Akde-
niz Medeniyeti" ve benzeri kavramlar geliştirilmiş, bu anlayış çer-
çevesinde bazı varsayımlar üzerine yeni yeni tezler oturtulmak is-
tenmiştir.

Böyle çalışmalar yararlıdır. Ve geleceğin insanlığına bir umut
ışığı, bir çıkar yol bulma aşkı vermesi bakımından da önem taşıyor
bu arayışlar.

Aslında, tarih de, daha geniş açıdan bakıldığında, peşin hü-
kümlerden arınmış bir gözle yeniden değerlendirildiğinde bir takım
ipuçları sunacak zenginliktedir.

Mezopotamya Medeniyetleri Mısır Medeniyetine, Mısır Mf'
deniyeti Yunan ve Kartaca Medeniyetlerine, Yunan ve Kartaca Me-
deniyetleri Roma Medeniyetine öğreticilik yapmamış mıdır?

piristiyenlikle Roma kaynaşmamış mıdır?

İ -lam Medeniyeti, kendini, ilk insandan itibaren başlamış ka-

tmek peygamberleri en yüce makamda görmek ve o güne ka-
temelde vahiy medeniyetinden geçme nice düşünce ve sanat
^erimini yeniden gözden geçirip kendi özüyle yoğurmak suretiyle,
l akikatin ve tüm insanlığın medeniyeti halinde vazetmemiş midir?
Bugün insanlığın bunca kan, ıstırap ve çile içinde bunalması-
nın ve gittikçe de ufkunun kararmasının temelinde, bu insanlık me-
deniyetini kabul etmeyen güçlerin anti-ümanizmi yatmıyor mu?
Onların, medeniyeti kendilerine hasretmelerine ve ümanizma
çığırkanlığı yapmalarına bakmayın! Bu iddialarında samimi olsa-
lardı, tarihin büyük aşamalarında olduğu gibi, parlak dönemler ya-
şamış medeniyetlere saygı duyar ve onlardan yararlanmaya bakar-
lardı, onların üstünlüklerini görmezlikten gelmezlerdi.
Gerçek şu ki, çok çok sözü edilmesine karşın, medeniyet ve
ümanizma, ölüm sularında, yeni bir diriliş için gözlerini ilerilere ve
göklere çevirmiş bekliyor.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

59

AK TARİH, KARA TARİH

eden ve bu sebeple de kanlı ütopyalar peşinde koşan, halkları-
da bu yola sürükleyen kişiler, çağımızın tarihini lekeledikleri gi-
.. kencji ırklarına da zarar vermişlerdir ve bundan sonra da verecek-
lerdir.

Bir toplumun, bütün mânevi ve medenî varlığıyla kendi benli-
ğini insanlık bütünü içinde idrak etmesi başka, karanlık tarih çağla-
rını bahane ederek, onu tekerrür edecek bir tabiat olayı gibi düşün-
me yanılığısına ve çılgınlığına kapılarak bir takım trajik maceralara
kalkışmalar başkadır. Biri, tarihi mevsim mevsim izlemekse, öbürü
tarihi kara kış yapmak demektir. Birindeki ak tarihse, öbüründeki
kara tarihtir.

Tarih, ikinci tabiat olarak vasıflandırılır. Bu, Tarihin zorunlu-
luğunu, adeta tabiat gibi zorlayıcı olduğunu belirtmektedir.
Tabiattaki tekerrür, daha düzenli ve göze batıcıdır. Bu bakım-
dan ona karşı insanlar önlemlerini almakta daha dikkatli, daha va-
kitlidirler. Tarihteki tekrarlarsa, daha gizli kapaklı gelirler, daha
komplike ve yeni unsurlarla yüklü olarak, kimi zaman da ansızın
bastırılırlar. Bu bakımdan, çoğu kez, sürpriz tesiri uyandırılırlar. Oysa,
karşılaşılan olay, detaylarından soyulup asla icra edilince, çoğu kez,
benzeriyle daha önce karşılaşıldığı anlaşılır.

Ancak, tarihî olayları, hele daha vakti gelmeden anlamak, sıra-
dan bir iş değildir. Hatta bu, sadece bir bilim ve uzmanlık işi de de-
ğildir. Hayat içinde tarihle yoğrulmuş olmak, tarih sezgisine sahip
olarak, toplumun geleceğiyle ta yürekten ilgilenmek, gerçekleri gö'
zardı etmemek gibi üstün nitelikler isteyen bir kadronun, adeta yO'

rumlama ve amaçlama dehasına sahip olması gerekir.
Tarih duygusu ya da duyarlılığı dediğimiz özellik ve niteliğe sahip toplum ve milletler, onun karmaşık yapısını daha çok idrak etme talihine ererler.
Tarih şuuru ya da duyarlılığı derken elbette şovenizmi, öç ve k"1 duygularını kasetmiyoruz. Tarihi aşırı şekilde egosantrizmi^

GÜNLÜK YAZILAR IV — GUN SAATİ

61

PROPAGANDA VE HAKİKAT

Propaganda, bir güç ve bir sanattır, bunu itirafa mecburuz.
Ama, kim ve hangi düşünür, hangi akli başında bir bilgin kalkıp da bize propagandanın hakikatin bir zorunlu unsuru, parçası olduğunu söyleyebilir.
Ey zalim çağ, çağımız, yirminci yüzyıl! Hangi çağ, senin kadar, hakikati arka plana atmak için propagandaya dayanmıştır?
Propaganda, hakikati duyurma olduğu ölçüde meşru kabul edilebilir. Ama bunu aştı mı, bundan öteye gitti mi, onu örtme, gözlerden irak tutma aracı olur.
Kapitalizm, ilân ve reklâmı maliyete sokan ekonomik sistemin adıdır. Hatta, adeta reklâm, günümüzde maliyetin baş unsuru olmuştur. Komünizm ise, bunu ekonomi sınırlarından da taşırarak bütün alanlara yaymayı bir ilke yaptı.
Artık bu sistemlere göre, kendi başına bir hakikat yok, propagandayla isteneni hakikat diye kabul ettirme hakikati vardır!
Yine bu çağda ve bu sistemlerledir ki, propaganda bir bilim dalı olabilmıştır!
Ne ters bir gelişme! Bir kişinin önce yazar olduğunu, romancı

IdneurrU' şair olduğunu, devlet adamı olduğunu kabul ettireceksin, onra o ne yapıp yapacak, yazar, romancı, devlet adamı olacak!
Evet, çağımızın korkunç inancı: propagandasını yapmayan, yapamayan hakikat, hiçtir, yoktur!
Evet! İşte insanlık bunalımının, çözümü gerçekten güç bir çıkmazı daha: hakikat, kendini propaganda etmeden nasıl var olabilecek?
Sun'i ipek, sun'i cevahir, sun'i gıda ve sun'i düşünce, inanç ve ahlâk panayı ve pazarında, propagandanın bin renkli yalancı ışıkları altında, hakikat, nasıl ürkmeyen boy gösterebilecek? Bir takım ışıklar ki, dünya güzelini acuze ve ucube gösterecektir, bir takım renkler ki akı karaya, karayı aka boy ayacaktır.
Propagandanın ışıkları... Karanlığın ışıkları... Bu ışıktaki hakikat kendini nasıl gösterebilecek ve o nasıl görülebilecektir?
Saniyeler, dakikalar, hatta yıllar ve yüzyıllar propagandanın olsa da, çağlar, medeniyetler ve ebediyetler hakikatidir.
Evet, soru bu kadar çetindir. Tek cevabı var bunun: hakikat, iş-

te odur ki, duruşuyla, kendi özündeki mucizeyle propagandayı etkisiz hale getirecek ve propagandasız bilinip kabul edilecektir.

DEĞİŞME

Çağımızın en korkunç tehlikelerinden biri de, toplumların değiştirilmesi, belli bir süre içinde, o, farkında olmadan bir başka toplum oluverip çıkmasıdır. Kastedtiğimiz bu değişme, normal ilerlemenin ya da zaman geçmesinin, çağ değişmesinin sonucu olan değişme değil. Bir toplumun, bilinçli olarak kendini yenilemesi, eksiklerini gidermesi, pürüzlerinden arınması anlamındaki o olumlu değişme de değil. Üzerinde durduğumuz değişme, bir topluma, kültür değişimi, uygarlık değişimi adı altında dıştan gizli gizli sokulan, sonra içerde biraz da tabii mecraları içinde oluşmaya bırakılan değişme, daha doğrusu değiştirmelerdir.

Bir insanın mizacı değişmediği gibi aslında toplumların da mizaç ve karakterleri kolay kolay değişmez. Kültür ve medeniyeti de değişmez bir toplumun, bir milletin. Başka kültür ve medeniyetlerle alışverişde bulunma, toptan bir kültür ve medeniyet değiştirme demek değildir.

Ancak, şu ya da bu şekilde, çok uzun vâdede bir çok cepheden hareket edilerek, bir toplumun ruhu bozulursa, bu, zamanla mizaç ve karakterine de tesir yapabilir. Öyleyse bir toplumun ilerlemesi, kendi kültür ve medeniyeti doğrultusundaki zenginleşmesi başka bir şey, ruh, zihin ve mizaç yozlaşması başka bir şeydir.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ O.İ

Caşımızda toplumları yozlaştırma ve bozma teknikleri daha lı çalıştırılıyor gibi geliyor bana. Şuralılarına iniliyor ve oralar!f aözlerden uzak, mevsimler boyu, ufak ufak, gözle görünmez çejT gdarbeleriyle toplum ruhunun çekirdekleri çatlatılıyor ve bunların göğeriş fenerleri ve lâmbaları, bir radyonun iç lâmbaları gibi teker teker söndürülüyor.

Toplumlar, sadece savaş cephelerine değil, bu, ruh içindeki cephelere, gizli ve sessiz cephelere, truva atlarına, kültür bakterilerine bakmalıdırlar. Buna karşı en iyi önlem de, "bünye"yi güçlendirme, kendi öz medeniyetini durmadan "enfüs"te ve "âfak"da tazeleme, diriltme, kendi kültürünü hep zengin, hep canlı, hep diri tutmadır.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

65

GAZABI ÇAĞIRAN

Dünyanın geçirdiği kriz, ne siyasî, ne ekonomik, ne şu, ne bu... medeniyet krizidir. Öyle olunca da, elbet, her alanda köklü bunalımlar olacaktır.

Siyasî, ekonomik ve sanat kaynaklı bunalımlar, bir yandan,

medeniyet krizinin sonucu, bir yandan, onun arazıdır. Bölüm bölüm, parça parça aranan çözümler, geçerli olamayacaktır. Çünkü: sorunun temeline iniş kimse cesaret edememektedir. Asıl söylenecek sözü söylememek için bir çok söz söylenmekte, asıl teklife yanaşmamak için akla hayale gelmedik projelerle oyalanılmaktadır.

Cezayir'de, Lübnan'da, Afganistan'da ve daha nice yerde yapılan katliamları su ya da bu şekilde açıklamak, insanın kendi kendini aldatmasıdır. Bunlar istisna değil, tesadüf değil, köklü kriz'in patlak veren yaralarıdır.

İnsanoğlunu yönlendiren temel ilkeler, insanlık medeniyeti¹¹ ayakta tutan sütunlar patır patır devrilmekte ve yıkılmaktadır.

İnsan ruhunda, boşluk ve hiçlik, bir ahlâkın ve imânın buyu¹¹culuğu edası ile hükümran olmuştur çağa.

Sanki Süleyman'ın yüzüğü şeytanın parmağında parlıyor, Mu'sa'nın Asası firavunların elinde sallanıyor.

Kapitalizm ve komünizm ifritleri, denizlerin dibinde, gökyüzü¹¹, ve yeryüzünün tamamını kaplayacak şekilde, damlaları, hazırlarını ve toz zerrecikleri bile denetleyici bir saltanat kurmuş. Zavallı insan ve zavallı medeniyet! Bol bol kullanılan isimlerinizden başka size ne kalmıştır?

Evet, kriz en kökten bir medeniyet krizidir. Medeniyetin ve insanlığın anlam ve ruh olarak yok olup olmaması meselesidir.

Önce bunu itiraf etmeli düşünürler, bilginler, şairler, sanatçılar, yazarlar. Ondan sonra öleyazan medeniyet ruhunu diriltmenin yolunu aramalı, diriliş altın ölçülerini aramalıdır.

Ruh, itiraf ve çileyle hazır olursa, göğün ilham saçan rahmet kapıları açılır. Yoksa, insanlık, görülmedik bir gazabın kurbanı olur; kendisine hazırlanmış bir gazap cehenneminin.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

67

ÇAĞRI

Diriliş düşüncesi, 1960'dan beri, dikkatleri "medeniyet" olgusuna çekmeye uğraşılıyor. İslâmı da, öncelikle "medeniyet" ve tair perspektifinden bir bütün olarak ele almayı bir metot bildik. Diş neler de bu metodu benimsetmek amacını güttük.

Bu metodun birinci yaran, bütünü gözden kaçırmamayı sapmasıdır. İslâm, çok boyut ve çok cephe gösteren bir olgu olarak eşitli açılardan ele alınabilir. Ancak, bu ele alışlarda, öbür açılı unutmak, ya da onların tam hakkını vermemek gibi bir tehlike sorunudur. Oysa, onu bir bütün olarak gözlediğinizde, her cephe* boyut, kendi hakları çerçevesinde değerlenmiş olur.

Nitekim, bir çok düşünür, islâmın bu bütüncül yanından Ç^o> parça parça anlam ve yorumlamalarında kalakaldılar. Onun m0*

niyet cephesine de değinip geçmekle yetindiler. Ya da, medeniyel ne bakmayı sadece bir övgü konusu yaptılar (Düşmanlarının s° gü"lerine karşılık olarak biraz da).

Halbuki, islâmı medeniyet olarak ele almak, onu metatl" cephesiyle, yani iman açısından ele almak demektir; tarih aç1'dan, bilim, sanat ve edebiyat açısından, yani kültür açısından mak demektir. Ekonomi, teknik ve sosyal ilişkiler açısından mak demektir. Felsefe, bilim, ahlâk, sanat ve daha nice aç

almak ve bunun tarih boyunca değışim ve gelişimlerini izlemek, hileden millete, çadırdan büyük şehire uzayan sosyolojik boyutlarında onun kucakladığı büyüklüğü görmek, insanoğlunun, bugün, çağımızda, kararmış gözüne umut ışığı, solmuş gönlüne gül kırmızılığı verecektir.

Medeniyet, islâm açısından ve islâm medeniyet açısından incelendiğinde, imânın, gelişe gelişe, bir tohum toprağa düştükten sonra göklere ve set çeken bir çınara nasıl dönüşüyorsa, öyle, bir site ve bir medeniyet çevresine, sürecine ulaştığı anlaşılacaktır. Bununla, ölüm sularında, can çekişmenin arefesinde, kara düşler içinde, kâbusun yerebatan hafakanında bunalan çağımız medeniyetinin ötesinde yeni bir ufuk, gelecek için yeni bir ışık bulunduğu sezilecektir.

Bu yüzdendir ki, dünyanın bütün aydınlarını, bütüncül olma-ya, medeniyet olgusuna yeniden eğilmeye, tarihe ön koşulsuz, saptanısız, önyargısız yeniden bakmaya ve islâmı yeniden incelemeye, bu, imanla medeniyeti kaynaştırmış, bir özde birleştirmiş, insan ruhuyla bağdaştırmış Tanrı vergi ve armağanına dönmeğe, yani dirilişe çağırmaya gerek vardır.

'ŞARTLAR" VE İNSAN

Yaratıklar, çevrenin ve şartların etkisinde kalırlar. Bu etkileniş sandığımızdan fazladır. Etkileniş, sadece fizikî şartlar için değil, psikolojik şartlar için de söz konusudur.

İnsanoğlu, şartlara en duyarlıklı yaratık. Fizik şartlarını, tabial şartlarını az çok dengeleyebilecek bir dirence sahip olmasına karşılık, psikolojik şartlara belki de kimi zaman en çabuk teslim olan, bir kere de uyum sağladı mı ondan kurtulmak istemeyen yine odur.

Evet, şuurlu yetişmiş, güçlü bir ruh donanımına kavuşmuş; seçkin bir toplum mensubu olma talihine ermiş insanlar, büyük to dayanma gücüne sahiptirler. Onlar, şartlara uzun zaman karşı koya bilirler. En azından, ruhlarında...

Toplumlar için de aynı kural, geçerli.

Yalnız kendi uygarlık ve ruh kökünden koparılmış toplun^ ve o toplumların insanları, yine insan eliyle, zaaf lar gözlene göz'e ne, bilimden de yararlanılarak hazırlanan psikolojik şartlar ortam1 nın kurbanı olmaya âdeta mahkûmdurlar.

Evet, insan, kendi eliyle hazırlanmış, ya da daha doğrusu ke" dişine hazırlanmış şartlara diğer yaratıklardan daha çok kendisi" bırakabilir.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ ö9

İnsan, daha tehlikeye mâruz.

Yükseldiği zaman, onun gibi yükselen yok. düştüğü zaman da, onun gibi düşen.

İnsanlar, şu çağın aldatmaca "şart-doğuran"larımn tutsağı durumunda.

Farkında olmadıkları, bir düşünüş içindeler.

Darvin nazariyesinin tersine, insanın, "insan maymundan değil, maymun insandan gelmiştir" diye inanası geliyor.

Şu uyuşturucu maddelerinden tutun da, onun benzeri, fakat ondan beter, fikir kılıklı nesnelere kadar nelerin tutkunu, insan.

Evet, insan, derecesine göre en yüksek duygu ve yaşamalardan en düşük duygu ve yaşamalara kadar adıyla sanıyla bir "tutku" yaratığı.

Onun içindir ki, insanlara verilecek en iyi öğüt, "sarflarına bakmaları, neye alıştırdıklarına bakmaları, kendilerine verilen manevî zehirler reddedilemez bir tutku haline gelmeden, gözlerini dört açmalarıdır.

l

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

71

İNSANIN ŞAHDAMARI:

SORUMLULUK

Her insanın içinde bir toplum, bir insanlık yatmaktadır. Her insanın içinde bir tarih yatmaktadır. Onun içindir ki, insan, yetenek ve imkânlarıyla sınırlı olarak, yalnız kendinden değil, mensup olduğu toplumdaki, medeniyetten, çağdan ve tüm insanlıktan sorumludur.

Her hareketinde başkalarını hesaba katmak, onlara sağhyacağı (manevî ve maddî) yararı, ya da vereceği zararı hesaba katmak zorundadır insanoğlu. Hele aydınların sorumluluğu. Aydınlar kuşku süz, öbürlerinden daha çok sorumludurlar davranışlarından. Hatlı yakalanamayan düşüncelerinden, zaptedilemeyen hislerinden. İ> derler, yazarlar, sanatçılar, etkilerini bilmek, değerlendirmekle }* kümlüdüier, sırtlarındaki toplum sorumluluğu açısından.

Bu sorumluluk bilincini, milletlerin yükselme anlarında canlı t>!! şekilde görürüz. Nice destanlar, destanlaşan kahramanlıklar, tarih bff gesi ve anı anıtı gibi gözler önündedir. Ancak, bu destansı hayatlar* ki olağanüstülükle çılgınlıklardaki olağandışlıkları birbirine kaos111 mayalım. Birinde, sorumluluk doruk noktasına çıkmışken, öbürün • sorumsuzluk zirvededir. j

Sorumlu aydınlar, toplumu, bir bina duvarını örer gibi örer'8'!

utumsuzlar, depreme uğramış bir yapıdan fırlayan taşlar gi-savrulurlar.

Sorumlu aydın yetiştirmek, bir toplum için birinci derecede hayat memmat meselesidir.

Avdının sorumluluğu, dıştan gelen bir sorumluluk, empoze d'imiş bir sorumluluk değil, içten gelen, kendi toplum kültürün-
A n t; silik formasyonundan kaynaklanan bir sorumluluk olmalıdır.
CI*1 N. 15

Bvle olursa, yani tabii olursa, zorlama ve sun'i olmazsa, ondan bir fayda beklenebilir.

Aydın olmayı, seçilmişliği, egosunu şişirme, egosantrisizmini büyütme, topluma yabancılaşmasını arttırma, toplumda ve insanlık-
ta yaşayan evrensel gerçeği görmezlikten gelme şeklinde anlayan ve yorumlayanlar, sonunda topluma karşı görevlerini unuttur ve so-
rumsuzluk bataklığına yuvarlanırlar.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATI

73

POLİTİKA VE AHLÂK

Politika, bir bilimdir. Politika bir sanattır. Bir yüzü bilgiye, bi yüzü davranışa bakar. Ama, her şeyden önce, bence politika bir ah lktır. Ne yazık ki, gerek tarih, gerek çağımız tecrübeleri, politika-
yı adeta bir "anti-ahlâk" gibi göstermekte bol rnekleriyle. Yinede politikanın temel sorunu, ahlâk sorunudur.

Zarur ve geçici ödünler, şu ya da bu görüntü olumsuzlukları-
na razı olma, esnek olma, idare sanatının gerektirdiği kadar, yan asgar anlamda bir geniş davranma, ufak firarlar, geri dönüşler, na-
diren şuna ya buna çekilebilecek sözler kullanma gibi özellikte" donanmış da olsa, asılca, politika, ahlâkî temel alan bir disiplin ol-
malıdır.

Madem ki politika, devlet adamlığının özelliğidir; onda, M gr, çok boyutluluk ve çok cephelilik kopmaz ve kopanmaz !
maya ve hamur karakteridir; ama, yine de asıl öz, idare edilecek ı sanların yazgısında büyük sorumluluk sahibi olmak demektir. ıa"
yine bir toplum ahlkına, bir ideale bağlı tutum ve davranış for111 yönüdür.

Nitekim tarihte hayırla anılan devlet adamları ve politikacılar ahlâk ve karakteri gösteren insanlardır. Onlar, hiç bir ağır siyasî lekeleyemediği ve bozmadığı bir temiz gönül, ideal ve ahl-
ka sahiptirler.

Yani, gerçek politika, uzun vâde düşüncesini içerir. Bu yüz-
dendir ki, üstün nitelikli politikacı ya da devlet adamları, sağduyu-
su derin, iradesi sağlam ve sezgisi güçlü kişilerdir. Kitlelerin srk-
lediği kişiler değil, kitleleri sürükleyen, gereğinde kitlelere direnen demir iradeli liderlerdir.

Evet, liderlik, her şeyden önce, üstün ahlklılığı gereksinir. Bu yüzdendir ki, dikkat edilirse, genellikle, politikacı için verilen ka-

mu hükmü, ahlâkidir; olumlu, ya da olumsuz ahlâkî hüküm. Politikaya ahlâkı hakim kılan rejimler, uzun ömürlü olmayı garantilemiş rejimlerdir. Ahlâkın yıkıldığı ya da geçer akça olmadığı politik ortamlarsa çarçabuk kokuşan ve toplumu fesada veren, anarşi ve teröre yol açan, bölünmeyi ve parçalanmayı hızlandıran zihin mikro-organizmalarının ürettiği, bataklık benzeri alanlardır. Politikacılıkla devlet adamları özelliğini birleştirmesini ve dengelemesini bilenlerle, bu iki özelliği birbirine zıt kullanan karakterler, asla bir sayılamazlar ve aynı terazide tartılamazlar. Politikayı bir ahlâk sorunu olarak benimseyen politikacılara sahip ülkelere ne mutlu.

GÜNLÜK YAZILAR IV _ GÜN SAATİ

75

"YENİ İNSAN"

Yeni bir insan gelmeli. Bütün dünya bunu bekliyor ve insan, bunu bekliyor.

Yani, insan bir kurtarıcı bekliyor demek istemiyorum, bir kurtuluş bekliyor, bir kurtuluşluk bekliyor.

Bugün Rusya'nın, marksizm ya da komünizm adı altında hedeflediği insan tipi belli oldu. Bu, kişiliği büyük rakamlar ve total, global, masif güçler içinde yokolmuş, sınırlandırılmış, ezilmiş, tıraş edilmiş bir insan tipidir. Dünya diktasında bir kitle malzemesidir insan. Eşitlik, hak iddialarının tam aksine, onun dünyasında, insan, sus pus, bir fabrikada bir vida, bir makinada bir dişlidir, o kadar, j Demokrasi, özgürlük, yaratıcılık iddialarının aksine, kapitalizm, ezen-ezilen düzeninde, geniş insan kitlelerinin buna uyum sağlayan bir yapıda olmasını istiyor.

Özet olarak söylenirse, açıkçası, ne komünizm, ne kapitalizm* insana, gerçekten, özgür düşünme hakkını daha doğrusu insana insan olma hakkını tanıyor. Zaten öyle bir düzen kurmuşlar ki, insan düşünmeye fırsat ve zaman bulamıyor. Balsa da, buna imkân veren bir formasyona sahip değil.

Bu, elbette, insanlığın geleceği açısından pek iç açıcı bir tablo

R

-n /una, umutsuzluğa gerek yok. Umut, umutsuzlukların en kabarık olduğu noktadadır.

İnsanlık, yine de özünde, ayağa kalkacak ilâhî bir cevheri taslatmaktadır. Her zaman da böyle olmuştur. Kaderimizdeki metafizik muide, her zaman, tarihin aklını ve mantığını aşmıştır.

İslâmın doğuşunu bir düşünelim. İnsanlık için nasıl da bir kurtuluş olmuştur.

Şimdi de, onun insanlık medeniyeti için ve tüm insanlık için yemden doğuşunu gözlemek, insan kader ve ruhundaki değişmez genlerde gizli bir umut değil midir?

Evet, Tanrı'nın hazineleri sağlamdır, çürümez...
Ne kapitalizmin homoekonomikusu, ne komünizmin köle-ro-
botu... "insan", kazanacaktır son savaşı.
Rövanş, insan'ındır.
Yeni bir insan tipi doğuracak olan, yeni insanlık doktrininin.
O doktrin ki, ta ilk insandan gelip kıyamete dek sürecek olan
hakikat doktrininin bir süreğidir.

GÜNLÜK YAZILAR IV-GÜN SAATİ

.....—*“«•«“«“

77

SÖZ VE GERÇEK

Biri hep hislerinize hitap ediyorsa, bekleyiniz, zaman onun çü-
rüklüğünü çabuk ortaya çıkaracaktır.
Biri hep zekânıza hitap ediyorsa, yine bekleyiniz; olur ki, ilk
anda size doğru gibi gelen ifade, sonradan daha güçlü bir kanıtla
çöküp yıkılacaktır.
Biri ruhunuza hitap ediyorsa, ilk anda belki etkisinin farkında
bile olamayacağınız bu sesleniş, size, zamanla, yavaş yavaş işleye-;
çek, giderek kişiliğinizden bir parça olacaktır.
Sizi hemen alev misali saran, fakat sonra geçip giden, parlayıp
sönüveren his kışkırtıcılıkları değil, sizi gizli ya da açık çıkar,
fayda tuzağıyla avlamak isteyen sözde akıl ve mantık iddialı, ya da
göstermelik bilim cilâli telkinlere değil, gerçekten, duygularınızı,
aklınızı ve ruhunuzu dengeli olarak ilgilendiren ve hepsinin uyanık-
lığında beliriveren, aldatmacasız ve çıkarsız ruh telkinlerine değıel
veriniz.
O telkinler, sizi ve sizin zihin ve ruh güçlerinizi harekete geç1'
recektir. Sizi çarpmayacak, sizi büyülemeyecek, belki size urnut,
canlılık ve dirilik verecektir. Size en çetin yolu gösterdiğinde, ufflu'
dunuz ve sizi saran manevî hava, eksilmeyecek, artacaktır.

GÜNLÜK YAZILAR IV-GÜN SAATİ

79

MISRALARLA, BEYİTLERLE

Afganistan'da, Lübnan'da, Habeşistan'da, Filipinler 'de, As-
sam'da müslümanların başına gelen felâketleri görünce, insanın,
gayr-i ihtiyari dilinden Fuzuli'nin mısraı dökülüyor:
Bu kâfirler esiri bir müselman olmasın Ya Rab
Neden müslümanları öldürüyor, esir ediyor, mallarını
lıyor ve evlerini, yurtlarını yakıp yıkıyorlar?
İsrail'e göre, Filistin'in binlerce yıl önce kendilerinin yurdu o>-
ması, onlara oradaki ve civarındaki müslümanları yok etme hal*
m veriyor. "Bu yurt bizim, siz yok olun" diyorlar.

Assam'daki hintliler, bengaldeşli göçmen müslümanlara "fle)e

geldiniz, gidin" demek istiyorlar. Ama çağırın kendileriymiş, ^
ka mesele!

Filipinler 'de, Hıristiyan Markos, Batı desteğiyle yerli
manian, Habeşistan'da solcu Hıristiyanlar, hem rusların, hem

n desteğiyle müslümanları acımasızca yok etmeye çalışıyorlar,
ferekçe hep aynı: "müslümana hayat hakkı yok!"

Ya Afganistan? Tarih'in en büyük facialarından biri, dünyanın
2Özü önünde cereyan etti ve ediyor. Ruslar, apaçık, Afganlıları yok
edip ya da yurtlarından sürüp oraya yerleşmek istiyorlar.

Şair'in dediği gibi:

Kahr-ı dehr ile olur bülbül guraba hem-nişin

Yine şekvayı gurab eyler garabet bundadır

Önce müslümanların yurduna gizli açık yerleşen bu yabancı-
lar, onlardan ses çıkmadığını görünce, karga gibi kendileri ötmeye
başladılar: "çıkın, gidin, yok olun, burası bizim!" diye.

*

Müslümanlar, gelecek zamanı düşünüp vaktinde tedbir alma-
dıklarından, bunlar başlarına geldi. Eskimez hakikate sahip olduk-
ları halde, ona lâyıık olmasını bilmediklerinden, "köhne!" diye hem
hakikatlerini, hem hayat ve vücutlarını yeryüzünden kaldırmak is-
tiyorlar.

Nabi gibi, şu kadarını olsun, diyemediler:

Eğerçi köhne metaız, revacımız yoktur;

Revaca da o kadar ihtiyacımız yoktur.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

81

ZAMAN GİBİ SEZMEK

v sa vâdelerde başarılı gibi olan bu denemeler için, Tanrı, ya-
n bir düşman yaratmıştır: zaman.

01 Fvet süslü tüyleriyle ve boyalarla kendini tavus diye ilân eden
gamn foyasını nasıl yağmur ortaya çıkarırsa, bu nevi sahte, ya-
e düzmecelerin hakikatim da, zaman belirlemektedir.

İnsanoğlu gerçek kişiliklerin karizmatizmi ile yalancı karizma-
tizmlerin farkını anlamak için, ne yazık ki, yine zamana muhtaç.
Zamanın ortaya çıkarmasından önce, sahte ile hakikiyi birbi-
rinden ayırmak ise, ancak, seçkin kişiliklere vergi bir ilâhî lütuftur.
Zaman sezgili olmak, zaman gibi sezme, zamandan önce za-
manın yerine geçmek, işte, insan ruhu için en büyük mazhariyet.

Süs, güzelliğin uzantısı ya da tamamlayıcısı, onun daha çok
ortaya çıkarana olduğu ölçüde yararlı olur. Yani, güzellik asılda ve

cevherde var olmalıdır. Onun dışı vuruşu söz konusu olabilir, ama, aslında güzel olmayan bir nesne, dıştan süslemekle güzelleştirilemez. O zaman süs diye eklenen şeyler, gerçekte bir çirkinleştirme aracı haline gelir.

Cazibe, sürekli değerlerin, hakikatin, iyiliğin ve güzelliğin etkinliğinden doğmuşsa, o değerlerin bir parçası demektir. Faydalıdır ve gereklidir. Ama sahte cazibe, temelsiz ve özsüzdür, geçici bir etki yapar.

Büyü ile hakikat arasındaki fark da buradadır. Hakikatin büyüleyişi söz konusu olabilir; fakat büyüünün hakikati yoktur ve hakikatleşmesi de hiç bir zaman mümkün olamaz.

Çağımızın şifası güç hastalıklarından biri de, süsü, güzelliği cazibeyi, gerçek etkinin, büyüüyü de hakikatin yerine koymayı adeta bir metod haline getirmesidir.

Çirkini, yalanı, yanlış, sahteyi, bir takım illüzyon oyunlany"1 bir takım aldatıcı eşya konumlarıyla, görüntü cambazlıklar^3 S11 zel, gerçek iyi ve doğru diye kabul ettirmenin korkunç sanatı y'111'

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

83

AKLIN DRAMI

Çağımızda akıl daha çok zekâ yerine kullanılıyor; ya da k zekâ değil de, işlenmiş zekâ, eğitilmiş zekâ yerine. Oysa, klasik t nemdeki islâm düşünürleri, akla ahlâkî bir özellik tanırlardı. At onlara göre, Tanrı yoluna uymuş, onunla eğitilmiş olduğund: doğru yolu görme imkânına sahipti. Bu düşünürler, eski yunanda akla felsefî bir kimlik kazandıran filozofların düşüncelerinde bin vizyon yaparak böyle bir kavrama ulaşmışlardı.

Pozitif bilimin insan hayatında yaptığı devrim çapındaki«; sikliklerden sonra, zekâ, adeta, kişi ve toplum hayatını düzenletemel güç haline geldi. Ve buna akıl dendi. Aklın eski prestiji ^ lece ona yüklendi. Tarihin derinliğinde kalmış, din ve felsefe te1 li bir birikimden doğmuş ve ahlâkî değerle sağlamlaşmış bu Ptf aynı adı almanın verdiği bir avantajı bedava tarafından zekan' de etmesine sebep oldu.

Evet, ilk çağın, orta çağın ve İslâm uygarlığının "akıl "L; şeyle bugün akıl dediğimiz zaman kasdettiğimiz şey, aynı de.- Çok kez de birbirine zıttır bunlar.

Ama ne çare ki, gerek dış politikada, gerek ekonomide, gerek ı/ i ve aile hayatında, gerek toplum düzeninde hakim olan bu te iculğm ne demek olduğu üzerine düşünülmemektedir artık. Herkes akılcı bir biçimde yaşadığını sanmakta, bu sebeple de, h" tün dünya yüzünde, ruhanî ve rahmanı cephelerinden yoksun, derecede bencil bir yaşama tarzı ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Oysa, tarihi sırf akıl ilkesinin yönetmediğini görmek için, yüzeyde bir bakış bile yeter. Nice mamur ve refah içinde şehirlerin, nice irrasyonel kaynaklı enti püften sebeplerle yok olup gittiğini, havaya uçtuğunu sık sık görmüyor muyuz?

Aşın akılcılığın sebep olduğu cihan savaşları, katliamlar, kavgalar, bugünkü dünya ve insan huzursuzluğunun başta gelen kaynağı değil mi?

"Bir şey haddini aşarsa zıddına dönüşür" kuralına göre şu aşırı akılcılık dünyası, bir nevi çılgınlık dünyasına dönüşmüş değil midir?

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

85

KAYNAK

Ekonomik faaliyetlerde, bir takım temel unsurların rolü açıktır. Ancak, bunlarla birlikte, bunlardan önce ve bunların üstünde ruhî faktör, inanç, umut ve ideal faktörünün bulunduğu çoğu kez gözden kaçırılır.

İlerlemeyi iklime, coğrafya şartlarına indirgeyenlerin unutma nokta, aynı ülkede ya da bölgede, tarihin ayrı iki döneminde medeniyetçe ilerilik ve geriliğin olabildiği gerçeği.

İslâm ülkelerinin coğrafyası, iklimi mi değişmiştir ki, oncaik riyken bunca geri kalmış olsun?

Değişen, iklim, coğrafya, ya da daha genel bir deyişle fizik*ğil, kitlelerin kültür ve ruh şartlarıdır.

Öyleyse, kalkınmanın, ilerlemenin temelinde, maddî unsur'l kadar manevî faktörlerin, ruhî imkân ve şartların etkisi vardır ve etki açıktır.

İnsanları, kalkınma ya da ilerlemeye itecek olan dış tabiat Ş;" lanndan çok, iç şartlardır. Onları sürekli bir heyecan içinde t"" bilme ve yapma arzu ve hevesleri, şuur ve sorumluluklarıdır.

B ili bir kültür birikimi, bu itici gücün yaşama ortamını sağlar. p er insan için çok emek isteyen, pahalı ve adeta lüks bir ken- . orlaya koyuştur. Sanatçının çektiği azap, düşünürün çilesi, n yüksek ve kolay kolay karşılanamaz maliyetini oluşturur. Toplumların da böylesine inşa ve ibda dönemleri, aynı katlan- ması güç bedeli ister.

Ancak, bir amaç, hem de yüce bir amaç taşıyan kişiler ve toplumlar, bunca zahmeti göze alır, bu tahammül üstü fedakârlığa razı olur.

Ve kısır, çölsü dönemleri vardır kişilerin ve toplumların.

Tasavvuf'da bu, "kabz" ve "bast", "daralış" ve "genişleyiş" deyimleriyle adlandırılır.

Bunlar, fizik ve maddî şartlardan daha çok, insanoğlunun çalışmasını yemişlendiren ya da kavurup kısırlaştırıran ruhî şartlardır.

İnanç, öteye inançtır ki, en güç, verimsiz fizik ve maddî şartlarda bile insana dayanma gücü sağlar.
İnançta, ruhta ve ruh muştusunda, sonsuz enerji, sevinçli bir dinamizm, katmerli bir diriliş içinde diriliş vardır.
inançlı insan ruhu, tükenmeyen bir kaynaktır.

GÜNLÜK YAZILAR IV - GÜN SAATİ

87

.. . ; söz göksel giysiler içinde görünür.
Öylesi sı*, & i iği sudan içmiştir.
bltün dünya. Bu, Tanrı Sözüdür.
ü isa. O da kalktı. Bu söz de,
sözle olduma nasıl bir sözle7

SÖZÜN HAKKI

Söz, sadece, bir dilbilim kavramı değildir. O, aynı zamanda, dilimizde, görüş, düşünce ve öğreti anlamlarında da kullanılır. Yani, o, kişiliğin en belli başlı ve toplu bir belirtisidir. Söz, insanın kendini ortaya koyusu, meydana dikişi, gözler önüne serişidir. Fiil ve davranış, sözün içinde, onu gerçekleştirecek bir haber, bir vaad gibi durur. Bir alternatif olarak değil, bir tamamlayış merhalesi gibi yani.
Söz, saattir. Yürüye yürüye gün dolacaktır.
Bu anlamda, sükût da söze dahildir. Âdeta onun dinlenişi, durup nefes alışıdır. Susma, "söz"e hazırlıktır. Yeni ve yepyeni bir söze.
Sözün bunca önemi bizi uyarmakta her an: onu eskitmen»
hep taze, hep öğretili, hep dolu tutmalı.
Yeni bir şair, yeni bir düşünür ve yeni bir adam, yeni söz demektir.
Söz, kendini Tanrı Sözü'nün ışığında eğittiğinde, sadece psikolojik anlatım aracı olmak niteliğinde kalmaz, ayrıca fiziköte bir kimlik kazanır.

hakkını teslim edelim.

BAĞDAŞMA

Şu dünya, aslında insanoğlu için temel yurt olmadığından, en ufak bahaneyle, onu, bir yalnızlığa, bir yabancılığa, yaşamayı yadırgamaya itebiliyor. İnsanlar arasındaki bağlar kopuyor; birbirlerine yabancılaşıyorlar, hatta düşman bile olabiliyorlar. Bu, ileri safhalarda, korkunç bir manzara gösteriyor: insan bir ego makinasına dönüşüyor, çıkarları için akla hayallere gelmez tertiplere, kavgalara ve savaşlara girişiyor.
Oysa, insan, bunun için yaratılmadı, bunun için var olmadı, bunun için bu dünyaya gelmedi. Bir mutlaklıklar dünyası olmasa, fâni dünyanın ne anlamı olabilir?
Güzellik, gerçeklik, iyilik ideaları olmasa, dünya yaşanma^

değer mi?

İnsanları bağdaştıran bu ideaların, bir ideal içinde uyum hainl' de olabileceklerini, hayat kazanacaklarını ve yaşamalarını sürdürt" çeklerini unutmamak gerekir.

İnsanları sürekli olarak bağdaştıracak olan, ancak, ideal' dil' ^ Çıkar birlikleri çabuk bozulabilir. Aynı kandan olma, bir ba"

89

UU»-

• in uaranti değildir. Kültür, insanları yaklaştırır, ama, her \ de»il Kötüye kullanılan kültür, insanlığın yazgısını çarpıtı- "cehaletin kaba insanları, kültürün ecinnileri vardır. a, ruh bağdasmasıdır. Aynı inanç içinde bir ruh bağ- —~ <. ^m idealde fâni olma, çeşitli

GÜNLÜK YAZILAR IV

- GÜN SAATİ

91

i -anladır zaman yani. İnsanı çekip çıkarınız, tabiatın tekerrür evsimleri, güneşin hep aynı doğuş ve batışları ile, o, düz bir £ h' "â da hep aynı kıvrımlı bir harita görünümünü alacaktır. Za- ••~'i'w venilik aşıl原因 insandır.

;i "gün"ü ve gündeki "saat"i ve sa- bir çıkışyolu ola- atteki uğu

'aktır' an içinde toplayan eller ve gönüller, zamana tasar- Zamam bıTen İ ylvuları çekip yulara sığılan erler, ruf etmesini ^J^ J^, ^^ kahramanlar, günlerin ve sa- ne kadar silinmez ve sönmez bir

SAAT VE İNSAN

Hangi olay vardır ki, onun bir saati ve o saatin de bir günü ol- masın?

Ve hangi "gün" vardır ki, onun bir "saaf'i, o günü yoğunlaşa- rak özetleyen, vakti yaprak yaprak aralayarak, içindeki, uğuru yaka- lamaya çalışan saati bulunmasın.

Bazen yüzyıllar gelir de bir kaç yıla sığar. Bazen da bir saatte olup bitenler, yüzyıllarca anlatılır da bitmez.

Bu, zamanın kalitesiyle ilgili bir konu. Evet, zaman da, kalite- den nasibini alan bir yaratık. O, kalitesini, aynaya vuran renk gibi, dönemine rastlayan insanlardan alır.

Evet, her zamanın bir rengi, bir kokusu, bir tadı vardır. Bu renk, bu koku, bu tad, insanların ona bakışından, onu yoğuruşun- dan, onu cilalay ışıktan doğar. Ruhumuzun serpintileriyle, o, biçim- den biçime, renkten renge girer.

Bizimle, zamanın bir dili, bir anlamı, anlatımı, bir yorumu olur. Zaman, hilkat rüyasını, usanmaz bir masalcı gibi yorumlayıp

durur.

r ki, onun bir günü ve saati, hangi gün ve saat vardır ki, onun bir insanı olmasın.

GÜNLÜK YAZILAR W — GÜN SAATİ

93

DİRİLİŞ İNSANI

Gözlediğim insan: diriliş insanı.

Aslında her insanın içinde brüt olarak bulunan, her birimizde bir parça bulunan, fakat bir türlü netlikle ya da som bir biçimde örneklerini insanlıkta ve toplumlarda henüz sergileyememiş olan insan.

Hani havada dolaşan düşünceler vardır, fakat onu hiç kimse derleyip toplayıp söyleyemez. Sonra biri, kaderin tayiniyle, görevlendirmesiyle çıkar, onu söyler. O zaman kimse yadırgamaz söyleneni, herkes, "ben de böyle düşünüyordum" der. İşte bunun gibi, hepimizin ayrı ayrı olmak istediğimiz o insan, diriliş insanı, ne yazık, bulanık ve nebüloz vaziyette adeta bulutlara, dağ uçlarına dağılmış durumda. Ortadaki insan örneği ise, onun tam zıddı âdeta. Âdeta, diriliş insanı, henüz bir ruh gibi, herbirimizin içinde mahpus. Dışımızla ise herbirimiz onu tekzip edip dururuz.

Diriliş insanı, bir fantezi, bir lüks, ya da bir hayâl değil, insanlığın, çıktığı yörüneye oturması için beklediği hakikate! in^ın 11'0 totipidir.

elecektir. Çünkü; tarihin olduğu kadar, fizikötesinin de zattidir onun gelmesi.

Çünkü: o gelmediği takdirde, gelecek olan, alt-insandır, insan-Beklenen, insan-üstü değil, insandır. İnsanın ve insanlığın, kendi idealarmı bir çile yüksek fırınında arıttığı anın insanı. Yeni insan ve eski insan.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

95

Çalışmakla çabalamakla, bir hakikatin ışığına tutmakla, ebedî-akırsıyla dağlamakla gülümseteceğiz kaderimizi, soylulaştırma-

KADER VE İNSAN

Kader değiştirilemez, ama yoklanır. Onun ne olduğunu bilmediğimizden el yordamıyla karanlıkta yüzünü bulmaya çalışırız. Hayatın ve bunca çabanın anlamı bizce budur.

Her birimizin kaderi kendini bize bulduracaktır kuşkusuz.

Ama, bir de var ki, biz onu buluruz. Belki sonuç aynı olacaktır,

ama, onun kendini bize buldurmasıyla bizim onu bulmamız arasında yine de bir fark vardır.

Bu fark, dış görünüşüyle bir emek, bir gayret farkıdır, içiyle de bir niyet, bir katılım, bir razı oluş, gerçek bir teslimiyettir. Kader bize katilinim yaparken biz de ona katkıda bulunmuş oluruz. Bir anlam katkısı, bir ruh katkısıdır bu.

Hani müzikte icracılara yorumlayıcılar deniyor ya...

çünkü: her icra bir yorumdur—, kaderimizi yaşarken onu dolu dolu, sağlıklı yasamamız, onu iyi ve tam yorumlamamız demek olacaktır. Onu, gerçek bir amaca doğru yönlendirmemiz, belki onun içeriğini madde madde değiştirmemiz anlamına gelmeyecektir, ama fonksiyonlandırmış olacağız; absürd bir akış olmamasını sağlayacağız böylece kader sürecinin.

*

Kaderimizi değiştiremeyiz ama, onu tartabiliriz, ölçüp biçebilir ' onu değerlendirebiliriz. Aksini de yapabiliriz tabii: onu harcayabilir, kınanır hale getirebiliriz.

Kaderimizi şuurlu farzederek -ki o belki de en som bir şuura sahiptir-, o, bizim ona karşı davranışımızdan sevinecek, duyarlılanacak, üzülecek, darahp genişleyecek, yoğunlaşıp seyrelecektir. Kaderin hakkını veren insan, gün gelip saat çalınca, sakın sakın öz ve ebedî yurda dönen kişi olur.

Kaderin gerçek isterlerini karşılamayan kişi ise, sürüklenerek gider ve borçlu gider.

Kaderimiz, tek ve hakikî kredimizdir. Ne artık, ne fazla, tam sayılı ve tayin edilmiş bir kredi. Onun içindir ki, onun zerresini ve damlasını israf etmeden, yerine sarf etmek zorundayız.

GÜNLÜK YAZILAR W-GÜN SAATI

97

,*~£!rs3E^^*

* * bız5 f 2£Sf* ^ «modeuw S6slmr;

•*m m"l,,nlazihnimi^ yet «!«• _____JM . . t18imlz Iaman,

İDEAL VE TARİH

Tarihin ideal olduğu haller bulunduğu gibi, idealin de tarihi vardır. Daha doğrusu, kimi zaman idealin ana kaynağı tarih olur. Kimi zaman, hatta her zaman ideal, tarihi, gerek içeriği, gerek konumu ve gerek amacı açısından değerlendirir, hesaba katar.

İdeal, tarihten yardım ister ve alır. Tarihe yardım ettiği gibi. Ya da çoğu kez, tarihi oluşturduğu gibi.

Tarihle ideal arasında ilişkiler vardır. Ve bu süreklidir. Çok boyutludur.

Tarihçi ekoller, çoğu kez aşırılığa gidip tarihi som ve saf olarak, ideal yapmak istemişlerdir.

Bir de buna karşıt olanlar vardır ki, bunlar ideali ya som bir

mantık ve akıl sistemine bağlamak, ya da tarihten tam sıyırmak, tarihin iz ve etkilerini içinden çekmek istemişlerdir. Bu da bir başka aşırılıktır.

Mutlak hakikat sistemi olan din, gerçek dengeyi kurmuştur: tarih, sistemin içinde erimiş olarak vardır, yeterince vardır, gereken^ vardır, olmadığında bir boşluk kalacaksa vardır. Peygamberler taflW hilkatın ve yaratılışın fizikötesi açıdan tarih özetine kavuşturul* cinsinden anekdotlar halinde vardır.

ese,

dnc«i onunla zihnimizde yer eder.

Tarihe böylesine simge olma noktasından baktığımız zaman, ideale en büyük yararını görmüş oluruz; onun boğucu, bunsun etkisi kaybolur, insanoğluna güven ve moral gelir.

~ İdeal de, ne kadar soyut ve güncelden, arızîden arınmış, kalıcı olanı amaçlamış, hakikati hedeflemiş olursa, o kadar, tarihin içinde yatan deney kristallerinden kendini gerçekleştirme ve doğrulama imkânını yoğuruş talihine erecektir.

Ve ideallerimiz, realiteyi mayalandıra mayalandıra tarihin kabartmalarını ve levhalarını oluşturacaktır. Bakırdan, demirden, çelikten levhalar halinde.

Ve bir gün, idealin zayıf görüldüğü anda, fonda duran tarih, ona, derinden seslenecektir: "Korkma, sen gerçeksin. Kuşkulanma kendinden. Sağlam görülen nice türedi ideolojiler çürüyecek, çürük diye yerilen sen, sapsağlam kalacaksın."

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

99

TARTI

Ressamların otoportreleri, yazarların otobiyografileri vardı. Aslında, her şiir, ister merkezinden ister kıyısından köşesinden olsun, ister dar, ister geniş açıdan alınsın şair için bir otobiyografide nemesidir. Damlanın yağmuru anlatması, dalganın denizi hikâye etmesi gibi, yoğun bir deneme. Bir anıda bir hayat, bir an'da bir ötü toplayan bir billurlaştırma işi ve olayıdır şiir.

Sanatçı olsun olmasın, her insanın başkalarına olmasa da fendi kendine zihninde bir otoportre, bir otobiyografi denemesi ya? masında yarar vardır. Aynanın önüne geçip kendimize bir çeki* zen verdiğimiz gibi, düşüncede kendimizi dışlaştınp karşıdan bakmamızda da, ahlâk ve davranış, ruhî gelişme ve ilerleme acısı*1 bir fayda muhakkaktır. Hatta denebilir ki, arada bir kendimizin ı portresini zihnimizde canlandırmamız bir zarurettir. Elbet, onazi başkalarının nasıl gördüğünden bir koku, bir hava ekleyev6^ Bir otoportre ya da bir otobiyografi ki, onda geçmiş, Ş^' j zaman ve gelecek içice, kişiliğimiz bütün cepheleriyle gözüm görünsün.

Kendimizi tartmamız, kendimizden haberli olmamız anlamına
• bu dediğimiz. Egomuzdan değil, ruhumuzdan haberli olma-
ş
1B1Z İnsanın bir "haber" olduğunu bilmekten gelir bu. Göklerden
e bildirilen bir haber. Nasıl bir dağın yankısı bir ses olduğumuz-
dan bir haber.
En derin geceyarısının haberi.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

101

ESKİDEN YENİYE

Avrupalılar, "yeni"ye düşkündürler. Hastalık hastası; halinde.
Durmadan yenilikler yapmak, hep yeni bir şeyler ortaya atmak, on-
ların mizacı gereği. Bu, o dereceye varmıştır ki, Batıdaki bunalımın
psiko-sosyolojik sebeplerinden biri olarak, bu "yemlik hafakam"m
gösterebiliriz. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, düşünce ve hele
sanat alanında, nice akımlar icad edildi. Biri daha tutunmadan öbü-
rü gelen bu akımlar, sonunda birbirini süpürerek, uzun vâdede, yi-
ne de "klasik" olanın değerini ortaya koymaya yaradılar.
Evet, Batının bütün bu "yenilik aşkı"nm, eskinin, klasiğin ya-
şama gücünü azaltmadığı, hatta bir bakıma arttırdığı söylenebilir-
Asya ise, "eski"ye duyarlıdır. Yeniye karşı doğal bir direnme-
si vardır doğulu'nun. Bu da, gerekli yeniliklerin kabul edilmesinde-
ki gecikmenin bedelini pahalıya ödemesine sebep oluyor bu ülkele-
rin.

Zamanın bir katkısı olmamışsa, bir şey, sırf eski olmakla ne-
den değerli olsun?

Tersi de doğru. Zamanın değerinden bir şey eksiltmediği
cılığın koruyan değerler, sırf eski olduğu için, nasıl hor gör-
lir? bil

Yenilik de, ancak, koskoca bir insanlık değerler tablosuna

, ^ katkı, en azından bir hava, bir renk getirmişse, üzerinde du-
lmaya değer; yani, kalacak bir şey getiren yenilikler bizi etkile-
melidir. Yoksa, ilk anda dikkati çekip sonradan unutulacak, ya da
yeni yeniliklerle saf dışı edilecek yeniliklere zaman harcamak, ka-
yıptan başka bir şey getirmez.

İnsanoğluna düşen, eskiyi yenilemek, tazelemek, onu insanlı-
ğın bir deneyi kabul etmek, yeniyi de kalıcı değerlerle bağdaştır-
mak, onların sınavından geçirmektir.

Evet, kıyamete kadar insanoğlunun bir takım katkılarıyla, geç-
mişte yaptıklarını düzeltmesi, tazelemesi, yaşatması, beslemesi ve
zenginleştirilmesi sürüp gidecektir. Bu, Allah'ın insanoğluna bağış-
ladığı bir lütûftur. Onun hakikata katılması, onunla haşır neşir ol-

ması böyle olacaktır. Ona kendinden bir şeyler katma zevki bağışlanmıştır insanoğluna.
Evet, güneşin altında yeni bir şey yok. Ama, güneşin altında eski bir şey de yok.

YANKI

Eşyanın da sesi vardır, insanın olduğu gibi. Ama, bir de, fazladan yankıya yatkınlığı vardır onun.

İnsan, eşyanın sesini yansıtmaz, yankılatmaz, belki onu taklit etmesini bil.

Ancak, insanın fizik sesinin ötesindeki sesi, düşüncesinin sesi, toplumda yankılanır. İnsandan insana yansıyarak, dağlarda tepelerde değil, kasabalarda, şehirlerde yankılana yankılana, kağıt yüzeylerinden ve yansıtıcılarından yayıla yayıla, düşünce ve görüşlerimizi derleyen ses, hedefine ulaşır.

Fizik ses, nasıl maddî engeller yüzünden yankısını kaybeder ya da kazanamazsa, ses titreşimleri havada kırılır, dağılır, parçalanır, bölünür ve bütünlenemezse, yankı zinciri kopar ve karşıya ermezse, toplum ve insanlık içinde de düşünceler, ya kendiliğinden oluşmuş, ya şuurla oluşturulmuş, ses geçirmez perdeler örneği kurmuş bir takım engellere çarpar ve bu sebeple amacına ulaşamaz mayabüir.

Bir takım sesleri boğmak isteyen, dünyayı sarmış niyetler, daha çok gürültü ve ses çıkarırlar ve böylece arzularına kavuşurlar. Yankıları ulaştırmayan kakafonileri en güzel müzik gibi empoze edebilir bunlar.

103

OONLOK YAZILAR .V-OON »Art

j

^

İ sanoğlu, alışkanlıklarının mahkûmudur. Düşüncüyü umursada düşünce benzerine düşünce diye sarılır. Gerçek sesi sahtemden ayırmakta güçlük çeker. Hele o sahte sesler, cicili bicili ve Sntanalı bir takım süslerle donatılmışsa.

Adeta rüzgâra bindirilmiş sahte sesler ve yankılarla, nasıl yarışacaktır, yolda ayaklarıyla yürüyen gerçek ses ve yankısı?

Bir umutsuzluk manzarası gibi karşımıza çıkan bu tablo, yine de karamsar ve kötümser kılmaman insanoğlunu.

Problemin ağırlığı, çözümü halinde, onca onur demektir.

: gelince, onu, belki "mucize" diye niteleyeceksiniz.

• - e;, inandığınız zaman, mucize.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

105

'FİKİR AİLESİ'

Asıl aile, fikir ailesidir, insan için.

Çocuğu yabancı olabilir, insanın, kendine; ırkıdan olur da biri, ruhça bağdaşmayabilir; ne meslek, hatta ne de formasyon, insanı insana'ıdır. İnsanı insana yaklaştıran, inanç birliğı, amaç birliğı, düşünce ve görüş birliğidir.

Eskilerin "sohbet" dediğı, temelde ve esasta aynı düşünceyi taşıyan kişilerin bir arada bulunuşudur. Farklı renklerden, farklı ırklardan, farklı dillerden, farklı sınıflardan kişiler, bir "ideal" etrafında toplanabilirler ancak. Ve bir kere toplandılar mı, artık o farkları silinir; hepsi aynı kardeşliğin potasında erimişlerdir. Ne soylu yada halktan kişi farkı, ne zengin-fakir farkı, hatta ne de tahsilli-ürmnl1 farkı kalır. Daha doğrusu, bu farkları hisseden olmaz aralarında. Aynı sevgi ve karşılıklı saygı teknesinde yoğrulmuş ve aynı düşüncecin adamı olmuşlardır.

"İdeal" ya da "düşünce" derken, elbet, günümüzün ideoloji'6 rini kasetmiyorum. Onlar, "ideal adamı" yetiştirmeye bakm1)* lar; onlar, beyinleri yıkanmış, kişiliksiz, düşünmeden mahrum m

üretmenin peşindedirler. Onların insanını, (sıfır) rakamı ne 'ltan -r JB e(jer! Onların insan kazanmaktan maksatları, sayılarına gUZ- /c,fır\lar eklemektir. Ve kaybettikleri insanların da, kaybettik-yenusuu'ım

[eri (sıfır)lar olarak düşünürler.

Onlar için, ne (sohbet)in bir anlamı vardır, ne de bir insanın kişilik kazanması için, uzun boylu didinip çabalamanın. Onlar için, bir insan hakkında yapılacak şey, bir (form) doldurmak kadar basit bir şeydir, iş bu kadardır ve burda biter.

Onlar için, bir zihni, olgunlaştırmak değil, "çelmek" söz konusudur. Sonra, ona bir slogan ezberletmek, eline bir flama, daha sonra da, mümkünse, bir tabanca tutuşturmak...

Bu, ne bir fikir birliğidir; ne de bu kişilerden bir "fikir ailesi" oluşabilir.

İnsanlığın bugün muhtaç olduğu, "fikir aileleri"nin, ideal kardeşlerinin, kişilikli, bilinçli ve özverili insanların topluluğudur. (Baş)ların peşinden, körükörüne değil, inceleyerek, ölçüp biçerek, tartıp değerlendirerek, gerçek (baş) olmaya lâyıklarsa gitmek. Aynı amaca doğru giden kişilikler gibi ve kişilikler olarak.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

107

RUH BOŞLUĞU

Arasıra, kendi kendimize sormamız lâzım: "hayatımda ne eksik var?", ya da: "hayatımın eksikliği ne?".

Hayatımızın fazlalıkları var, ki onlardan kurtulmamız gerekir.

Ve eksiklerim de tamamlamamız.

Ancak, eksiklikler, fazlalıklardan daha güç fark edilir. Ruhça gün gün ilerlemelidir ki, hayatımızdaki boşluklar, noksanlıklar or-

taya çıksın.

Bugünkü hayatta, ne yazık ki, öylesine boş ve zararlı uğraşlar* vaktimizi çalıyor ve günümüze hakim oluyor ki, buna üzülmem» elden gelmez.

Ama, çalınan zaman değil, hayatımızdır. Hırsızlanan ruhumuzdur. Farkında olunmadan, ruh, delik deşik olur bu gereksiz uğraşların aşırılarıyla.

Ve, en acısı, git git, bir gün, ruhun cevheri çalınır. İşte, en D° yük felâket odur. Telâfisi mümkün olmayan kayıptır o.

İnanç, ruhumuzun, varoluşumuzun bekçisi, koruyucusu^ Anlamımızın sağlığını gözetleyen doktordur o.

t anc ve inanca şore yas,ama> hayatımızın o yana bu yana sapkara düşünce ve niyetlerle çarpıtılmaması için, bir nirengi mavnası,Na *

. areti) bir eksen ve bir denge çivisidir.

Ve hayatımızın o yana bu yana göz atışı, kalbimize rapor edilir Ruh, sarsıntıları ve titreşimleri kaydeder.

Toplumlar da, hep yazdığım gibi, bir insanın kaderine benzer bir kaderle yükümlüdür. Onlarda da, hakikat esasına dayalı medeniyet ideası, bu ideanın özünü oluşturan inanç ve ahlâk çekirdeği, saflık ve samimiliğini korudukça ve ondan gelen ışıkla toplumun ruhu ve kalbi aydınlandıkça, gelip geçen pürüzler giderilir, dalgalanmalar karşılanır, tehlikeler önlenir.

Ama, medeniyetin merkezi olan kültür kaynağı ve onu canlı tutan inanç ve umut ateşi tahrip olursa, toplumlar için, tehlike çanları çalıyor demektir.

Hızlı değişimin başdöndürücülüğünde, çağımız, yıkılışlar ve yapılaşların her türlüünü gördü ve yaşadı, görüyor ve yaşıyor. Savaşlar ve savaş tehlikeleri, ruhlardaki boşlukları uçurumlaştırıyor ve onu kapatma atılımını köstekliyor.

Çağımız, melankoli ile umudun kıran kırana savaştığı bir çağ.

Geriyeye ve ileriye, tabiata ve içimize göz atıp, ruhumuzdaki mucize gücündeki sırdan kuvvet olarak, çağdaş melankoliyi dize getirmek ve yaşama aşkımızı yeniden anlamlandırmak ve canlandırmak zorundayız.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

109

GELİŞME VE ŞARTLAR

Medeniyetlerde, karşılaştırma metodu, değerlendirmede söt bir güvencedir.

Bir insanın, ya da bir toplumun kendini başkasından üstün say,ot<>rlı değildir. O üstünlüğü, itiraf etmeseler de, başkalarının rnası yeieru w& =

hissetmesi gerekir.

Bazı kişiler gibi, bazı toplumlar da, kaderin vazifelenmesiniyle "üstün bir misyon"la yükümlü olabilir. Bu sebeple de, başka kişi ve toplumların onlara karşı (olumlu, fakat çok defa da olumsuz) duyarlılıkları olağandır. Bu duyarlılık, etkilememeli o insan ve toplumu. Onlar, gelişme ve büyümeye bakmalı. Gelişme ve büyümenin güçlükleriyle savaşmak, bütün şartlarını yerine getirmeli. Çünkü gelişme ve büyüme bir kaderse, onun şartları da bir kaddedir, kadere dahildir. Gelişmenin zaferi "mukadder"se, o zafere ulaşmak için çekilen zahmetler ve sarfedilen emekler de "mukadde"dir.

Gelişme ve büyüme, sınırları zorlamaktır. Ama, bu zorlayış, içten gelen canlı itişle olmalıdır; yoksa, sun'i olarak, hiç bir köke ve temele dayanmayan atılışlar, gerilemeye sebep olabilir. Bir ağacın büyümesi gibi, bir insanın ya da bir toplumun büyümesi, ancak, belli bir sürede farkedilebilir. Bazı alanlarda büyüüp gelişirken bazı alanlarda durma, hatta gerileme varsa, bu büyüme ve gelişme sağlıklı bir büyüme ve gelişme olarak kabul edilemez.

Büyüme ve gelişmenin her alanda, dengeli olması, bu büyümlük ve gelişmenin felsefesiyle yakından ilişkilidir. Büyüme ve arzusu ve bu arzunun temeli düşünce yapısı gerektiği gibi dan ve bu istek, gerekli bilgi ve kültür donanımına kavuşturul^3' dan, gelişme ve büyüme sağlama alınamaz.

Kendini tartma ve değerlendirme, gelişme sınırlarını zorlay3 çaktır. İnsan, kendi sınırında, özeleştirisini yapmasını bilmelidir- İnsanın, başkalarıyla, toplumların, başka toplumlarla kryas'a masını doğruca yapması da, büyüme ve gelişmenin şartlarından" •

GÜNLÜK YAZILAR IV-ÜN SAATI

111

HAYAT

Bazıları, ya da günümüzde insanların çoğu, realist olma iddiasındadırlar. Onlara göre, gerçekçilik, hayatın adeta kupkuru ve kaskatı olmasıdır. Onlara göre hayatın şiiriyeti yoktur. Hayatta az çok bir anlam arayanlara ya da ona bir anlam vermeye ve bulmaya çalışanlara (romantik!) diyerek küçümsemeye bakarlar.

Evet, hayat serttir; tabiatın şartlarına acımasızlığı da koymuştur Yaratıcı. Ama, şefkat de vardır, merhamet de vardır, güzellik de vardır tabiatta ve hayatta. Baharda, bitkiler dünyasındaki o güzellik mahşerini, o uğultuyu görmemek için kör olmak lâzım. Hayvanlar dünyasının da bin bir rengi, bin bir çizgisi vardır. Şefkatin, sevimliliğin ve duyarlılığın bin bir çizgisi.

Vahşetle duyarlılık yan yana ve içiçedir; kötülükle iyilik yan yana, güzellikle çirkinlik karşı karşıyadır tabiatta, hayatta. İnsansa, kâinatı aşkın bir kâinat özeti gibi, kâinat dalgıcı g' <

hayatın en realist, en naturalist çizgilerini de, en romantik ve 1<*
alist ufuklarını da gözönünde tutmak zorunda.
Hayat sade olmalı, ama yalın olmamalı.

me" Fiziği tab». ed,yo,sak fizikini de kaba! «»Uya.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

113

PROGRAM

Yeni bir ruhla eski toprağı eşelemek...
Küller içinden günün gülünü çıkartmak.
Yeni bir sabahta bir horoz ötüşünü işitmek.
Arkeolojiye dönüşmek isteyen tarihe, tarihe dönüştürülmek
istenen çğa ve çğı şimdiye geri getirmek, döndürmek.
Unutulmuş bilgileri tazelemek kadar ve daha fazla, unutulmuş
ahlâkı diriltmek. O bilgilerin ancak o ahlâkla canlı kalabileceğı şu-
ur ve idrakini yeniden temellendirmek.
Pratik kadar teoriye değer vermek. Hatta daha fazla. Teoriden
kaynaklanmayan ya da doğrulanıp desteklenmeyen aksiyon ve pia'
tiâin saman alevi olduğunu anlamak ve anlatmak.

• KİT

Bu dünyanın temiz bir ad yazılacak bir levha olmaktan öte
anlamı olmadığını, dünya kirini ancak masumluk ve samim"1"
arıtacağını belletmek. e
Çok kez, aklın zekâya, zekânın kurnazlığa, kurnazlığın hue>

kU

edildiği bir hayatın gölge, pürüz ve pasıyla gönüllerin karar-
e ruhların kurduğunu göstermek.
faldan çğa kapanan ruhun bin kapısını bir bir yeniden aç-
mak. „ .
İnsanın insana tapmamasını sağlamak.
Materyalizmin bilim görünüşlü ya da mistik tutku biçimindeki
sahteliğini gözler önüne sermek.
Her anın, her saatin, ebediyetten bir parça olduğu gerçeğine er-
dirmek insanı.
İnsanın asıl görevinin öldürmek değil diriltmek olduğunu açık
seçik bir şekilde ilkeleştirmek.
Medeniyetin hakikatle, hakikatin Tann'yla var olabileceğini
ve başka türlü olamayacağını, medeniyetler tarihini didik didik ede-
rek, inkârı mümkün olmayacak bir şekilde örneklemek ve belgele-
mek.
Fayda ve çıkar felsefesini, zaruretlerin ötesinde, iflâsa mah-
kûm etmek.
Soykırımcılığı, insanlık düşmanlığını, inanç düşmanlığını, ha-

kikat düşmanlığını, mümkün olan güçle etkisiz kılmaya çalışmak.
Bir yolu açmak ki, o yoldan başka yol yoktur.
Ve böylece, şu fâni hayatı, yeryüzünü yeniden yaşanır bir yer
kılmak.
Diriliş insanının programı ana çizgileriyle budur bence.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

115

RUHLARDA SÖNEN YILDIZ

Bazı toplumların, öbürlerine göre, gelecek hakkında dahadti yarlı olma, olayları daha derinden kavrama ve yorumlama, insanla n ve oluşları değerlendirmede daha az yanılır bir sezgiye sahip olma gibi özellikleri vardır. Hele bu sezgi, aydınlarında daha belirgir lik kazanır, adeta bir "iç aydınlanma" katına ulaşır, katmerlerin; kat kat olursa, o toplumun ilerleyeceğini, yükseleceğini söyleme bir kehanet olmaz. Fakat, işin en acı yanı olarak, toplumun bu fan" yeteneğinin aydınlarına yansımadağı ya da onlarda kuru}-bücürleştiğı, hele hele tersine dönüp yanılığların kaynağı ol*:- dönemlerde, o toplum için, bir kara yazğı ve felâket çığırınınb' layacağı da kesin gibi.

Kuşku yok ki, aydınlar, hiç bir çağda, dar uzmanlık alan»1 da, formasyon görünümünde, bilgi ve beceri planında, sıradağ silerin gerisinde kalmaz. Ama, çöküş ve yıkılış çağlarında, ge" bu "sezgi"den mahrumluk, ya da sezginin çarpıtılmışlığı1-tel' dönmüşlüğü, aydınlar çizgisinde daha çok gözlemlenir. Top yazgısını ilgilendiren kararların alındığı bir kattaki bu düşüŞ- lış ve çöküşü hızlandırır.

Romalılar* Yunanistan'a geldiğinde, grek aydınlan bu durum- , ondan sonradır ki, artık ne orjinal grek felsefesi, ne de ede- kaldı. Kartaca'ya ve Mısır'a gittiklerinde de durum pek fark- t deüdi- Filistin'e vardıklarında da yahudi aydınları yaklaşan son'un farkında değillerdi.

İslâm Dünyasına, Batı emperyalizmi bir kültür değışimi biçi- minde geldiğinde ise, aydınların acıklı durumu daha açık seçik bir görünüştedir. Bugün, hâlâ İslâm Dünyası yer yer ve kesim kesim Batı'ya direniyorsa, bu, aydınlarından çok, halktaki, islâm kültür ve medeniyetinin ruhlara işlemiş etkisinin sürmesiyle açıklanabilir. Aydınlar, bir kaç yüz yıldır, ruh açısından toplumun gerisindedir. Toplumların da bu sezgisi, teknolojinin kültür alanında kullanılma- sıyla, yavaş yavaş zayıflayıp sönüyor. Daha doğrusu, zaman zaman parlayıp bazı kayıpları telâfi ediyor, sonra tekrar ruhun derin taba- kalarına iniyor.

İslâm Dünyasında esas problem, aydınlarda bu sezginin yeni- den canlandırılmasında toplanıyor.

Ruhlarda sönmeye yüz tutan medeniyet ruh ve alevini, insan-

lık aydınlığını, güzellik ve hakikat aşkını canlandırmak asıl ödevi-
dir günümüz öncülerinin.
Ruhlarda sönmeğe yüz tutan seher yıldızını, yeniden güneş hi-
zasına getirmek ödevi.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

117

BİR MUM MİSALİ

Konukların dolu olduğu, konuşmadan sessizce oturdukları,
adeta birini beklerken ortalıktaki heyecanı elle tutulup gözle görü-
lürcesine hissettikleri bir odada, elinde mum tutan adam ne güzel
dır!

Elinde mum tutan, böylece odayı aydınlatan ve böylece karan-
lığı koğan adam ne güzeldir!

Mum tuttuğu için tepeden tırnağa aydınlanan, baştanbaşa ışık
haline gelen, adeta mum haline gelen, sanki elindeki mumdan değil
de kendinden ışık saçan adam ne güzeldir!

O mumu söndürneyip de hafif hafif yanmasını ve sevinçli se-
vinçli ışımalarını sağlayan rüzgâr ne güzeldir!

Ve eriye eriye herkese ışık dağıtan, adeta her zerresini bir 'r
damlasına çevirip ışık isteklilerine armağan eden, son zerresine ka»11
aydınlatma görevini sürdüren, sonunda fani olan mum ne güzeldi^

Elde tutulan mum ne güzeldir!

Şairlerin binbir benzetmesine konu olan, aşk olgusunun
ni gibi görülen, ağlayıp eriyen bir kalb gibi, ya da yakıcı
simgesi gibi ebedileştirilmek istenen mum.

kimbilir nasıl bir güzellik olarak idrak ettiği için mumun
atılan, ^ daha, bir daha atılan, sonunda yanıp kül olunca-
n atılan pervane ne güzeldir.

Bir toplumu karınca kararınca, kendi çapında aydınlatma vazif-
ini mütevazice yapan kişi, ister elinde mum tutan adam deyin, is-
ter mum, ister pervane deyin, ister hepsi deyin, işte budur.

Toplum karşısında, elinde mum tutan adamdır o.

Hayat karşısında, eriyen mumdur.

İdeal ve hakikat karşısında, kanatlarını ve göğsünü, bütün ben-
lik ve varlığını yakan pervanedir.

Öyleyse derim ki, elinde mum tutan adamları olan toplum ne
güzeldir.

Ve o toplumun o sohbet çağları ne güzeldir.

Ve o ışığın saçıldığı demler ne güzeldir.

Ve o zamanlar ne güzeldir.

3ÜNLÜK YAZILAR W-GÜN SAATİ

119

UYARMAK

Sokrat, Savunma'smda, kendini, devletin atsineği olarak nite-ler. Eğer, atsineği olmasa, atlar bağlı oldukları yerde uyusuk bir Şekilde kalakalacaklardır. Sinekler rahatsız edince atlar huysuzlanacak ve böylece canlanacaklardır.

UyarıŐ, kuşkusuz, gereklidir. Çünkü, insan, yaradılıŐtan rahat etme eğilimindedir. Alışkanlıkların esiridir bir anlamda, insan. İŞte. uyarıŐ, bu rahata doğru olan eğilim için bir fren, alıŐkanlık tutsaklığına da "paydos!" deyiŐtir.

Elbet, söz konusu olan, uyarı, uyarıŐ, iyi niyetle yapılanıdır. Yani samimî ve karşılık beklemeden, hizmet olsun için yapıla eleŐtirilerdir. Yoksa hasetten, kinden ya da yanılıtma isteğinden kaynaklananlar, bir uyarıŐ değil, yıkıŐ, çürütüŐ, engelleyiŐtir. Demokrasilerde, devlet, daha doğrusu iktidar kıyasıya eleŐ'l' rilmektedir. Çok kez bunda aşırıya da gidilmektedir. İŞ yaptırınmaya' çak kadar.

Oysa, uyarılması gereken, sadece devlet, sadece iktidar Toplumun da uyarılması gerekmez mi?

Kurumların uyarılması yararlı değil mi?

üniversitenin, basının, büyük ekonomik kuruluşların, Şu veya beple kitleler üzerinde etkin olan kişilerin, yazarların, düşüwin vani bütün toplumun, zaman zaman, kişi kişi, kesim kefluriei"l' y 1 • • 1

verinde ve dozuyla uyarılması, toplum ve kışı hayatının sağlıklı iŐlemesi için şarttır.

Büyük uyarıcılar gelmiştir, insanlığı. Büyük tepkilerle karŐılaŐmıŐlardır. Ama sonunda, onlara yeni ve büyük yollar açmıŐlar, onları kurtuluŐa erdirmiŐlerdir.

Onların izinden giderek, kendi çapımızda uyarmalıyız, bir görev aşkıyla, iyi niyetle, elinde imkân ve omuzunda sorumluluk olanları.

Sokrat'ın atsinekleri gibi uyarmalıyız, yoksa uyarıyorum diye akrep gibi sokmak, başka bir ad ve nitelemeyi gerektirir.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

121

r

plana g ^

irmeden söylenirse, "okuma" özelliğidir. Ve ona bağlı olarak "teorik düşünme". Bunun için insana

İNSANIN YAZISI: "YAZI"

İnsanın asıl özelliği, düşünürlerce aranıp durulmuŐtur. Kimisi, onu zekâsı olan varlık diye tanımlamıŐlar. Sanki hayvanların, hatta

bitkilerin, kendilerine mahsus bir tarzda da olsa, zekâları yok! Kimileri de konuşmayı insanın özelliği olarak görmüşler. Oysa, hayvanların her birinin kendine göre bir dili var. Ziya Gökalp de insanı "gülen hayvan" olarak tanımlıyor. Gerçekten kahkahayla gülen hayvan, insan dışında yok. Ama, hayvanda da keder ve neşe belli oluyor. Hayvanat bahçesinde, bahtsızlığına yanan, kara kara düşünen hayvanları görmemek için, göz itibarıyla değil de bilhassa gönül itibarıyla kör olmak lâzım. Neşeli neşeli oynayan yavrular ve onlarla oynayan anneleri, bize hayvanda da sevinmenin ve neşelenmenin varlığını açık açık gösteriyor. İnanmaya gelince, bütün varlıkların, cansızlar dahil, kendiler* mahsus bir tarzda Allah'ı bildikleri ve O'nu "andıkları" Kur'an-ı &'rim'de de belirtilmektedir. Farklar var elbet. İnkâr yalnız insanda,611 bilinçli inanış ve en tam tapınış yine insanda. Bence, insanı, öbür varlıklardan ayıran, metafizik, tasavvu

c

İnsan topluluklarını hayvan topluluklarından ayıran "medenit" de bu dediğim özelliklerin zaman içinde bir gerçekleşimi ve <rekeleşim birikimidir.

İşte, insanoğlu "yazüan"a, "okuma"ya, "teorik düşünme"ye e&ilimi nisbetinde öbür yaratıklardan ayrılır, "insan" olur. Bir de buna, elbet ahlâkî yükseliş ve tasavvufî eriş eklenirse, "insan-ı kâmil" (üstün insan) olur.

GÜNLÜK YAZILAR IV - GÜN SAATI

123

. izden geleni, tabiatı ve dışımızda verimlendirmesini bi-
^h™1 hilkatın mutluluklarından bir mutluluk olur.
lırSekü dıştan gelecek özendirmeye, desteğe muhtaç kişi ve top-
daha bir güçlük içinde, kesik kesik, geriye dönüşlü bir yol
•U"rter Bu, zaman kaybettirir, emeğin israfına sebep olabilir, mo-
râl
sorun, iç kişiliğin dışı dayanabilecek bir formasyon ka-
«nabilmesinde. Dışa kendini kabul ettirmesinde.
Toplumların, kendi öz kültürlerim benliğinin diriliş cevheri gibi
taze tutabilmelerinde bütün sorun.

İÇTEN DIŞA

Bir insanı ya da bir toplumu, şu ya da bu yönde harekete geçiren kuvvet, itici güç, dıştan olur, ya da içten gelir. Bazan, hatta çok defa, ikisinin birleşmesi sonucunda kendini gösterir. Bu, insanın ya da toplumun mizaç ve karakteriyle de biraz ilgilidir. İçe dönük karakter ve mizaçlarda, iç faktörün, dışadönüklerde ise, dış itişin etkisi büyük. Dıştan gelen kamçılama, çoğu kez, hızlı ve anidir ve çarçabuk da kesilebilir. İçten gelen ise, daha belirsizce, çok yavaş bir biçimde, adeta hissedilmeden gelişir. İnsan ya da toplum yeni bir atılım hız ve temposu katına erer ama, adeta bunun farkında değildir.

Dışın içe tasarrufu, çoğu kez, zorlama suretiyle olur. Dar bir kalıba sıkıştırma işlemi gibidir, bu, muhtevayı. Oysa, içten gelenin dışa açılımı, bir genişleme, bir katılma, uyum sağlama, diyalog kurma, yeni ve daha üstün bir kompozisyonda birleşme, bütünleşme ve bütünlenme şeklinde tecelli eder.

Evet, bir tecellidir içten gelen. Dıştan gelense çoğu kez b'1 baskıdan başka bir şey değildir.

GÜNLÜK YAZILAR IV-GÜN SAATİ

125

SEN, KENDİ PORTRENİ ÇİZİYORSUN

Okuduğun kitapsın sen, uğraştığın konusun. Aldığın gazete, kendini kaptırdığın oyun, içtiğin içki, kendine arkadaş seçtiğin adamsın, kişisin.

Bu liste uzatılabilir: mensup olduğun dernek, parti ya da topluluksun, takımsın, kulüpsün. Yüzünü dönük olduğun yer ya da şeysin sen.

Gönlün, düşüncen, ruhun nerdeyse sen osun.

Kuşkusuz, insanı, tümüyle fiiline, davranışına indirgeyenleyiz-İnsanla davranışının çizdiği portre arasında az ya da çok bir mesafe-bir marj vardır. Ama yine de bize bir kişi hakkında bir fikir verecek olan, hareketleri, tavırları, tutum ve davranışlarıdır. En azından, u* fikri bunlarla alırız. Ancak, çok yakından tanıdıktan sonradır ki, t>un lan aşan bir yanı varsa onun farkına varırız; ya da bunlara sığma>'a1 yanını sezmiş, ya da bunları yalanlayan yanını görmüş oluruz.

Bu dünyaya geldin ya, iyi bil, sen, kendi portreni çiziyor5111 Ya tam bitirip gideceksin, ya da yarım bırakıp. Belki senden \$011 senin portreni tamamlayanlar çıkar. Belki de kıyamete kadar, °1 yarım, bozbulanık gider.

git uyurgezer gibi de yaşasan, bir çılgın gibi de, kendi portre-

• çeksin çaresiz. Sonra, portrene bakanlar, onu çiziş tarzından, 'nin titreyip titrememesinden çıkaracaklar ne şekilde çizdiğini

6 Yani ne olduğunu anlayacaklar ondan.

°n portrendeki çizgiler, fiillerin, davranışların; renkler, sıfatların, •ırlarm; genel görünüş, vaziyetalışın; genel hava, dünya görüşün; anlam, niyetlerin ve ruhun olarak belirecektir.

Yorumlanacaktır portren en ufak ve uzak teferruatına kadar.

Artık, senin elinde, altın kalemle, gümüş kalemle, kurşun kalemle ya da kömür kalemle çizmek portrem.

Bu dünyadasın ya, bir aynaya bakıyorsun. Sırlı bir aynaya. Bir ayna ki, görüntünü emiyor ve sabitleştüiyor, portreni ebedî bir hesapla zapt ediyor.

Ona göre dur, ona göre görün, ona göre çiz ve çizdir portreni.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

BİRLİK ÜSTÜNE

Müslüman ülkeler arasındaki ihtilâflar, bir de her ülke içinde bölük pörçük olmalar, çağımızda müslümanların dramını oluşturuyor.

İslâm, gerek metafizik planda, gerek toplum katında birliği, bölünmezliği önerdiği, hatta buyurduğu halde, İslâm dünyasının bugünkü manzarası, bunun tam zıddındır. Bunun da bir bedeli vardır ve bu bedel, çok acı bir şekilde ödenmekte.

Doğu ruhu, mistik bir şekilde bütüncüdür. Batı ruhu ise, ayrımcı ve bölümcü. Hegel, Batının bu özelliğini, herşeyi, "atomuna kadar ayırma" şeklinde anlatıyor. İhtilâlcilik de bu ruhtan fişkını* Doğu'da da, aşırıya giden bir bütünleme, toplum hayatında ezici kuvvetler önünde kör teslimiyete dönüşür.

İslâmsa, mistisizmi, daha doğrusu fiziköteciliği, makro âle (ve belki bugün için mikro âlem) açıklamaları için muhafaza ediyor; orta âlem, yani yaşadığımız âlemde ise, daha çok akü dünya ^ çerçevesindeki bir yaşama tarzını benimsiyor. Bu yüzden, ^ ..- sanlararası ya da toplum içi hayatta, doğu felsefesine mahsus

tik bağ ya da teslimiyet, ona aykırıdır. Batının bölücü, her ne sütle olursa olsun parçalayıcı, sebepli sebepsiz başkaldıncı, sürekli devrimci ruhunu da elbet, islâm reddediyor.

İslâm Âlemi, önce doğudan gelen ve meskenete sebep olan l aşırı teslimiyet, yanlış kader ve tevekkül anlayışının, şimdi de Batı'dan gelen ve bütün Doğu'yla birlikte kendisini de saran bölünme ve ihtilâf tutkunluğunun bunalımını yaşıyor.

Batı, çok çektiği bölünmecilikten bütüncülüğe geçerken, hasmı ve sömürme alanı gibi gördüğü Asya ve Afrika ülkelerine, bu arada İslâm dünyasına ayrılık ve düşmanlık tohumlarını saçtı. Belki, uzun uzun açıklaması yapılması gerekli, dar bir kafa ve psikoloji içinde, İslâm Dünyası, bugün, incir çekirdeğini doldurmaz bahanelerle, çevrelerinden soyutlanmış, tarihi hiçe sayan binbir hizi ve felsefeye bölünmüş.

Batı, bugün, bin ihtilâfı bir ittifak için feda ederken, İslâm dünyasında, ülkeler, hizipler bin ittifak sebebini, islâmın fitne ve fesat kırıcı barışçı ruhuna tam aykırı olarak, entipüften bir ihtilâfa feda ediyorlar.

İslâm Dünyası halkları, müslümanlar, ne nerede birleşeceklerini, ne nerede ve kimden ayrılacaklarını biliyorlar. Hayat memmat meselesi olduğu halde.

Ah, ne gaflet, ne uyanılmaz, derin ölüm uykusu, Ya Rabbi!

GÜNLÜK YAZILAR IV - GÜN SAATİ

HABER

Yaşamak, bir yerde, biraz da, "haber almak" değil midir? Sürekli haberler alırız. Ve bu aldığımız haberlerle hayatımızı düzenleriz. Günlük hayatımız alıp verdiğimiz haberlerle yürür. Haber, umuttur. Haber, umudun kesilmesidir. Haber, ölümdür. Haber, diriliştir. Günlük hayatımız gibi ömrümüz de, belli başlı haberlere bağlı değil midir? Doğan her çocuk bir haberdur. Annelerin beklediği, haber, babaların beklediği, haberdur. Toplum hayatında da, haberler çok önemli bir yer tutmaktadır. Askerlikte istihbarat, sosyal hayatta haberleşme ve ekonomide de haber kaynaklarına sahip olma, bir çok felâketi önlemek ve birçok nimete ya da kazanca kavuşmak için, başlıbaşına bir sebeptir. Haber, başarının bellibaşlı sırlarından biridir. Batı, Rönesans'tan sonra, başarı için bu konuya eğildi. Habermayayı sistemleşürdi gelenekleşürdi. Haber alma, adeta, Batının mizacı oldu.

Her toğraf makinasının gözünden tutun da, nice haberalma aletleri, dünyanın her tarafında her kımıldanışı kaydetmekte ve VYerleştirerek bir başka tarafa nakletmekte. 1 Genel teknoloji gelişmesinden en çok payı, haberalma alanının olması da, önemi düşünülürse, anlam kazanmaktadır. Doğru haber, iyi haber, gerçek haber, tam haber, kısaca haber, artık çağımızda, hayatın en zarurî tüketim maddesidir. Para da, adeta, habere bağlı, hayat da... Kişinin hayatı da, toplumun hayatı da, bir dizi, bir demet, bir deste sağlam ve yeterli habere bağlı. Bir de, sonraki hayatımızın bir habere bağlı olduğunu bir düşünsek., ki asıl haber odur, geçerli, kalıcı haber odur. Ve onun habercileri, insanlık tarihi boyunca geldi, kutsal haberleri getirdiler. Ve o habercilerin de habercileri vardır her çağda ve her zamanda.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

131

RUH VE HANDİKAPLARI

Ruhun, açığını ifşa ettiği iki uçtur, cimrilik ve israf. Cimri, aracı amaç yerine koymuştur, müsrifse, amacı araçlaştırmış, aracın da hakkını unutmıştır. Bir tür nankörlüktür cimrilik de, israf da.

Cimri, haşa!, Tanrı'yı kendisi gibi cimri sanır da, onca verilen nimeti görmeyerek, sanki bir daha kendisine bir şey verilmeyecekmişçesine elindekine yapışıp kalır. Eşyayı ruhunun yerine kor. Eşyaya satmıştır ruhunu cimri. Eşyanın satın aldığı ruhtur o. Eşya esiridir yani.

Müsrifse, ruhunu, parça parça eşyayla birlikte saçıp savurmuştur. Allah'ın verdiği nimetin kıymetini bilmemiştir. Onun kendisi" verilen emanet olduğunu, rastgele, ya da nefsinin ve keyfinin oKşmak için değil, yerli yerince, Tanrı rızası için ve lâıyk olduğu Wmete sarf edilmesi gerektiğini düşünmemiştir, ya da öğrenmen11? Bize verilenlerden sorumluyuz. Onları, en çok mânevi ysağlayacak, topluma, insanlara bir ilerleyiş verecek şekilde sanmek, harcamak ya da kullanmak zorundayız.

7 manimizi, maddî varlığımızı ve yeteneklerimizi, bilgi ve becerimizi, yerli yerinde ve gereğince ideal uğruna harcamaf değil, erdemdir, görevdir.

Asıl israf, eldeki hizmet güçlerini, imkânlarını çorak alanlara, va da bulanık niyetlere yatırmak, ya da elde tutup onu bir ne, varken yok haline, sağken ölü durumuna getirmek ve düşürmektir.

Cimrilikle israf, aynı ruhun, yani içe dönük ya da dışa çevrik şekilleridir. Yani cimri müsriftir, müsrif cimridir.

İdealist insan bu iki ruh halinden Tanrı'ya sığınmalıdır.

Cimrilik ruhun kokuşması, israf ise bataklığa dönüşmesidir. ""

Hakikat Medeniyetine, hakikat ideale aşkla sarılmayan zekâlar da, ruh cimrileri, öğrendiğini ruhuna maletmeyen, bildiğinin ahlakıyla ahlâklanmayanlarsa, ruh müsrifleridir.

İsraf ve cimriliğin de en kötüsü, bunlardır.

GÜNLÜK YAZILAR IV-GÜN SAATİ

ansızınhatırlanışı

yaimkat olma

çüşü nice kapalıının açıklanışı, nice anlaşılma-

*Uİİ' . , ^c.,rMn hatırlanışı-

• zamam gelmece ortaya koyan

ve kısa ömrü adeta sonsuz-

Yanı

RUH GÖMÜLERİ

Patlayan bir volkanda, lavların aka aka. taş toprak ne varsa hepsinin üstünü örttükleri gibi, ateşli küllerin bazan şehirlere bütünüyle kapattıkları gibi, arka arkaya gelen toplum ya da tarih olayları, birçok oluş, eser ya da atılımı kendi içine kıvrıyor, karanlığa gömüyor.

Böylece, niyetler var ki, gün ışığı görmüyor, dayanılmaz sesler var ki, zabt edilmeden sönüyor, âdeta nice girişim hayali, hilkat fotoğraf makinasının karanlıkodasında hapsolup kalıyor.

Ama, külün altında, lavların altında kaybolmayan, hatta bin-

lerce yıl olduğu gibi kalan şeyler de var. Kazılar, bize bu sebeple. tümüyle bir kenti ortaya çıkarmamızı ve geçmiş hakkında ayrıntı bilgi sahibi olmamızı sağlıyor, bağışlıyor. İnsanın ve toplumun şuuraltı da, bu tür gömülerle doludur. Araştırınca ortaya çıkan gömüler. Zaruret depremlerinin dışarı fırlattığı gömüler. Buluttan sıyrılan ay gibi parlayan anı çehreleri. Kaybolan zamanı telâfi eden ruh indifaları ve bu i taya saçtığı ışıklar.

n her değer, yemden gün 15,ğmaç,kar.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

135

ÇARE

Eğer İslâm Dünyası, kendisini bilseydi, kendisi için de, dünya için de bir çıkış yolu bulunurdu.

Eğer, müslümanlar, kendi kültürlerinin derinliğinin, enginliğinin, diriliğinin farkında olsalardı, bir çok noktalardan, gelip gel'i de korkunç bir çıkmaza saplanmış olan insanlık için bir çitöşy01' bulurdu.

Oysa, dünyanın her yanında, kıyımlar sürüp gidiyor.

Savaşlar dunnamacasına devam ediyor. Bir çok bölgede h den sürüp giden savaşa insanlık seyirci kalırken, onu önleyeCJ güçler, daha çok kışkırtıcılık yapıyor.

Silâhlanma yansı artarak devam ediyor. Total bir nükleer şa-şa doğru kayıyor dünya.

Eğer, islâm kesimi, manevî silâhı olan kültürüyle yeniden ^ ğın etki alanlarında boy gösteretnlse, kafaların takıldığı soru renk değıştirecek, saplantılar ortadan kalkacaktır.

Düşünme tavrında, sorunları ele alış tarzında bir başkalaşım izlenecektir.

" Her anlaşmazlığı, mutlaka savaşla çözüme katı alışkanlığı yeri-e daha çok alternatifler belirecektir.

İrk, sınıf, toplum, insan kavramlarına yeni tanımlar gelecektir. Tabiat, yeniden bir anlam kazanma talihine erecektir. Bugün-se giderek, "sanayi çölü" olmaya aday durumda. Kendi canlı anlamını yitirmekte ve absürd bir görünüm kazanmakta. Tabiat, artık aiieryüzlü değil. Âdeta giderek katılmış bir yüze dönüşmekte. Bir umut ışığı, son umut ışığıdır, îslâm kültürü, insanlık için. Küller altındaki o ateş, o hararettir soğuyan yeryüzünün kalbi-ni ısıtacak.

Dünyanın yüzünde dolaşan korkulu rüyayı, kâbusu, kültürümüzdeki gerçek düş dağıtacaktır.

İnsanlığın loş çehresinde dolaşıp duran ölüm gölgelerini, ür-

küntü pasını, geçmişin tozları altında kalan aydınlık jeneratörleri silip süpürecektir.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

137

GERÇEK İNSANCILIK

I

Batı, insancılık (ümanizma) kelimesini dilinden düşürme/. Ot-da, bu, dar anlamda, rönesans sonrası düşünce ve sanat akımlarından birinin adı olduğu gibi, geniş anlamda da, soyut bir kavram olarak "insancılık" anlamına kullanılır.

Batıyı hiç kritik etmeksizin kabul eden batı hayranları da, plimeyi, yerliyersiz, bir sataşma aracı gibi alırlar hep.

Oysa, kavram üzerine iyice düşünmek gerekli. Her akım um nizmacı olduğunu söylüyor. Komünistler, komünizmin bir um311 ma olduğunu söylüyorlar. Ama bu, onların, müslüman naillete esaret hayatı yaşatmalarına, onları kırıp geçirmelerine engel oluyor. Kırım'daki soykırımını hiç bir zaman unutmamak Sere'ar'H1 ganistan da gözler önünde. Dünyanın her tarafında da, nerde

••r savaş, varsa, komünizm de ordadır. Sartre, egzistansiyalizmin açlı bir gününde yaptığı bir konuşmada, egzistansiyalizmin bir nizma 0 Buğunu iddia etmişti. Hatta, Andre Breton, sürrealizmin bir ümanizma olduğunu ileri sürmüştü.

Demek ki, bu, Batı'da bir gelenek: her çıkış, kendini ümanizrnava bağlamak zorunluluğunu duyuyor. Nitekim, bugünkü dünyanın ve insanlığın korkunç manzarasından sorumlu olan Rönesans sonrası Batı gelişimi de, kendini hep ümanist olarak görmüş ve nitelendirmiştir.

Gerçekteyse, Batı, insan derken "batılı"yı kasteder. Kızıderiliyi, doğuluları, Asya ve Afrikalıları, zencileri, hiçbirini insan olarak görmemiştir Batı. Uzantı olarak da, tepki olarak da doğsalaz, nazizm, faşizm, komünizm ve siyonizm de, Batı ruhunun merkez eksenini oluşturan kapitalizm gibi, kendi mensupları dışındaki insanları, "insan" olarak görmemişler ve halâ da görmemektedirler. Zaten, işin felsefesi de yanlış. Bugün, bilim de doğrulamıştır, hilkatde "herşeyin ölçüsü insan" değildir.

İnsan egosunu şişirme, gerçek insancılık değildir.

İnsanı sevmek, onu pohpohlamak değildir.

İnsana değer vermek, onun nefisini değil, ruhunu yükseltmek demektir.

İnsanın gerçek anlamda insan olması, önce varoluştaki yerini tam tayin etmesiyle mümkün olabilir.

Gerçek anlamda insancılık, insanın kendini Tanrı önünde görmesi demektir.

Gerçek ümanizma, islâm medeniyetinde gerçekleşmiştir. Ses-

sizce ve derince. Fakat, hiç bir zaman kalkıp şamatayla ilân etmemişlerdir atalarımız bu özelliklerini. Çünkü, onlar alçakgönüllüydü. Onlar, hiçbir zaman iddia etmeden gerçek ümanistlerdi. Bununla gürültüyle ilân etmelerine rağmen, insanlığın dostu değil, düşmanlarıdır. Bunlarınki, ümanizma maskeli anti-ümanizmadır.

138

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

mas

Diğer bir anlatımla, bunlar, insanlık düşmanlıkları, insanseverlik* askesiyle örtmek istiyorlar. Gerçek insancılardan bu maskeye iht,

GERÇEK İNSANCILIK

II

daha doğru olur. Upvazıt Şehzadebaşı camilerine Sultanahmet, Süleymaniye, Beyazıt[^] ötesindeki giriniz. Tapmak olarak daimim-^{^^} olarak da> sızı, medeniyet bütünü, kent parçası[^] gerçek insanlığın yüce katına «^{^TM}; tımız, hepsi[^] Klasik şiirimiz, edebiyatımız, mustoiz, ç. hepsi sizi, yüce^{^^.^^^} artlan içinde, en sade bir islâm, insan takat! içinde, bu dünyaj medeniyeti ve biçimde, "üstün insanlığa varma yoludur. bunun tarihidir. j lâm Tanrı yolu ümanizma. insancıl olamaz. 1-um, nizmasıdır. kendi anlamından, insan-insan. Tanrı'dan kopup uzaklaştıkça,

140

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

lığından kopup uzaklaşacaktır. Tanrıya yaklaştıkça gerçek insani* sitesinin alını ışıklı bir kişisi olacaktır. İslâm insanı Tann'ya doğru götüren, onu gerçek anlamda m. insan olmaya götüren hakikat medeniyet ve sisteminin, hakikat ünmanizmasının adıdır.

RUHUMUZUN TARİH KESİTİ

tür tarihi diyebiliriz ona. -n-t ona özdeş ya da pa- Toplumumuzun ruh yapısı tarihi, _elbe t ona « z**y[^] ralel olarak islâm ülkeleri toplumları tuh yapıanmn tarü, baş dönüm noktaları ve dönemeçlerden geçü. Belki bugün > ni bir dönüm noktası ve dönemeçte. önce, som olarak, içeriğim, anlam ve yönünü

«»d» alan ruhumuz, daha sonra, Batı uyg f
şüaşmca bir duralama, şaşalama ve bocalama şoku
gelişmenin durması demektir bu. ,. ikilem
Daha sonralan, toplumda, ruh içeriği bakımından bir ikilem,
Dikişi ruhlarında da bir ikilem doğdu.
Kimi damarlarındaki bütün kam boşaltıp yabana bir kanla >

142

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

niden doldurur gibi kendi ruh içeriğimizi Batı ruh içeriğiyle deği
tirme çabasına girişti. Böylece, toplumda ruh ikilemi doğdu. BW
ruhun geçmişini inkâr eden bir bölüm insan, öbürü de. dışardan se
len etkiyi yok sayıp hep aynı şekilde gitme çabasında olan bölüm
olmak üzere toplumda adeta birbirine karışmadan yan yana yaşayan
iki tip ruh bölümü oluştu. Bu, toplum ruhunun ortasından bölünme-
si, hatta çatlaması demektir. Sonra, bu bölümlerden birinin hep sal-
dırgan, öbürünün de hep pasif ve direngen olduğu bir toplum içi ruh
çatışması görüldü. Kültür değişimi bunalımı olarak adlandırılan bu
oluş, gerçekte kültür özgünlüğünün yitişi, orijinalitesinin yitirilişi
olayı idi.

Bazıları da, bir sentezde çareyi aradılar. Bu da, doğu-batı sen-
tezi şeklinde adlandırıldı. Cazip gibi gelen bu düşünce, gerçekte,
pratikte uygulanması mümkün olmayan bir ütöpik karakter göster-
mektedir.

Gerekli olan, yine, kendi medeniyetimizin bin ve daha artık
yıllık ruh yapısını esas almak, böylece bir ikileme ve bunalıma son
vermek, ancak bu ruhu, son çağlarda içine düştüğü ezik, silik, kö-
tümser, pasif durumdan çıkararak, aktif, dinamik, geçmişten ve ge-
lecekten, doğudan, batıdan haberi, fakat temelde hep kendi kendi-
si olarak kalmasını bilen, olumlu ve yapıcı bir karaktere kavuştur-
maktır.

TAKLİT

da, toyluğunda; bir de, en zaruri ^^ ^ncısımn de baba-
me imkâm yoksa. ^^^\^^m. Ancak, ç^k-
dandedeckag^tle^^f^ takUtten ^ulma ve
hğ. aşandan artık ustalık belden* V ^.^ .^ ^ eger
taklit edilirlilik derecesine ulaşma üem ^ de.
mananın gücü varsa, gerçekliğe ^^STyoksa, taklit ha-
recesine çıkarılmalıda Değerli olan manma^budur, y ^ ^
Ünde imânın, ancak daha öteye gitmeye f^n, ^ dan> ka.
venş olmayanlar için, sırf inançsız kalmamaları
bul edilme zarureti vardır. tnviitle başlayanlar, ancak,
Sanatta da, ilk çocukluk V^^^bilirler. Et-
daha sonra kendi orijinalitesini kazanırlar a ^g ^^

tiyle taklidi de karıştırmamak &**•*l ^'Çünkü: etki, bu
, ^orijinalitesini yakalamaya itiyor a ok^ü^v ^^ ^ ga.
i anlamda sanatın şartları arasında sayuao . eserinin et-
I naçıyı etkıyor. Tabiat içinde yen, bir tabiat olan sana
' kisiz olması zaten düşünülemez.

144 GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

Bir de, çoğu kez, bilerek, gözle görülür derecede, bazı kisiW
ikilercesine ortaya fırlayıp, hatta aslını arkada bırakıp öne geçmeve
çalışan taklitçiler vardır ki, bunlara kanan toplum ve kesimlerin vav
haline! Bunlar her yere koşarlar, (kopya) oldukları halde (asıl)dan
önce davranırlar ve onu gölgede bırakmaya çalışırlar. Çünkü: (asıl)
utangaç, (kopya), yüzüzdür.
Bunların çokluğu bir toplum için felakettir. Hele böylelerini
yakalayıp bir kurum haline getirenler, daha büyük bir felâketin ha-
bercileridir.
Toplumunu hep uyarmak gerekiyor ki, bir şeyin aslına en uzak
olanı, o şeyin taklididir.

FANİLİKTEKİ SONSUZLUK

İnsan ömrü, dakikalar ve saniyeler değerlendirilirse sonsuz gi-
bidir. Fani zaman damlaları, fizikötesi bir kuşun gagasındaki yakut
taneleri ve ölü toprağı diriltecek, hayat iksiri yağmur damlaları ör-
neği, iki çizgi arasına bir sonsuzluğu sığdırır. Sonsuzluk da, asıl bu
durumda değerlidir; çünkü: kaybedilirse hiç olacak olan bir sonsuz-
luktur bu.
Zamandan nasibini alamamış bir ömür ve hayat, ölü bir toprak,
kupkuru, ıssız ve kısır bir çöle dönüşür. Hayatı ve ömrü diriltten, de-
ğerlendirilmiş zamandır.
Çağımızsa, belki dünya ve insanlık tarihinde, en çok oyalama
araçları ve vakti boşa harcama düzenlerinin sergilendiği, adeta or-
taya saçıldığı bir çağ.
Gün yirmi dört saat, adeta planlanmışçasma vaktin kaybedil-
mesine ayrılmıştır.
"Vakit harcamak", "vakti geçirmek" günlük konuşmalarda en
* kullanılan deyimler arasına girmiş çağımızda.
Oysa, vakti harcamamak, vakti geçirmemek ve vaktin bir daha
2eri H"
6 aonrnez fırsatlarını yitirmemek, insanoğlunun, bu dünyadaki
üyük işi, görevi ve onurudur.

146

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

Önümüze sürülen oyalama vasıtalarını, vakit katili,
rafçısı göz boyama tertiplerini ayıklayıp, seçip, kişiliğin usm
ve formunda sürmesi, yaşlanmayla gelen düşüşün telâfi edilm •

için sürekli uyanık olmak gereklidir.

Bu dünyada ve öte dünyada genç ve diri kalmanın, çürümemenin, sağlamca yere basmanın tek yolu, vakti ve zamanı, saniyelerine kadar yerli yerince kullanmaktır.

İyi kullanılır, tam kullanılırsa, ömür, yitmeyen vakit, kaybolmayan zamanın ta kendisi olur.

UFUKLARIN GÜCÜ

İnanmış kişi için, ne kadar ağır olursa olsun, şartların biraz ötesi vardır.

Ufka bakmayı, hep ufka bakmayı öğütler filozof. İnanmış adam, bugünün imkânsızlıklarıyla çevrildiği zaman, ileriye bakar. Nice ufak dedikodu, engeller, yanılgılar, yanıltmalar, geleceğin büyük dalgası önünde bir saman çöpü gibi süpürülüp giderler. Nice günlük şamatalar, iddialar, tantanalar, gün gelir, sabun köpüğü ?"i söner gider.

Geleceğin fatihi, zamanın kabuğundaki kabarcıklara ya da yüzündeki gelgitlere, yakamozlanmalara takılıp kalan değil, derinlikte akan bilek kalınlığındaki suyun nabzını tutan adamdır.

Nice günlük şöhretler, unutulmuşluğım doymaz iştihasına kurur da, bir gün adları anıldığında, neden o isimlere onca önem verdiğine herkesten önce onları avuçları patlıyasıya alkışlayanlar *ftır dururlar.

, u yüzdendir ki, realiteyi küçümsemeden ve ihmal etmeden, geleceğe bakan, meselâ, olayları bir de yirmi yıl sonrasını dü-

148

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

şünerek değerlendiren kişi, bu serinkanlılığından kazançlı r ı tır. Çıkac*-

İnanmış kişinin sözlüğünde "yılgınlık" kelimesi bulunm dır. Ve benzeri kelimeler. a^

Tanrı'nın kapıları çoktur. Bir kapı açılmıyorsa, açılacak d k bin kapısı vardır. "Tanrı bir, kapısı bindir". İnanmış adam, buna nan kişidir. a"

İnanmış kişi, hedefi, amacı unutmayan ve hep göz önünde tu tan adamdır. Böyle olursa amaç da onu unutmaz.

Unutmayalım ki, amaç, her zaman için, şartlardan güçlüdür Uruklar hep güçlüdür, unutmayalım.

HAYAT, İLERLEYİŞTİR

Her gün yeniden doğmayan insan, adeta tüm ömrünü kaybetmiş değil midir? Ölüm, daha gelmeden gelmiş ve etkisini, kendi sınırında tutmayarak, hayatın içine salmış olmaz mı böyle bir durumda?

Hayat kadehi vaktinden önce ve hızla dolmuş, bu yüzden de berrak olması gereken ömür kevseri bulanmamış mıdır?

İhtiyarlık, yaşlanma, fizik gücü yitirme değil, ölümün hayat

Perdelerini aralayarak zamansız yüzünü göstermesidir.

leri

Kader, kendi şaşmaz ve yanılmaz yüksek matematiğiyle saniye ve saliseleri bile değerlendirerek hükmünü yürütürken, insan, bu Uzgun ve bilinçli işleyişten rahatsız plmuşçasına direnişe, karşı Armaya, yani kuru bir dâvaya girişirse, köklü atılım ve yenileniş-nuızlayacağı yerde engellemeye kalkışırsa, hayatın taze akış-rına set çekmeğe ve bent vurmaya yellenirse, günü, gününe bir 'y Elemesin isterse, kendi yıkılışım ve çöküşünü hızlandırmaktan tellendirmekten başka bir şey yapmış olmaz.

150

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

İlerleme, aslından ayrılma ve onu inkâr değil, onun hav t K i kına saygıdır. *'

Din, ileriliktir.

Tabiat, bir ibret tablosudur: onda hep yenilenme vardır n vardır, büyüme ve gelişme vardır. ' ut

Tabiat, durmayı kabul etmez. Aslını ileri götürme, yaşaman büyük ilkesi gibi gözüküyor.

İnanmış kişi, hep ilerleyen ve inandığını ilerleten, başka kişi lere, başka alanlara, daha derin, daha yoğun, daha etkin bir şekilde yayan, ulaştırın, erdiren kişidir.

Ruh, sürekli tekâmülü bir besin gibi kullanır.

Kişiler için geçerli olan bu düşüncelerin, toplumlar için ölüm-kalım sorunu olacak denli önem kazandığı günler olur.

YÜK

Her çağda, en büyük, en ağır yük, uygarlığı yüklenenlerin omuzundadır. Çünkü: bütün yükler, o yükün bir yüküdür.

İlk insandan başlayarak günümüze kadar gelen, günümüzden de kıyamete kadar sürecek olan insanlık ve hakikat medeniyetini yaşatan, geliştiren, yükselten, koruyan, önderler olmuştur. Medeniyetin maddî cephesini üstlenenler genellikle göze çarpar .ve kitlelerden etki ve tepki olarak bir cevap alırlar. Ama, asıl önemli olan cephe, manevî cephedir. Bunu üstlenenlerin görülmesi kolay değildir. Hatta bu öncüler ya da önderlerin anlaşılması çok güçtür. Çok defa, alışılmışı kırdıkları için, büyük bir tepkiyle de karşılaşılırlar.

Yüzyııar sonraya da kalabilir anlaşılmaları.

Ama, bütün bu güçlükler onları yıktırmaz. Sanırsınız ki, bu kiş"er, günlük ve olağan hayatın adamı değillerdir. O çerçevede yabancı gibidirler. Uygarlıktan gelen ayrı bir güç onların yedeğindedir- Tükenmez bir umut ve aşk içinde, yavaş yavaş, usanmayan bir sabırla bir mesajın yeryüzüne işlenmesi, insan kalbine işlenmesi gi- 1 dünyanın en güç işine adanmışlardır kendilerini.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

Hayatları bir adayıştır onların. Sunak taşının kurbanıdır ba l
 Öldüklerinde şu dünyanın yükünü omuzlarından atar hû
 ağırlıksız öteye geçerler.
 Burada öte'nin adamı olduklarından, bu geçiş, bu yüceye do"
 ru değişim ve başkalaşım, onlar için aşına oldukları bir gelişimdir
 Heybelerinde kutlu emanet götüren kervanlardır onlar.
 Gün, sabahları, onlara vardıkları yeni tepede ışıklarını vurdu-
 ğu zaman, "selâm" der.
 Onlar, güneşin selâmını gülümseyerek alanlardır.
 Bu büyük yük kahramanların geçmişinde ya da şimdiki zama-
 nında araştırıp bulan toplumlar, büyük ve kalıcı toplumlardır.
 Toprağın üstüne ayak basan bu uygarlık ve hakikat kahraman-
 larının yüzü suyu hürmetine dünya yaşıyor ve insanlık yaşıyor.

AMAÇ BİRLİĞİ

Dönem be dönem, toplumların hayatlarında varoluşlarını he,
 def alan-tehlikeler başgösterebilir. Bu durumda, aydınlar kities
 belli bir amaç etrafında toplanabilirler, kaderin son! denies
 müstesna, risk ne denli büyük ve ağır olursa olsun onu savmas m
 bilirle, Buna "hedef ya da "amaç birliği" diyebilinz. Aydınların
 çoğunluğu bir amaç, ya da hedefte birleşir ya da bineştirürirse, orta-
 da korkulacak bir şey kalmaz.
 Ama, hedef ve amaç, açık ve seçik olmalıdır. Aynı kelimeyle
 ifade edilse bile, içeriği, anlamı başkaysa, bir takım hedeflen ve
 amaçları bir saymağa imkân yoktur.
 Çağımızda ise, toplumların var veya yok olması artık ne yazık
 ki olağanı duruma geldi. Makro planda kararlar veriliyor ve bugü-
 nün korkunç silâhlarıyla ülkeler, ya da aynı ülkede topluluklar bir-
 birine düşürülüyor ve hızla ya da yavaş yavaş yok olmalarının yo-
 h böylece açılıyor. . , , .
 'Ama bu ülkelerin aydınlarının çoğunda belli bir hedef apay-
 dl*lık bir şekilde belirmişse, onlara trajik bir son hazırlayan tertıp-
 lere, oyunlara gelmezler.

GÜNLÜK YAZILAR IV - GÜN SAATİ

Olay, gerçekte çok karmaşıktır. Ama, hedef, bu karmas U *
 da karşılayacak şekilde komple oluşabilir. ^
 Afganistan, Lübnan ve nice ülke, gözümüzün önünde istin

ra uğradıysa, bunun sebebi aydınlarının amaç birliğinden mahru olmalarıdır.

Aydınların kendi köşelerinde mükemmel insan olmaları, günü muz için yeterli değildir. Ülke için belli bir amaçtan haberli olma ve onunla uyum içinde bulunma çağın dinamik yaşantısı için şan olmuştur.

Aynı amaçta olduğunu sanan kişilerime çok ayrı şeylere inanmış olmaları, onların uyanmalarına engel olabilir.

Bu bakımdan, toplumda, sık sık, amaç araştırmaları ve yoklamaları yapılmalıdır. Bunu da yapacak olanlar düşünürler ve yazarlardır.

Düşünür ya da yazar, kişilerin amaçlarını yoklayan, bu yoklayışı onlara sunan ve sonuçlara göre onları amaçlarını gözden geçirmeğe çağıran, böylece toplumun elle tutulur, gözle görülür amacının oluşmasına katkıda bulunan, topluma adanmış bir kader görevlisidir.

ÇAĞRILAR ÇAĞRISI

Çağlar dünyasında yaşıyo[^]. [^] [^] perdeden,
Tabiat, bir çağrı senfonisi g*1 * d su şırütısıyla, çiçe-
yüksekten ve alçaktan, gök gürleyişle[^] doğuşuy,a,
seii ya da kuşun tüylerini tt r 5 üzünün

.ntuunııı v[^] ov[^]" — > "
Hayat, yorumlanacak bir •, _
Gök, bir çağrı ve yer bir çağaldığımız çağrı med
Doğum, ölüm, gençlik ve yaşlılık, [^]V S
ve cezirleri, çağrılış ve îl[^]* h[^]*TM" [^] varlık, varoluş ya da
Bütün bu madde veya ruh tony*TM* onun
oluşları soyutlayıp bir çağrıya [^]**%[^]
dilinm altında sakladığı çağrıyı ısıtır gibi oluruz.
" Nedir o çağrı? deŞişmeyene, bozulmayıana,
O çağrı, Tann'nın çağnsıdır. Bizi, de0ış y

156

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

çürümeyene, inmeyene, çıkmayana, geçmeyene, sönmeyene sar mayana çağırmasıdır Yaratıcımızın.

Tecellilerin içine ve arkasına bakmaya bir çağrıdır bu çağn

Bu çağrı, hakikata çağrıdır.

Çağrılar çağrısıdır bu çağrı.

Bu çağrı, Peygamberlerin buraya gelişi ve gönderilişlerinin; ve seslenişlerinin, süreklince, kıyamete değin yankılana yankılana devamının sırrı ve sebebi.

Bu çağrı, varoîuşumuzdaki hazinenin şifre çözümü için yapılan ayin ve törendir.

Bu çağrı, Tanrı'nın, her yerde ve her zamanda, her imkân ve her şartta, en dolambaçlı ve en dolaysız, geceyarıları gibi saklı, fakat gün gibi aşikâr, bizi kendine çağırışıdır.

PORTRE ÇİZME İHTİYACI

Bir milletin belli bir çağdaki portresi, biraz da, o çağda yaşayan düşün, sanat ve politika adamlarının portresi çizilmekle ortaya konabilir. Genel kural bu olmakla birlikte, farklı zamanlara göre değişik durumlar da görülebilir.

Eğer bu çağda, ileri gelenlerin, ünlülerin portresi, millet portresini uyumlu ve dengeli bir biçimde ve ölçüde aşıyorsa, o ülke ve millet, ilerleyen, yükselen bir çizgidedir denebilir. Mutlu bir çağ yaşıyor yani. Osmanlıların parlak dönemi, altınçağı, buna örnek gösterilebilir.

Bunun tersine, bir millet, ileri gelenlerinden daha yüce bir çehreye sahip ise, onun talihi dönmüş, yazgısı bulanmış anlamım çıkarabiliriz bu görünüşten. Osmanlı Devletinin son dönemi de, bunun örneğidir.

Aydımlarıyla millet arasında bir ilişki var. Normal durumda, millet portresini, bütün alanlarındaki kişiliklerin genel karakterleriyle çizebiliriz.

Fakat, aydınlar, toplumdan ilerde midir, geride midir, onunla

158

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

aynı hizada ve seviyede midir, bunu anlayabilmek için, her şeyden önce her alanda ün kazanmış, etkin olmuş kişilerin gerçek bir portresini çizmeğe ihtiyaç vardır.

Bir eksiğimiz de işte bu noktada kendini gösteriyor. Millet büyüğü olarak belenmiş nice şahsiyetin, böyle, az çok dört başı mamur bir portresine sahip değiliz.

Bir takım biyografiler, hatıratlar yok değil. Ama, hatasıyla sevabıyla, öbürleri arasındaki yeriyle, öncesiyle sonrasıyla bir şahsiyeti ortaya koyan eserler yok denecek kadar az. Bunun da sebebi, bu şahsiyetleri ya tam inkâr edip görmezlikten gelmemiz, ya da hep anlardan hayranlıkla bahsetmemizdir. Onu yaptıkları ve yapmadıkları) la. kalacak ve kalmayacak yanıyla ele almaya yanaşmıyoruz.

Çehreleri hep parlak ışıkla çizmek mümkün değildir oysa. Loş çizgiler de vardır, gölgeler de vardır. Yazıyla da olsa, biz, millet hayatını etkilemiş kişilerin hep heykellerini yapıyoruz, portrelerini çizmiyoruz.

Örnek olarak, Ziya Gökalp ve Yahya Kemal'i vereceğim. Haklarında eserler yazılmış, birçok incelemeler yapılmış, hatta biri için enstitü kurulmuş bulunmasına rağmen, son devre büyük tesirleri olmuş bu iki şahsiyetin gerçek bir portresi henüz çizilememiştir gibi

geliyor bana.

Buna başladığımız gün, hem onlar, hem toplumumuz için bir dönem başlayacaktır düşüncesindeyim.

ÇAĞIN DALGINLIĞI

Görüntüyle uyarılıyor artık çağımızda insan, o kadar dalgındır. Kendini yine kendisinin uyarması niteliğini yitirmiştir beyin sanki. Sesle uyarılıyor, parlak renkle, ışıkla uyarılıyor insan psikolojisi.

Sanki, suların altına gömülmüş insan zihni ve duyarlılığı. Sanki, insan bir denizaltı hayatı yaşıyor da etrafını kalın su kristalleri kuşatmış.

Oysa, ruh, kuş gibi hafif bir yaşantıdadır. Ama sanki çağımız-
^ zincire vurulmuş, ağır cezalı, pranga mahkûmudur.

tasanı bu dalgınlıktan uyandıracak, yeni bir uyarı aracı ya da
>Oritemi gerek.

Ama, bu araç bildiğimiz fizik araçlarından olmamalıdır. Işık, CS' Sörüntü cinsinden olmamalı.

0 halde ne olmalı?

bulmak, asıl mesele işte o.

160

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

Eğer insanlık o yöne dönse onu bulur. Fakat oraya dönernev çek, ya da dönmeyi düşünemeyecek kadar dalmış gitmiş.

Düşünceme göre, kendisine fırsat verilmeyen ruhumuz bula çaktır yine o aracı ve yöntemi.

O araç, yine ruhun iç yapısındaki bir unsurdan türeyecektir Ve yöntem, ruhun özelliklerinden göğerecektir.

Ve çağdaş dalgınlığın kalın bakır levhaları, bu içten gelen ateş önünde eriyecektir.

Yüzyıllardır ruhumuzun içinde kıvrılıp kalmış, tıkanıp durmuş uyanıklık, şafak aydınlığı, o zaman, bir noktadan çıkış imkânı bulacaktır.

Evet, çağımız dalgın, çok dalgındır.

Ama, bu kalın dalgınlık bulutu, ruhumuzun içinden vuracak ipiricecik bir ışıkla yırtılacak ve yanacaktır.

İnsan ruhu, atomunu çatlatarak, ondan doğacak müthiş ruh enerjisiyle dalgınlıktan sıyrılacak ve yeniden, tek kurtuluş ve yaşayış çaresi olan dirilişine erecektir.

O zamanlar, tarihler, 20. yüzyıl için yazacaktır: "Kendini uyanık sanan en dalgın çağ!"

BİR KANDİL DAHA YANACAK

İslâm Medeniyetinin bugüne kadar geçirdiği safhalara bakarsak ve iyi bakarsak, bir kaç yüz yıldır içine girdiği köklü krizi atla-

telâfi edebilir.

Evet, o, güçsüz ve zayıf, yaşayabilir ve zaman kazanırsa bir

^Un güçlenebilir. Fakat, ölü için bu şans yoktur.

soylarm, ülkelerin, milletlerin ve medeniyetlerin tarihinde kı-

'lr' e'verişsiz vakitler, kara günler, çölsü saatler, vaadsız zamanlar
a°!lr. Fakat, paniğe kapılmadan, sakın düşünceyle çare aranırsa,

164

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

hiç olmazsa yaşanacak kadar, gelişme ve serpilmeyi ileriye h
rak, durumu koruyacak ve sürdürecektedir kadar bir imkân sağlan K'v'
"Allah'ın arzı geniştir" diyor kutlu söz. Bununla kastedil ^
mutlaka mekân değildir. Bununla şartlar da kastedilmektedir
Büyüklerden Sadeddin-i Kaşgârî Hz.'leri "elindeki ışık M
gardan korumasını bil!" diyor. Varoluşumuzu, ruhumuzu, zamanın
dünyanın söndürmesinden esirgememizi, sakınmamızı buyuruyor
Medeniyetimiz, çok parlak günler yaşadı. Bizim zamanımızda
zayıf bir görünüşte ise umutsuzluğa kapılıp onu büsbütün kendi ha-
line bırakmamız gerekmez.

Onu geliştiremiyor, yeniden serpilmesini sağlayamıyorsak, hiç
olmazsa, olduğu kadarıyla koruyup yaşatalım, onu gelecek nesille-
re ulaştıralım. Onlar, müsait şartlar ve fırsatlar bulurlarsa, geliştirir-
ler. Ama, ulaştıramazsak, neyi geliştirecekler?

Kuşkusuz, hakikat kaybolmaz. Biz onun için çalışsak da,
kaybolmaz. Ancak biz kaybetmiş oluruz onu. Ve bizden sonrakile-
rin de yeniden bulması için olağanüstü çaba gerekir.

Bizim görevimiz, elimizdeki meşaleyi parlatıp yükseltmiyorsak,
hiç olmazsa rüzgârdan sönmemesi için çırpınıp çaba sarfet-
mektir. Onu, hiç olmazsa sönmeyen geleceğe devredelim. Bundan
ötesi bize ait değil.

Diyelim, bunları kendime söyledim, diyelim herkese söyle-
dim. Diyelim, size söyledim.

GORDİOM'DA BİR İSKENDER

İslâm ülkelerinin problemlerini, birbirine dolayarak, labirent-
leştirerek, gündüzünü geceye, gecesini gündüze çevirerek tam bir
kördüğüm haline getirmişler. Politika, ekonomi, kültür ve daha ni-
ce alanda tam bir kördüğüm yumağıyla karşı karşıyadır bu ülkeler,
bu ülkelerin halkları ve bu ülkelerin aydınları.

Kördüğüm yalnız dıştan örtülmemiş, içten de örülmüş. Dış, içe
ters örmeği empoze etmiş, ak örgü yerine kara örgü attırmış; iç de
dışı davetkâr tutumuyla bu çapraşık örmeğe yardımcı bilmiş.
Sonra, kördüğümün az çok farkına varılınca onu çözmek için
Çalışılmış. Bu çalışma da o kadar telâşla ve o kadar panik içinde ya-
Pumış ki yumak büsbütün karışmış, ipler iyiden iyiye dolanmış.
Gel de çık işin içinden şimdi.

Prensler, sultanlar, krallar, hanlar, şahlar, başkanlar, devrimler, sosyalizm, komünizm, kapitalizm, petrol şirketleri, ortaklıklar, yüz rlu rejim, yönetim, inanç, düşünce, her kafadan çıkan bir ses ve Bellikle çıkarlara esaret.

166

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

Oysa, bu ülkelerde halkın, bir çeşmeden alman bir avuç t su gibi her yerde ve hiç olmazsa genel çizgilerde, ana konularda * nı olması gerekir.

Kördüğümü çözmek için ortaya atılarak İskenderlik taslav lar, işi bir kılıç darbesiyle halledebileceğini sananlar, efsane ile h kikat arasındaki farkı bilemeyecek kadar, aslında donkişot ruhlu ki- şiler. Donkişot ironisinden ve esprisinden de mahrum olarak hem de.

Bu kördüğüm öyleyse nasıl çözülecektir?

Hep, bir İskender gelsin, bir kılıç vursun ve bu düzelsin denir- se, bu zihniyet değişmezse, hiç bir zaman o İskender gelmeyecek- tir, gelse de onu kimse kabul etmeyecektir. Düzmece İskenderler, asıl İskenderi gölgeleyeceklerdir.

İskenderi o çözüme götüren, yetişmesi, formasyonuydu. Hoca- sı Aristo olduğu için bulmuştu o çözümü.

İskenderin kafası Aristo, Aristo'nun kolu İskender olduğu için kördüğümüne bir çözüm bulunabilmişti.

Uygulayıcısız düşünürler ve düşünürsüz aksiyon adamları gel- dikçe, kördüğüm olduğu gibi kalacaktır.

Gordiom'da bir İskender görüldüğünde, iyi biliniz ki, atının terkisinde bir düşünürün kitabı vardır.

HAZINE

İnsanlar gibi milletler de, geleceğin karnındaki sürprizlere ha- zır olmalıdır.

Eskiden devletlerin bir geleneği vardı, bir harp hazinesi saklar- lardı. Harp hazinesi en fazla olan ülke, aşağı yukarı en zengin ve en güçlü ülke sayılırdı. Bir gün de ansızın o ülke savaşa girerse, o ola-ğanüstü hazineden savaş giderleri karşılanırdı.

Çıkan savaşlarda bu en çok güvenilen hazinelerin kısa zaman- da tükenmesi, bu ihtiyatı çok defa gülünç hale getirmişti. Ondan mı, yoksa savaşın mahiyetinin değişmesinden mi, günün ekonomik Artlarında, böyle muhtemel bir tehlike bir yana, mevcut riskleri karŞuamak için bile hükümetlerin akla karayı seçmelerinden mi ne- dir> artık bu tip hazine hazırlamadan bahsedilmez oldu. O da eski evletler, o devletlerin hükümdarları gibi efsanelere ve tarihe karış- 11 gitti.

Ama, benim, burada üzerinde durmak istediğim hazine, bu tip azuie değil. Yani altından, gümüştten, elrr,dstan oluşan bir hazine

yada define değil.

168

GÜNLÜK YAZILAR IV - GÜN SAATİ

Bilinmeyen ve beklenmeyen şartların ve olayların zutü bir Millet'in ne yapması, nasıl hareket etmesi gerektiğini ona 'İh *' edecek olan kültür, bilgi, tecrübe ve sezgiden oluşmuş mânevî H" hazinedir. İr

Dünyaya yayılan ani toplumsal hareketler, ideolojik salgınlar da işte asıl bu hazine iş görür.

Bu hazineye sahip olmadığımız ya da hazinemizi tüketmiş olduğumuz için değil midir ki, Fransız İnkılabından sonra gelen bütün değişimlerde şaşırıp kaldık. Son terör ve anarşi de 1968 Fransız gençlik hareketlerinin uzantısı olarak ülkemizde başlamıştı. Hazırlıklı olsaydık 12 yıllık korkunç terör ve anarşi devrini yaşamazdık. Gelecekte de bu tip acı sürprizlerle karşılaşmamak için bir "fikir savaşı hazinesi" hazırlamak lâzım.

Asıl olan hazine de budur. Maddî hazine olmasa da ülkenin ziraat ve sınaî gücü giderleri karşılayabilir.

Ama manevî hazine, inanç ve fikir hazinesi olmayan ülkeler, dıştan gelecek ahlâk, inanç ve zihin bozucu, toplumu çürütücü, vebadan daha etkili, virüslerden daha gizli propoganda salgınlarına kolaylıkla karşı koyamazlar.

BAKIŞ

rım !^^-l-

Dünyaya ve ötesine nasıl bakıyoo ekleşüren
ren;bir içerik sağlayan, yara*^k kader peteğinde k.
Eski düşünürler ve bügmeler olup ^ lkl bölümlü
vamlandıran ve biçimlendiren niyet güç
olarak kavramlaşUrdılarKulh tof c ^ de dü yada bvr
Eğer dünyayr uzayda bir «** Ebede gl.
nokta olarak düşünürsek ve yarauş m- , ^ h
den,hayal edilmesi bile adeta ^an^ Q zaman "Vah-
sak, Küllî irade -P^^W^^ ^^ ^ ""
det-ı Vücûd" ya da "Vahdet-ı Şuhua J
cımıza, zihniyetimize, tavır ve^^ hareketler ^.^ dogru
Yanı, eski deyimlerle soy^sek A^ ^ ..^^ go.
baktığımızda, sadece, Tanrı yi, kaderi, K ^ ^
rünüz. • u t e var O da, "enfüs"ten "Afâk a
Ama, bir de bunun ^^ dünyası olduğunu, bize
doğru bakıştır ki, ör
"verilmiş bir zaman'

170

miz, yetkilerimiz ve sorumluluklarımız olduğunu anlarız böylece B da, "cüz'î irade" açısından bakış olur.

Şimdi, İslâm dünyasında, fertlerin çoğunlukla ya da genellikle yakalandığı hastalık şudur: Küllî İrade açısından bakılacak yerde cüz'î irade açısından bakmak; cüz'î irade açısından bakılacak yerde de, Küllî İrade açısından bakmak.

Yükümlülüklerini yerine getirmesi gerektiği zaman, "yapılacak hiç bir şey yoktur; zaten bizim elimizde ne var ki; Allah isterse her şeyi bir anda yapar, değiştirir ya da verir. Her şey fani." deyip ondan sıyrılmak, hiç bir şey yapmadan beklemek.

Bir varlığa, bk güce, bir imkâna ya da bir tesire kavuştuğu ya da bir başarıya ulaştığı zaman da, bunu ona Allah'ın lütfettiğini, istediği zaman alabileceğini ve esasen elindekinin bir bakıma hiç bir değeri olmadığını düşüneceği yerde, onu kendinden bilip Tanrı'yı unutmak, o verilenlerin beraberinde getirdiği sorumlulukları yerine getirmemek.

Bu bir bakış hastalığıdır, bir ruh miyobisi ya da hipermetrobi-sidir ki şifası yine Tanrı'ya kalmış.

Oysa, biz, kendimize Tanrı'nın bir armağanıyız. Şu cüz'î irademiz de, Küllî İradenin kendi kokusundan ve renginden bir armağandır.

Allah'ın yanında sonsuzluk bir atomdan ibarettir; hatta o bile değildir. Ve yine Allah'tır ki, bir atomun içinde sonsuz dünyalar halk etmiştir; bir atomun içinde ciddi ve dikkatli, ilkelere bağlı hareket ve düzenlilik, sorumluluk ve yükümlülükler vardır. Atomun içindeki parçacıklar "biz neyiz ki, ne yapsak boşunadır. Değişecek bir şey yoktur" deyip duruyorlar mı? Şüphe yok ki, Allah "hiç bu şeyi boşuna yaratmamıştır."

MİLLET VE MEDENİYET

Millet kavramını, yüzyılımızın düşünürleri ve bilginleri, 19. yüzyılda Avrupa'da oluşan (nation) olgusuyla sınırlandırdılar. Oysa Kur'an-ı Kerim'de (Millet) kelimesi aynen geçmektedir. Hıristiyanlıkta dinî cemaat vardır. Bu yüzden, Avrupa'da millet mefhumu, Çok sonraları doğmuştur. Oysa, İslâm'da rahiplik ve ruhbanlık olmadığından, ruhanîlerin idaresi de yoktur. İslâmın terimleri ve müesseseleri kendine mahsustur. İslâm, cemaati değil, (millet)i tanır. Ancak bu millet, Avrupada oluşan millet'le içerik bakımından aynı değildir.

Avrupa'nın tanıdığı millet, temelde ırka ve dile bağlı, biraz da, •Pratik olarak, şu bu siyasî, tarihî sebeplerle oluşmuş devlet ve ülke ^Cindeki halk için kullanılan bir deyimdir.

Oysa, İslâmın millet kavramında ırk, dil unsurları etkin değil-

dir. Millet, İslâm anlayışında, aynı inancı paylaşan insanların su lu topluluğudur. Yani, İslâm'da (millet) kavramı, Durkheim'in (d layısıyla Ziya Gökalp'in) millet anlayışının çok dışında bir kavrv ğa, medeniyet kaynağına bağlı bir kavramdır. Millet, İslâm anlav şında, bir medeniyetin halkına verilen addır.

Ve İslâmın Milleti, teoride kalmamış, Peygamberimiz'in gü- nünden başlayarak varolmuş, giderek genişlemiş ve gelişmiş, Dün- yanın en büyük, en köklü, en ömürlü, en yüce, en ulu milleti olmuş- tur. Abbasi Döneminde de bu millet vardı, Osmanlı Döneminde de Aslında, şimdi de bu millet var ve yaşıyor. Ancak, bölünmüş, parçalanmış olarak. Giderek, millet şuuru da ne yazık ki kaybolu- yor.

Oysa, Avrupa'nın millet kavramı, insancılığa aykırı, zıt bir kavramdır. İslâmın Millet kavramı ise insanlığı içerir, onu oluşturu- r, İnsanlık medeniyeti topluluğu anlamına gelir.

20. yüzyılda İslâm ülkelerinde de Batı tipi (millet) üretilmek istendi. O yüzden sun'i devletler ve devletçikler doğdu. Bugün İslâm dünyasını kıvrandıran buhranın temelinde, kendi büyük millet ve medeniyetimize bağlı millet anlayışını kaybedip yerine bu irili ufaklı sun'i ve taklit işi millet denemelerinin konması yatar.

Aydınlar, gerçek millet kavramı bilincine varmadıkça bir çıkış yolu da bulunamayacaktır İslâm ülkeleri için.

YENİ BİR GÜN

Yeni bir güne ve yeni bir insana doğru atılacak her adım kut- ludur. İsterse o adım bir karıncanın adımı olsun.

Gerçekten gün eskidi ve insan daraldı.

Güneş, batar, yeniden doğar. Ay incecik bir hilâle döner, sonra yavaş yavaş büyüyüp dolunay olur.

Ruh dünyasının, fizikötesi âleminin, mânevîlik ikliminin ayı ve güneşi insan, neden batsın batsın da bir daha doğmasın; incecik bir hilâle dönsün de, sonra, hilkatin gözbebeklerine degecek kadar büyüyüp büyüyüp dolunaylaşmasın.

Yüzyıllar, suni ayrımlar olduğu halde, insanın kendi kendine telkini sonucu bir yük gibi omuzlara çöküyor ve bir an, artık taşına- maz derecede ağırlaşıyor. İnsan onun altında ezilip kalacak mı? Çö- küp bitecek mi?

Hayır! İnsan o efsane kuşudur ki, zamanın geçmesiyle ayakla- J1 Çöpe dönse, tüyleri sararıp dökülse, kalbinden çıkan ateşle tutu- , kül haline gelir; sonra küllerin arasından, taptaze, dağ ucundan Sürünen bir ay gibi çıkar. Yepyeni ve gencleşmiş olarak.

Her yüzyıl, bir yenileyici gelir, bir ruh dirilticisi doğar tno.

*wiin

genleşmesinin sırrı, onun gelmesinde ve gözükmesindedir
Her işin üstünde, bu yenidoğuşa, yenedendoğuşa çalışmak v
Her işten acele, her öncelikten öncedir onun acelesi ve öncel'
ği-

Hayat, bir bakıma, yenidoğuşu sezmeştir. Ve her işi ona ayar-
lamak.

Terazi, gelecek kefesine ağırlığını koyacakları bekler hep
Yoksa, geçmiş kefesi, kendi kendine yere doğru çöker.

Yıldızlar alçalır ve içimizden birilerinin ismini göğe doğru
yükseltmek için kaparlar.

Kutlu adamların ismini.

Ne mutlu onlara.

Vakit darahp insan eskidiğinde, yeni bir harman sonunda,
ufuktaki toz toprak içinden, kaderimizin yeni atlıları gözükecektir.
O vakit, bilin ki, nice ciddi iddialar gülünçleşecek, nice gerçek
sanılan şeyler serap gibi kaybolacak; çağa mahsus terminoloji, bir
saçmalar yığını gibi bir kenara itilecek.

Ve yeni tılsımlı bahçeler, çağın yapma çiçeklerini solduracak.

Kâğıttan yapılmış güller, gerçek güller açıldığını görünce, ilk kez
bir doğa olayına konu olup, kızaracaklar. Utançtan.

YÜRÜYÜŞ

Bu bir yürüyüştür. Bizimki, çağ içinde bir yürüyüş.

Bir mesaj yürüyüşü. Maddeyi aşkın bir anlam uğruna yürüyüş.

Öte amaçlı bura yürüyüşü.

Yürüyüştür bu. Her yürüyüş gibi, durma, duraklama, dinlen-
me, mola vermesi olacaktır elbet.

Yürüyüştür bu. Bir an için gerileme, ya da dolambaçtan dön-
me de olabilir yol gereği.

Yol çok engebeli, çok dalgalı, çok pürüzlü.

Güneş yakıcı, hava çölsü, su dersin, bir damla yok.

Ama yürüyüş, yürüyüştür. Akşam ve gece bastırmadan, yolcu
hedefi olan kente varmalıdır.

Bu yolda, duruşlar da yürüyüşe dahildir. Çünkü: yola devam
^in güç kazanmak gereklidir.

Her dinleniş yürüyüşe dahildir. Bazı susmalann konuşmalara
dahil olması gibi.

Kaderimizin anlamı bu yürüyüş, bu konuşma ise, onları hazır-

onlardan bir parçadır.

Şekiller değişir, tarzlar çeşitlenir, ama, öz, aynı özdür.

Kervan konaklayabilir bir yerde. Ama unutulmasın, geri dönmeyecek bir kervandır bu.

İnanç, düşünce, davranış, sanat kervanının çağ içinde yürüyüşüdür bu. Onu çeken ufuk ve hedef, kuşkusuz, onun yürüyüş düzenini, temposunu, molalarını ve konaklamalarını da tayin etmiş, sabrını tayin etmiş, zahmetini tayin etmiş ve armağanını da tayin etmiştir.

Kim değiştirebilir kaderi ve onun tayin ettiği yürüyüşü?

Kim kaderin sırrını çözebilir?

Nice kendini yürür zannedenler durmuştur. Durmuş bir saat gibi durmuştur. Ve durduğundan habersiz olarak durmuştur.

Nice duruşlar vardır ki, kimse bilmez onu ama, o yürüyüşür ve hep yürüyüşür.

Asıl olan, görünüm olarak değil, yürünse de durulsa da, esas olarak yürümektir.

Bir yürüyüşür bu. Görünüm ne olursa olsun, kim ne derse desin, Tanrı'nın izniyle, durmayacak, kesilmeyecek ve hedefine varacak bir yürüyüşür.

KERVAN

Eski zamanların hayatında kervanların büyük yeri vardı.

Kervanlar yürüyen şehirlerdi adeta. Yolu, canlı bir kent haline getiriyordu kervanlar.

Kervanlar, öbür kentlerin haberlerini getirirlerdi. Yani o günün gazetesi de oydu, renkli ve canlı havasıyla televizyonu da.

Kervan hayatı da başlıbaşına bir macera, başlıbaşma bir tecrübe ve okuldu.

Her cins insana raslamrdı. Bir çok yerden gelen, değişik dünyaların düşünceleri, sanat ürünleri, rivayetleri kervandan kervana dolaşır, sonra şehirlere dünyanın sesi gibi, rüyası gibi dolardı.

Hep şiirli gibi anlatılmaktadır şimdilerde geçmiş kervanlar ve kervanların hayatı. Oysa her zaman öyle değildi. Korku ve heyecan a gksik olmazdı kervanlardan. Baskına uğrayan kervan, soyguna "cr^yan kervan, ne büyük dram ifadesidir.

*

178

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

Eski hayatın bu vazgeçilmez unsuru, kervanlar, kervanlar, şiirin de geniş çapta malzemesi olmuştur. ^

Kervan imajı salt bir estetik imaj olarak da kullanılmakla k mamış, tasavvuf! bir sembol de sayılmıştır.

Bu yüzdendir ki, "kervan" kelimesi, muhtevasını da aşan h zenginliğe ve çağrışıma sahiptir.

*

Şimdi ben bir başka kervan'a işaret etmek istiyorum.
Bu kervan, sözleri bol bol kullanılsa da hakikatleri kolayca anlaşılmayan tarihî vazifeyi, hakikat medeniyetinin, gerçek insanlık medeniyetinin sorumluluğunu omuzlarında taşıyanların, kutsal mirası yüklenmiş olanların sessiz ve şamatasız, fakat geçtiği yerde derin iz bırakan kervanıdır.
Manevî bir kervandır bu kervan.
Ruhumuzun ve kültürümüzün kervanıdır.
Yeniden dirilişimizin kervanı.
Bu kervan durduysa sen de onunla dur arkadaş. İleri gideyim diye onu terk etme, kurtlara kuşlara yem olma.
Kervan yürüdüğü zaman da, sen de onunla yürü. Geri kalma.

VAKTİN SINIRLAYAMADIĞI

Er veya geç, emanetler ehline gider. Bu yüzdendir ki, açıkgözlük yapıp, kurnazlık yapıp lâyıık olmadığı işi kapanlar sonunda hüsrana uğrarlar.
Bir mesajı idealistler omuzlar. Bir misyon da ancak onu ideal olarak benimsemiş olanlara yakışır.
Mesele, eksiklik -fazlalık, kusurluluk- mükemmellik meselesi değil, lâyıık olma, ehil olma meselesidir. Yoksa, Tanrı'dan başka kim kusursuz, kim mükemmeldir? Kendini kusursuz sananların bu zanlan kendileri için yeter ve artar bir kusur değil midir?
"Geç kaldı" denemez misyonun ya da mesajın sahibine, ehline- Görevinin merhale merhale zamanını tayin edecek olan da yine °dur, başkası değil.
Nice işler erken sanılır da geçtir, onda geç kalınmıştır. Nice şeÇ kalındı sanılan işler de erkendir, daha vakti gelmemiştir.
Geç de kalmış olsa, ehil olan, zaman açığıını kapatabilir. Bilmez misiniz ki, vakti geldiği halde havaların soğuk gitmesi yüzünen yemyeşil koruk olarak duran üzümler, sıcakların bastırmasıyla nerdeyse bir gecede sararır, asmaların ucunda sallanan altın rengi Akımlara dönüşür.

180

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

İslâm uygarlığının yeniden ele alınışı, canlandırılışı, bir tic işi, kazanç işi, bir politik sömürü işi değil, bir inanç, gönül verm kişiliğın kaçınılmaz zuhuru işidir. Kaderin tayin ettiği bir misvo

dur. Fedakârlık isteyen bir misyon.
Uygarlığın dirilişi, onda kendini bulanların işidir.
Onlar, işi geçtir erkendir diye düşünmezler. Yerine getirilmeyen görevin vakti yoktur. Ne zaman güç yeterse o zaman yerine getirilir. İyi niyet ve doğru çalışma sebebiyle, kaybedilen vakitleri

"vakfın Yaratıcısı bağışlar.

Onlar, görevi "benimdi senindi" diye de düşünmezler. Bir er gibi hizmet ederler, kendilerini ortaya sürmezler.

Kutsal emanetleri bir takım kişilere bağlayanlar, ya da kendilerine bağlayanlar değil, görevde, misyonda, mesajda fani olanlar, kendilerini görmeyenler, kendilerini ileri sürmeyenler, işte asıl ehil olanlar bunlardır. "Ben, sen" diyenlerse, "naehil"lerdir.

İdeal, vakitle ve şahıslarla sınırlanamaz. Günü gelince gerçek olur.

DEPREM

Ortalıkta görülen uluslararası sorunların kökü geçmiştedir.

Meselâ, bugün Ortadoğu'nun başına gelenler ve yarın başına geleceklerin tohumları en yakın olarak Birinci Dünya Savaşında atıldı. 60-70 yıl, tarihî aktüalite demektir. Yani, biz henüz Birinci Cihan Savaşının aktüalitesi içindeyiz. Onu yaşıyoruz. Diğer bir deyişle Osmanlı Devletinin parçalanma hadisesi devam ediyor. Parçaları, el değiştiriyor. Ta yerine oturuncaya kadar.

Süleyman Nazif, İstanbul'un işgali sırasında yaptığı Piyer Loti konuşmasında, Osmanlı Devletini parçalamanın, dünyanın büyük "ir bölgesini uzun süre bir kargaşa içinde bırakacağını ileri görüşlülükle belirtiyordu. Bu yıkılışı, dünyayı sarsan bir zelzeleye benzetmişti.

Evet, bu bir zelzeleydi. Ancak, sadece siyasî ve askerî bir zelzele olmakla kalmıyordu. Bir ruh depremiydi bu. Uzun zaman halkan medeniyetler savaşının bir rövanşıydı. Batı Medeniyeti, hanıp hazırlanıp kesin yumruğunu indirmişti.

1 82

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

Yenildik. Parçalandık. Ortadoğu halkları sahipsiz kaldı O >•• bugündür de sahipsizdir. Sun 'i devletçikler kuruldu. Gören için bunlar zaten ömürsüz şeylerdi. Şimdi teker teker yıkmak ondan kaldırmak istiyorlar bunları.

Bir yağma sofrasının paylaşılması gibi düşünülüyor. Bir mirasın yağması gibi.

Ancak, unutulmuş bir nokta var. Süleyman Nazif'in değindiği nokta. Bu miras, onu parçalayıp bölenlere ve pay edenlere de yaramayacaktır.

Mirasın içindeki burukluk, yeni sahiplere geçecektir.

Tevrat'a dayanarak Ortadoğu'ya sahip çıkanlar bizzat hakiki

Tevrat'ın dayandığı ruh tarafından tekzib edilecek.

Süper güçler, kalblerinden yaralanacaklar.

Evet bu bir depremdir. Tarih depremi. Ama. daha ötesi var. Fizikötesi bir deprem bu. Kim bu depremde sahipsiz kalan mallan

yağma edeyim diye gelirse, yeni sarsıntılarda, o da yere yan beline kadar gömülüp kalır.

NÖBET TUTMAK SANATI

Zamanımızda siyaset bir meslek halime almıştır. Bu bir gerçek, ; ben, siyaset adamlarına, bu gerçeği unutmaları-
m ^k^ükselişi için değil, ülke için bir vasıta sayma,
eerekir inancındayım politikaya atılacaklarını.

" Eskiler siyaseti netameli bir sanat olarak görmüşler. Zaten "siyaset" kelimesi de çift anlamlar. Politikayı anlattığı gibi çok acı bir sonu da ifade eder.

Bugün, ben, onun tehlikesi, risk. üzerinde durulmasını değil de, sorumluluğuna dikkat edilmesini öneririm bu yolu seçmek istesorumluluğunu üzerine almak, kolayca ve hiç düşünmeden girişilecek bir iş değildir.

BuVlu seçen kişi, çok iyi bir değerlendirme yapmak zorundadır.

184

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

Dönüşü olmayan bir yoldur siyaset.

Önceden görülmeyen nice problemlerle yüklü bir konu Sürekliliği yüzünden bir meslek yanı varsa da onu bundan ibret sanmak insanın kendini aldatması olur.

Çobanlık yapmak bile herkesin harcı değildir. Kaldı ki, insan toplulukları da "sürü" değil.

Siyaseti seçen, "hak"tan çok "görev"e inanmalıdır.

Uzaklara bakmasını bilmek demektir politika sanatı.

Millet ruhundan ve duyarlılığından haberli olmak dernektir.

Kendini bir hizmet adamı olarak görmeli ve şahsı için hiçbir şey beklememelidir devlet yönetimine istekli olan.

Milletle özdeşleşmek demektir devlet adamı olmak. Ama, bu, kendini büyük görme hastalığına yakalanmaya sebep olmamalı.

Her zaman nöbeti devre hazır olmalı bu yola giren kişi.

Çünkü "politika" gerçekte, millet ve devlet hizmetinde nöbet tutmaktan başka bir şey değil.

Belki, bunlar hep bildiğimiz şeyler diyeceksiniz. Ama iyi düşünelim, çok defa, çok iyi bildiğimizi sandığımız şeyler, hiç bildiklerimizdir.

TOPLUM ÇURUTUCULARI

Bir ülke için en büyük talihsizlik, köşe bucağı şarlatanların ve demagogların kapmış ve kaplamış olmasıdır.

Bir toplumun mutlu ve altın çağ dönemlerinde bu gibi tiplere ilerleme imkânı verilmez. Ama, düşüş çağlarında bunlar ortalıkta gözüktür ve giderek asıl yeti sahiplerini tasfiye ederler.

Denebilir ki, bir ülkede bu tiplerin söz sahibi olması, düşüşün sebebidir; ya da düşüş, bu tip insanların üreme ve türemesinin, ar- (1P Çoğalmasının tam ortamıdır.

Hangisi hangisinin sebebidir, tartışılabilir bir konu. Fakat, kesinlikle söylenecek olan, şarlatanların, demagogların bir toplumda gözükmeleri ve etkin olması, düşüş felâketinin en belirgin alâmetidir. Bir kez bu tipler üremesin, artık o toplum, kolay kolay bunlardan elinden kurtulamaz. O toplumu yiyip bitirinceye kadar böyleleri faaliyetlerini giderek artan bir oranda ve etkinlikte sürdürürler. Güçlük şuradadır: bunların sahteliğini ortaya koyacak sese bunlar birlik halinde öyle korkunç bir gürültü koparırlar ki,

186

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

zaten imkânsızlıklar içinde olan o ses, kaybolur gider. Ya da t • ne, birlik halinde, öylesine bir sessizliğe gömülürler, ondan hah sızmış, o önemsizmiş gibi davranırlar ki, öyle bir sessizlik bovk uygularlar ki, halkın hakikî sestem haberi bile olmaz.

Batı Medeniyetini taklitte benimseyen ülkelerde hukuk öSreni mine aşın bir eğilim olduğu tesbit edilmiştir.

20. yüzyıl tekniği ve kurumları da, şarlatanlar ve demagoelar için zengin bir imkân kaynağıdır. Basında, üniversitede, parlamentoda bu tiplerin saltanatı kuruldu mu, artık o ülke için ardı arkası gelmez sorunların çanları çalacak demektir.

Demokrasi için en büyük tehlike, bu demagoglardan gelmektedir.

Demagoji ve şarlatanlığın geçerli olmadığı toplumlar, sağlıklı toplumlardır.

Demagoji ve şarlatanlığın hiç bir sahada ve hele en çok siyaset alanında geçerli olmaması için seviyeli bir fikir ortamının doğrulması gereklidir.

Demagogun malzemesi, yanın bilinen gerçekler, çarpıtılmaya müsait alternatiflerdir.

Her türlü görüşün uygarca ve hür olarak ortaya konabildiği, zengin ve sıhhatli bir bilgi ve kültür hamulesine sahip toplumlarda, demagoji ve şarlatanlık gelişip serpilemez, boy atamaz, kurur ve söner.

"DALGA" LAR ve "HAVA" LAR

Bir ülkeyi, eninde sonunda, aydınlar idare eder.

reim ne olursa olsun, yönetim bir kafa ve tormasyon ,ş!

dan. her idarede, söz sahibi olanla, aydınlardır -Demokraside, tur fark varsa, o da yönetişin halka onaylatılmasıdır. Bunun için de, kamuoyu oluşturulması önemli bir faktördür yönetimde.

Kamuoyu, sağlam ve yerine oturmuş toptanlarda, zaten mevcut olan kültürün çok yavaş bir değişimiyle değişiklikler göster^

Kültür değişimine uğrayan ülkelerde ise, kamuoyunun oluşması değişmesi bambaşka bir işleyiştir.

Osmanlılar devrinde, kamuoyu, yüzyıllar içinde belli kuktadan kaynaklanan bir oluşum sürecinin göstergesiydi Ancak Başkentte, belli etkin çevrelerde, kısa dönemlerde bir patlama sonucu değişimler olabiliyordu. Ama, sonunda, o da, bütün milletin, o agn % oluşan gerçek, büyük ve sessiz düşüncesi taralından emilip da- Alıyordu

Ancak, Tanzimattan sonra giderek artan bir şiddette, kamu-

188 GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

oyunun halk ve aydınlar arasında ikiye bölündüğünü, halkın k hayatını ve düşüncesini, içine kapalı bir şekilde yaşadığım avd larınsa, kısa dönemlerde, gelen havalarla âdeta on yılda bir bark bir modaya kapıldığını görüyor ve gözlemliyoruz tarihe baktığım^ da.

1950'den sonra demokrasiye geçişle birlikte halkın katılımı arttı yönetim üzerindeki etkisiyle. Ama yine de, yöneticiler, aydınlar arasından çıktığından, on yılda bir, çoğu kez de dışardan gelen, fikir görünümlü "dalga" ve "hava"ların şokları eksik olmadı. 1950'deki "demokrasi romantizmi", 1960'dan sonra yerini "ideolojik karakter" e terk etti. 1970'ten sonra ise, aydınlar arasındaki bölünme, fikir farklılığının ötesine geçerek, illegalizmm kıran kırana hegemonya savaşına dönüştü.

Dışardan gelen havalar, köklü kültürden mahrum aydınları tesiri altına almasını bildi geçmiş dönemlerde.

Gönlümüz istiyor ki, yeniden demokrasiye döndüğümüz bu dönemde, siyasî hayata yön verme niyetinde olanlar, dışardan gelecek "dalga" ve "hava"lara karşı daha dikkatli olsunlar, daha dayanıklı olsunlar...

Söz konusu olan, Millet yazgısıdır çünkü.

AŞIM

UMUT, UMUTSUZLUKTUR

Tanzimat Hareketinin köksüzlüğü bir de surdan bellidir: her girdiğimiz değişime coşkuyla, sanki hiç görmediğimiz, bilmediğimiz, yaşamadığımız bir hayata giriyormuşuzcasına hayretle, hayranlıkla ve aşın umutlarla dopdolu olarak giriyoruz. Sonra, kısa zamanda, elbet böylesine girilen dönemin boyunu aşan taşkın istekler ve arzularla başlanan yeni hayatın bekleneni vermediği ortaya çıkınca bu kez korkunç bir hayal kırıklığı içine yuvarlanıyoruz.

Her döneme aşırı iyimserlikle giriyor, sonra ondan korkunç bir Kötümserlik, şoklar ve yıkıntılarla çıkıyoruz.

O meşrutiyet coşku ve taşkınlıkları neydi?

Neydi o tek parti romantizmi?

Ya 1950'lerdeki sonsuz umutlarla girilen demokrasi aşkı?

Ya 1960 darbesinin getirdiği düşüş ve yıkıntıdan ibret alınmadan, hemen arkasından sosyalizmin sanki gökten inmiş kutsal bir

düzen gibi sunuluşu?

Kısacası, batılılaşma süreci ve kültür değişimi, toplumunuza Soşukkanlılığı ve realizmini unutturmuş.

190

GÜNLÜK YAZILAR IV-GÜN SAATI

Oysa eski toplumumuz, atalarımız, ciddiliği, ağırbaşlılığı ve —iye dönmüş bulunuyor toplumumu, S-yS^ —iye dönmüş bulu Yaşamadığımız bir hayat değil demokrasi.

SINIR VE SINIRI AŞMA

Demokraside ve genellikle siyasî hayatta, "sınır" önemle üzerinde durulması gerekli bir konu.

Meselâ, 1960'tan sonraki siyasî hayatımızı çıkmaza sokan, ufak partilerin var olması ve koalisyonlarda rol oynamaları mıdır? Ve benzeri ayrıntılar.

Bize kalırsa, bu iddialar, tek tek çürütülebilir. Ve sadece iki partinin varlığına imkân verilirse, bunun da 27 Mayıs'ın tekrarına sebep olacağı ileri sürülebilir. Hem de daha şiddetle. Çünkü: dünyamızda, ne yazık ki, insanlar gittikçe daha katı oluyorlar.

Merhamet, yeryüzünden çekiliyor adeta.

Diyeceğim şu: şu ya bu kanun yapılırken bütüncü bir gözle dümek gerekiyor. Parçalar, aldatıcı olabilir.

Geçmiş anarşi ve terörde, Parlamento'nün çalışamaz hale geü-e, kanunlardaki kuralların payı varsa da, asıl sebep, uygulama Ve Dişilerin tutumlarıydı diyebilirim.

Bunalım yorum çarpıklıklarından kaynaklanıyordu.

192

GÜNLÜK YAZILAR IV - GÜN SAATI

"Sınır" düşüncesinin kaybolmasından.

Bir noktada, "sınırın aşılması"ndan.

Ve sınırın aşıldığını fark etmemekten.

Hani Epiktetos'un özdeyişi gibi: "sınırı aşan için sınır yoktu "

Ve düşünüşün, oluşun ünlü kuralı gibi: "Bir şey, sınıırım asar • tersine dönüşür."

Unutmayalım ki, o dönemde, sadece siyasette değil, genellikle hayatta sınır aşılmıştı. Sınırı aşanlar, sadece politikacılar değildi Bürokraside de, üniversitelerde de, genç-ihüyar halk içinde de smır aşan aşanaydı.

Araştırmalar gerekli, nerde, ne zaman, niçin sınırlar aşıldı.

Bu tür araştırmalar, gelecekte de, bütün sınır aşmaları bakımından ışık tutucu ve uyarıcı olabilir.

Yoksa, sadece, kanunlar önleyemez legal çizgiden dışarı taşmalarını.

Çünkü: legalden illegale yavaş yavaş geçiliyor, farkında olmadan geçiliyor. Bir kere de geçildi mi, artık geri dönülemiyor. Kanunlar ve onun çizdiği sınırlar için inanç ve güven de sarsılınca, yakın geçmişte yaşadığımız o çıkmaz hayat, karşılıklı yanlışmayla ve fasit daire biçiminde, çöküntüye kadar hızla gelişiyor.

POLİTİKA VE İNSAN

, rok sevi ve bu arada politikayı
Kendini bir şeye kapımp d a çok^ karşılanmamakta-
unutan ve hayatın dışına atan ki^ lendirdiğlue göre, ca-
fe Politika hayatı, toplumun ge ece u y
fan bu değerlendiriş! yabana atı» omm dışında hiç br
" Ama, bir de bunun tersi var. Poh^ ne y azlk
.eyyokmuşcasınaveyakaln^^^
ki, bunu öbürü kadar kmarmyo U>&1 ^ ya da pslko.
ha kmanmay! hakketmiş bir haldu. Ken belkl mâzur
lojik olarak yalnızlığa çeken, toplumdaoso* * bell bır
rörülebilir. Fakat politikaya boğazına kaüa ^ kmdl.
.azeret bulamıyorum. W^*££%£ de.
ler'ine gösterdikleri mazereti az çok tan dini mUlete,
Politikaya boğulurcasma dataayb.^ birbirine kaş-
devlete ya da yurda adamaS1vayn;nş^ODI^ u&runa feda etmiş olan-
Urmayahm. Bunlardan biri, kendini toph« dısımn şu ya
*r. öbürüyse. kendisinden başkasın,^^lan kişidir.
^ bu çıkai-ı uğruna toplumdan ^ak^ ukselfmesun,
Şüphesiz, politikacı da insandır, blbet K

194

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

çıkarmı da düşünecektir. Ama bunun bir derecesi, bir sınırı ol
dır. Toplumun önüne düştüğüne göre, en çok fedakârlık ona d"
mektedir. En çok sorumluluk duygusuna o sahip olmalıdır. M11
zararına en duyarlı o olmalıdır.

Oysa, çağımızda, ne yazık ki, bu özelliklere gülünüp geç[i]
mektedir. Topluma kendisini, şahsî hayatını feda edercesine ada
yanlara çevrece akıllı gözüyle bakılmamaktadır.

Ama, şu kadarını söyleyelim ki, bu bakış önemli değildir. Ge-
çici bir bakıştır. Asıl bakış çok yavaş oluşur, derinlerde oluşur. Kay-
beden sonunda günübirlık politika yapan kişidir. Politikayı toplum
için, bir ideal için yapan ve bu sebeple de sınırını aşmayan ise so-
nunda kazanacaktır. Hayatını olmasa da, ölümünü.

DEMOKRASİ

Çağlara göre de yönetim modaları var. Bunlar kuşkusuz o çağlardaki toplumların yapısıyla ve dünya görüşleriyle de ilgili. Yüzyıllarca üç aşağı beş yukarı aynı sistem geçerli oluyor. Çağımızın da geçerli siyasî düzeni; demokrasi. Ancak henüz daha iyisi bulunamadığı için insanlık onu muhafaza ediyor. Ya da, henüz insanlığın toplum yapısı bambaşka bir siyasî yapıyı gereksinecek kadar değişmedi. Kitle, yığın psikolojisi, demokrasinin düğüm noktalarından biri- Gücü de orda, zaafı da. Rejim düzenli gittiği zaman yüksek bir m°ral söz konusudur. Fakat düşüş olduğu zaman da panik şiddetlidir. Demokrasinin sakıncalarını yine demokrasi düzeltir gibi söylenmiştir. Çağın siyasî düzeni olduğuna göre, daha başka ne söy'enebilir ki.

dar
, Kuşkusuz, demokrasi, göstermelik tek partili ya da kukla parlamentolu diktatörlük düzenlerinden onlarla kıyaslanamayacak kaüstündür.

196

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

Bununla birlikte, kamuoyunu oluşturma bir takım ulu 1 tekellerin elinde oldukça, kamuoyu araçları dünya capind- araras' zileştikçe, devletler arasındaki bağlar tek taraflı hegemony 1. linde tecelli ettikçe, bir gün. insanlık, asla diktatörlüğe w , " ° dyniak\$ı zın, yeni yönetim biçim ve düzenleri arayışı içinde olabilir İnsan ve çevresi, tabiat -insan, insan- insan ilişkisi de&ist"v ve bu değişiklikler bir gün bütünün değişmesi gerektiği nokraya ^ rmca yeni bir düzen de kendini gösterecektir. O güne değin, demokrasiyi şekil olduğu kadar öz olarak d' dikkatli kullanmak zorundadır insanlık. Onu hakikat ve erdem içeriğiyle beslemek, yüce değerlerle beslemek gereklidir her an. DEMOKRASİ VE HALKX

Politikanın halka açık olmasının yararları meydanda. Böylece, yönetim denetlenmiş ve her anıyla izlenmiş oluyor. Bu, demokrasinin terazide ağır çeken tarafı.

Ancak, öbür kefedede bazı ağırlıklar yok değil.

Halkın, her şeyi unutturmasına kendini politikaya kaptırması.

Bu sebeple de, kültür konusuna, manevî oluşum zorunluluğuna yeterince önem ve değer verilmemesi.

Devletin gözlerden gizli kalması gereken tasarılarının bile poluka uğruna didiklenmesi.

5ta

için söylenmiş sözlerin içte, içerisi için söylenmiş sözlerin a yanlış yorumlanması ve değerlendirilmesi.

Ve benzerleri...

Ama. bütün bunlar, terazinin olumlu kefesini havaya kaldıra-

kadar ağırlıklı değil.

1 ani acık rejimin yararları sakıncalarını aşar. Şu şartla ki. say-
tıTüz sorunların gerektirdiği önlemler alınmış olsun.

198

GÜNLÜK YAZILAR IV - GÜN SAATİ

Bu önlemler de, yurttaşların "kişilik"lerini sağlamları
bir kültür politikası, eğitim ve toplumsal yaşama tutumunda od t
laşıyor.

Kişilikli yurttaşlar topluluğunda, herkes az çok, ne dendi'
niçin dendiğini anlar ve kendi sınırını bilir.

İstisnalar her zaman olacaktır. Fakat, çoğunluk sağlama alını
sa, istisnalar kurallaşmazsa, korkulacak bir taraf kalmaz.

Ülkemizde, bir yandan demokrasiyi yerleştirmek, kendi te-
mel geleneklerimiz ve kültürümüzle bağdaştırmak, uzlaştırmak için
gerekli kurumları kurarken, öte yandan, onunla ilk bakışta ilgisiz
görünen yüce uğraşlarla, her yaş ve kesimdeki yurttaşın, kişiliğini
zenginleştirmesi imkânını ona sağlayacak kuruluşları çoğaltmak ve
arttırmak zorundayız.

Araştırılırsa, kurulabilecek ne kadar yararlı kurum cinsleri bu-
lunabileceği görülecektir.

Eski kurumların yenileştirilmesi, canlandırılması da, ülkemiz
yaşantısına yepyeni ve taptaze, güçlü ve renkli bir hava getirecek-
tir.

SAĞ

Bu ülkenin inancı, ideali, bir hayat tarzı ve dünya görüşü yok
nüydü ki, dışardan ideoloji ithal ettiler bir takım kimseler geçmiş-
te.

Kendi "sağımız yetmiyor muydu ki, dışarının «sa|»mı
"sol"unu getirdiler. RatiVh anlaşılın

Ve bugün, dün olduğu gibi, ısrarla, 'sağ ı Batı daan^U
anlamda, vâm kapitalizm ya da liberalizm doğrultusunda ve sadece
ekonorrük görüş biçiminde bir ideoloji gibi tanımlıyorlar, tanıuj
lar

' Güva Türkiye'deki sağcılar, kapitalistlerin adamı, zengin ta-
raftan iniler. Soma dönüp bunu ısrarla soy leye nler><
nuz: va kendisi zengindir, kapitalisttir, ya da butun
m, onlarla olmaktan sağlamıştır. Daha garibi, bunu ka
organlarından söylemekte.

Sağcı demlen kimselerin çoğunluğu ise,
ferle bir alışverişi olmayan, ellerindeki vasıtalar da
Olukla donanmış kişiler.

20ü

GÜNLÜK YAZILAR IV - GÜN SAATİ

Şüphesiz gittikçe onların tanımına uyan bir "sağ"
Ve bu "sağ"ın opütünist sözcüleri de türemekte. Fakat
" ^^ uj^

kenin, geçmişten gelen, kökten gelen idealinin sahipleri, ger V
"sol", gerek yeni türemiş "sağ" tarafından boğulmaya çalışılsın
vardır, var olacaktır.

Ve bu asıl "sağ", zengin-fakir ayrımı yapmaz. İnsanlara "in-
san" olarak bakar, zengin-fakir, işçi-patron diye ayırarak bakmaz
onlara. "Zengin müslüman" tâbirini asla kabul etmez. Böyle bir de-
yiş, geçmiş literatürümüzde yoktur. Peygamber de müslümanları
zengin-fakir diye ayırmıyordu. Sonrakiler de böyle bir ayrımı yap-
mamışlardı.

Bu ülkenin insanları, geçmişte, inançsız, idealsiz, anlamsız ya-
şamadılar. En bilinçli bir idealle, en medenî bir hayat tarzıyla yaşa-
dılar. Onların çocuklarından oluşan bu millet, sessiz bir şekilde ay-
nı ideali, aynı hayat anlamını, aynı dünya görüşünü yaşadı, sürdür-
dü. Gerçek aydın, bu millet idealini, bugünün ifadesi içinde dillen-
direcek, onun neslini, insanlığa yeni ideali sunacak bir olgunlukta
yetiştirecektir. Henüz belki bir tohum halindedir. Ama, zaman, za-
ruret ve ihtiyaç, ülkemizde, Ortadoğu denen islâm ülkelerinde ve
insanlıkta onların serpilip gelişmesine, boy atmasına sebep oluşt-
racaktır.

Varsın bunu, yabancı ruhlu ve şekilli "sol", ebediyyen yabancı
kalmaya mahkûm sol ve opürtünist sağ kabul etmesin.

MATERYALİZM VE İNSANLIK

^SSZfSSZsfSZ

lamazsınız. ük üven duymakta. Oysa,

Materyalist, kendine, aklına ^^ süpürür atar.

Tanrı .sterse, onun nesi ^^^^ ya^or. Ve

Materyalist, sanki ezeldenberi au > 3 adam^& kım-

sanki ebedî olarak burda kalacakmışçasmab* dun,
liginde. Sanki, haşa, Tanrı gibidir, 1™*o^™f sankl lkıncı co-

te Sanki çocukluk diye bir dönem geçememişti ^^
cukluk olan ihtiyarlık da hiç bir zaman p ^^ ^ y&.

Materyalist, Tanrı'ya, ruha, Cte_y ,^ karşı hissizdi,
şanlısına inanmaz. Ölüme kaşı kordur ^ ermez

Cr.s«^~5SîaK

s,:r^^r=u--

202

Zamanın geçişi, tabiattaki değişimler, yıkımlar, çöküşler b lar hep sanki onun dışındadır. Zelzeleler, kazalar hep başkasının K sına gelir. Kendisi ölmez, hep başkaları ölür. Başkaları iflâs ed başkaları-yıkılır. Başkaları, başkaları, başkaları. Bir felâket başına gelmedikçe uyanmaz materyalist. Felâket uğrayınca da çöker, yok olur gider. Pişman olmanın, tövbe etmenin zevkini bile duymaz. Materyalizm, ağımızın ve insanlığın felâketidir. Tarihin tepe- sine asılmış, demeklesin kılıcıdır o. Eşyaya tapmanın, maddeyi tanrılaştırmanın, madde bakımın- dan güçlü kişileri putlaştırmanın felsefesi olan materyalizm, insan- lığın bugün aldığı yönün birinci sorumlusu bir düşünce tarzıdır. Ruhumuzun derinliklerine kaçan, orada ürpertiler ve ürküntü içinde adeta titreyerek yaşayan anti-materyalizmi tekrar gün ışığına - çıkaracak, onu karanlıklardan kurtaracak, ona hayat rengi ve solu- ğu verecek erlere, kahramanlara ihtiyaç vardır. Materyalizmi ve onun sözde nimetlerini elinin tersiyle itecek diriliş kahraman ve erlerine.

SON İNSAN

şu yorgun ağ gitsin, yeni ağı bir aşk uğruna yoracaklar gel- sin. Bizler antikleşmeden, arkaikleşmeden, Ashab-ı Kehfe dönme- den, çağın kabuğunu kıracaklar gelsin. Hakikatin yanım tutanların çoğu bile sadece kelimeye sarıl- makla iş olup biteceğini sanıyorlar. Dilden öteye gidemeyen bir ağ bu. En, boy ve yüzey var adeta boyut adına. Yükseklik ve derinlik boyutları (ki aynı anlamdadırlar) yok sanki. Hakikat yok, hakikatin kırması var sanki. Gölgeler var, ben- zerler var, asıllar ytsk. Ne garip! Sanki, duvarın üstünde ve ışığın önünde duran Eflâtun'un ideaları çekip gitmiş; fakat, hâlâ, gölgele- ri, zincire vurulmuş, peşin hükümlerin pranga mahkûmu bütün bir msanlığın gözleri önünden geçip gidiyorlar. Kitaplar duruyor, ama kitap yok. İlk örnek, kaybolmuş gibi. Kopya, karbon kâğıt ağım yaşıyoruz.

204

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

İnsanı ilâhî dünyaya götüren sema, dilimizde "gösteri" olmuş "Turistik Mevlâna" ağını yaşıyoruz, Tanrı'm! "Kur'tm okuma yarışması" ağı! Kur'an-ı Kerim'in insan ve insanlık için çizdiği ilâhî medeni- yet çizgileri ilgilendirmiyor kimseyi.

Bu çağ, kamburunun altında çökmek üzere.
Bu irin dolu harnuda hiç bir deve dayanamaz.
Materyalizm, artık okyanusları bile kokuşturabilecek bir çapa yükseldi.
İnsanları köleleştiren komünizm ve kapitalizm, ruhun kemiğini kırarak dereceye geldi.
Böyle giderse, bırakalım Nietzsche'nin üstün insan'ını, alt-insan çağına gireceğiz.
Robot insana yaklaşıırken, insan da robota yaklaşıyor.
Robotları idare eden insanın, o "son insan"ın bir ara onların arasına karışıp kaybolmasından korkulur.
Kayalaşmış zamanın sert yüzü yırtılıp mucizevî sürpriz, Tanrı'nın insanlara bağışladığı yeni zaman kaderinin tiz sesi belirmezse, insanlık, ad değiştirmek zorunda kalacaktır.

İNSANLIK BORCU

Bir kişi şüphesiz tarihi değiştiremez. Ama bir değişime katkıda bulunur. Öyle bir katkıda bulunur ki, değişim, sembolik olarak, tümüyle ona atfedilebilir.
Bir toplum da, öyle.
Dönemlere ad veren kahramanlar, böyle bir farklı katkının sahibidirler. Gününde görülmeyebilir. Hatta bu insanların etkisi, gününden sonraya da kalabilir.
Bunun içindir ki, eğer insanlığın, ya da olayların odaklandığı bölgenin kötü bir gidişi varsa, toplum olarak, o gidişi durdurmak için elden ne geliyorsa onu yapmak, ondan kaçınmamak gerekir. "Ne yapsak boşuna, bu dev gibi olaylara karşı ne yapabiliriz?" diye düşünmek, yanlıştır.
Kara gidişe en ufak bir yön değiştirtmek bir yarardır, bir faydadır. Belki o zaman, başka toplumlar da kendi güçleri çapında yardımcı olurlar. Ufak ufak katkılar birbirine eklenince, büyürler, dev-

Şüphesiz bunu derken, ülkenin delicesine ve tek başına ortaya au imasını kasetmiyorum.

206

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

Ama bazı gerçekleri daha belirgin olarak söylemek, tarihi lekeleyen niyet ve fiillerin karşısına biraz daha net çıkmak, bir insanlık borcudur.
Başkalarının başına gelen, onunla ilgilenmeyenlerin de bir gün başına gelebilir.
Ruhlara girip onları bozan şeytancıl düşünceler, durdurulmadıkça kendi kendine durmaz.
Tarihe olan borç, insanlığa olan borç, bizzat kendimize olan

borçtur.

SİYASET VE DEVLET

Normal bir devlette, siyaset, devlet içindir. Devleti güçlendirme araçlarının toplamıdır politika. Ama, bu güçleniş, uzun vâdede düşünülürse, milletin güçlenişiyle bağlantılıdır. Uzun vâdede, güçlü millet, güçlü devlet demektir, güçlü devlet de güçlü millet. Demokraside kişi hak ve özgürlükleri önemlidir. Ama bu, anarşi ve devlet yıkımına gidecek çapta düşünülmemelidir. Kişinin devlete karşı bir hakkı vardır. Bu hakka, Devlet önem verdiği ölçüde, millet güçlenir. Milletin güçlenişi ise yine devletin güçlenişi demektir.

Fertler ve siyasî partiler de Devleti yıpratmamaya, zaafa uğratmama dikkat etmelidirler. Çünkü: Devlet güçlüyse, sonuç itibarıyla kendileri de güçlüdür.

Çağımızda devletler çok büyük tehlikelere mâruzdur. Bir devlet ülş âlemden soyutlamak mümkün değildir. Bu sebeple, insan onu için bir hak olan özgürlüğü, devletin gücünü sarsacak, dışa karşı urununu zayıflatacak şekilde kullanamaz kişi.

208

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

Bir denge gerekli devlet, siyasî partiler ve fertler ara Devlet, kişilere ve partilere doğal ve toplumsal özgürlük ve o r*' me hakkını tanımalı; buna karşılık, kişiler ve siyasî partiler de*^ ' leti ve toplumu en az kendileri kadar düşünmelidirler.

Devlet zulmetmemeli; kişiler ve siyasî partiler de, bölücülrv ve bozgunculuk yapmamalıdır.

Siyaset, en uygun yönetimi bıkmadan ve usanmadan arama demektir. Yönetimse, devletin var olması, gelişip güçlenmesi için gerek kamu, gerek özel kesimi, aralarında bir uyum ve denge sağlayarak, görüp gözetme ve düzenlemedir.

Siyaseti amaç edinmek, siyaset için siyaset yapmak, siyaset uğruna her şeyi mubah görmek, kötü politikacıların ve maceracıların işidir.

Siyaset, devlet adamlığı formasyonu ve fiilî devlet adamlığı okuludur. Ufuklara bakmayan, geleceği hesaba katmayan, günübirlik hareket eden politikacılar, kazanın şevkiyle devlet üst yönetiminde görev almış olsalar bile, "devlet adamı" sıfatını kazanamazlar.

HİLKAT MUCİZEDİR, MUCİZELER DE HİLKAT

Zaman ve mekân, bir ucu fiziğe ve kozmosa, bir ucu da zihnimize tutunan kategorilerdir. Fizikse, varoluşun rölatif pozisyonla-

rından biri. Madde, bir durumdur. Değişimin safhaları da diyebiliriz bunlara.

Miraç mucizesi, Allah'ın, Peygamberimize bir lütuf olarak, bir gecede, daha doğrusu gecenin bir bölümünde, belki bir arıda, tabiat için vazettiği kuralları bir doğrultuda durdurması, zaman ve mekân nisbîliklerini bertaraf etmesidir.

Peygamber ruhuna öyle bir kudret bağışlanmıştır ki, o anda, zaman ve mekân kategorileri, madde engeli ortadan kalkmıştır. Bu dünya hayatı, ruh için, merhale merhale perdelerdir. Ruhumuzun ilerlemesi ve yücelmesi derecesinde engel perdeleri ortadan kalkar.

Peygamber ruhunun fevkalâde yetilerle donanmış olduğunu an-
«nak güç değildir. Bir de onun parladığı fevkalâdenin fevkalâdesi l
>>!uarı düşünelim. İşte o anlardan, miraçlar, şakkulkamerler doğar.

210

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

Peygamberin parmağı ilâhî işaret aydınlıkları ve sernboliz ' ile dolduğu zaman, yani ruhundaki aşk ve iman şهادet parmağın ucuna uzandığı zaman, ay yarılr.

Ve evet, Peygamber ruhu, Tanrı'ya ve Tanrı'nın mutlak âlemi ne doğru bir geziye çıkmak istediği zaman, mekân ve zaman kavramlarının anlamı yok olur.

Bunun içindir ki, acaba miraç yolculuğu maddî miydi, ruhî miydi tartışması, sadece akıl dünyası sınırları içinde bulunulurken düşünülen bir durumdur.

Ruh ve madde ayrımının kalktığı yerde, böyle bir tartışma yoktur.

Ruhun içindeki sır, fiziği, zaman ve mekân kategorilerini sıfıra indirdiğinde, sadece mucize dünyası vardır.

Peygamberimizin, bir gecede, gecenin bir bölümünde ya da bir anda mesafeleri aşır dünyayı ve uzayları, cennetleri ve cehennemleri nasıl dolaşır Tanrı'ya ulaştığına ve O'nu gördüğüne akıl erdiremeyenlere şunu söyleyebiliriz. Farz ediniz ki, Peygamber Efendimiz hiç yerinden kımıldamadı, fakat Kudüs onun ayağına geldi, getirildi, uzaylar getirildi, Cennet ve Cehennemler getirilip gösterildi. Tanrı da kendini gösterdi. Bu, O'nun, O, herşeyi yaratan, gören gözler için her yaratışı bir harika ve mucize olan, Ezelî ve Ebedi Kudret'in gücü dışında mıdır?

YENİ BİR AYDINLANMA ÇAĞI İÇİN

Avrupalılar, Yeni Çağ İstanbul'un bizim tarafımızdan fethe-dilmesiyle başlatırlar. Çünkü: bu olay, kendilerince onları uyandırmıştır. Her alanda yeniden-doğuş hareketini başlatmışlar, müslümanlardan da ellerinden geldiğince bir şeyler öğrenip yararlanmışlardır.

Onlar, bize karşı böylece yeni bir çağ başlatmışlar ve buna aydınlanmış çağı demişlerdir.

Şimdi biz de tarihin bölümü olarak onların bu ayrımını esas yoruz. Halbuki bizim için yeni çağ ve aydınlanmış çağı Hicret'le aşlar. Aslında insanlığın da yeni çağı ve aydınlanmış çağı milâdî 622 ; İllnda başlamıştır. Ama, bunu Avrupalılar kabul etmezler. Çok seç-111 bilginleri hariç tutarsak.

Milâdî 1750- 1800' lerden sonradır ki, islâm dünyası olarak biz, çağma girmişizdir.

Şimdi 20. milâdî yüzyıl sona ererken gerek islâm dünyası, ge-
atı âlemi yeni bir çağın özlemi içindedir.

212

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

Maddî alanda ilerleme, bir çok problemleri çözmüsse yeni problemler getirmiştir. Büyük bir kaygı içine gömülmü sanlık.

Bir yandan hızlı bir şekilde tabiatın ölümüne şahit oluv
Öbür yandan, insanlık, her hangi bir an patlayacak bir d"
savaşının büyük korkusu içinde titremekte. Çünkü: böyle bir s ^
olursa, bu, öncekilerden hiç birine benzemeyecektir. Yüz milyo l ^
rın hayatı tehdit altında. Koskoca şehirlerin yerle bir olması ist
bile değildir böyle bir savaşta.

Öte taraftan, manevî alanda çok daha korkunç bir katastrof dev
adımlarıyla yaklaşmaktadır. Geleneksel değerler ve kurumlar, ku-
rallar ve ilkeler çatır çatır yıkılmakta, insanoğlu klasik inanç sis-
temlerini büyük parçalar halinde terk etmekte; hakikî ve mutlak
inançların yerine nisbî, dünyevî ve şahıs kültürüne ya da madde feti-
şizmine benzer tutkunluklar, ruh esaretleri ve mahkûmlukları geç-
mekte.

Ama, elbet, insanoğlu bundan memnun değil. Bir çıkış yolu
arıyor. Yeniden karanlıklaşan çağı aydınlatacak bir ışık, bir kıvılcım
arıyor.

Yeni bir çağın, yeni bir aydınlanmış çağının, yeni ve aydınlık ça-
ğın açılmasını istiyor, diliyor, ummak istiyor, bekliyor.

Neden herbirimiz bu yeni açılışın öncüleri olmayalım, olmak
istemeyelim?

DİRİLİŞ

Yeni bir çağ, bir aydınlanmış çağı başlamalıdır diyoruz. Bu bir
yeniden doğuş, yenidoğuştur ki, biz ona "diriliş" diyoruz.

Batı, yenidoğuşunu kapıyor. Bir dönemi kapatıp yeni bir dönemi açması imkânsız değilse de çok güç. Çünkü: her şeyden önce böyle bir yenidoğuş'un psikolojisinde değil Batı. O, elindekini korumaya ve yaşatmaya çalışacak. Batı'nın bundan sonraki tutumu

bir "direniş" olabilir, bir "diriliş" değil.

Umut, İslâm medeniyetinin yeni doğuşunda, dirilişinde. Hem ahlâkî, hem felsefî, hem estetik, hem de sosyal yönden yeniden doğuş sırası onda. Potansiyel, gelecek zaman potansiyeli onda. Henüz Açılmamış, işletilmemiş katlan ve kıvrımları var İslâm Uygarlığının. Bir rövanş var İslâm Uygarlığının. Bunu bir oç alma şeklinde Düşünmemeli. Batı, dönem ve dönem —hatta bugün bile—, çeşitli ad Ve görünümümlerle İslâm Uygarlığına karşı haçlı ruhuyla hareket ettiyse' İslimin buna cevabının da intikam biçiminde tecelli etmesi gerek-mç?. Bu bir ruh ve mizaç meselesidir.

214

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

ve

İslâmın içinden yeni bir çiçekleniş gerekiyor. SekilWd isimlerde dondurulmak isteneni, ruhda ve özde alevlendirmek lendirmek icab ediyor. ' ^"

Böyle bir yenidoğuş, diriliş, geçmişe, tarihe oç kafasıyla bakmaz. Kötüye en etkin cevap, ona iyilik yapmaktır. Onu iyiliğe c-ğirmek, iyi olmasına yardımcı olmaktır. Yine olmazsa, cezasını ka derin tokalıyla çeker.

Batı, kapitalizmi, komünizmi ve siyonizmiyle kendini bir oç kafesine hapsediyor. Bu kara duygu mahzeninde havasızlıktan bo-ğulabilir.

Denizleri, havalan kirletip tabiatı öldürmek, insanı yok olmay-la karşı karşıya getirmek, onun marifeti. Elbet bundan bir diriliş doğmaz. Diriliş, bunların anti-tezi olarak doğar.

Diriliş, kör ve kinci materyalizmin karşısında, rahmet ve merhametin aydınlığıyla uyanmış bir anti-materyalizm akımı, ölü ru-hun ayağa kalkış davranışı olacaktır.

Diriliş, sahte ümanizme karşı, Tanrı sevgisini zarûretleşürmüş bir insancılık öğretisi olacaktır.

Diriliş düşüncesi, insanı maymundan gelmiş görmez; tam ter-sine, maymunun kaderinde, düşmüş insanın talihsizliğini okur.

VE DİRİLİŞ

İslâm Medeniyeti, devirler boyu açılımlar yaptı. Bugünden

başlangıca doğru baktığımızda Osmanlı, Hint, Maveraünnehir, En-dülüs, Abbasi ve ilk dönem varyasyonlarını görürüz. Bir de bunla-ra eklenen uzantılar.

Şimdi beklenen yeni bir varyasyon veya açılımdan daha ötesi-dir. Bütün islâm dünyasını kapsayan, hatta bütün insanlığı hedef alan bir yenidoğuş, daha doğrusu diriliştir beklenen, umulan ve gel-mesi zaruret haline gelmiş olan.

Yeniden geçmişe dönüp incelediğimizde, bütünü ruhumuzda-

ki azap ve ıstırabı dindirici etkisi, tükenmeyen insan yeteneğinden fıskıracak deha ile birleşince doğacak ilham, o dirilişin, islâmın ve aynı mâna demek olan insanın dirilişinin ilk ve genel çerçevesini ortaya koyacaktır.

Geçmişî anlama, elbet, bilim, manevî âlem, ahlâk ve sanat plantannı kapsar. Her alana bakış, bugünün bilgi, metot ve duyarlığına sahip genç, umutlu, yüce amaçlı bir nesil tarafından yapıldığında, Al-lar», umulmadık yerden o ilhamın bereket kapısını aralayacaktır.

216

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

İslâm Medeniyeti, Hakikat Medeniyeti olarak, içinde daha • ce, kendini ortaya koyuş tohumlarını ve alternatiflerini tasunaktadır.

Çağımızda cinnet derecesine varan nazizm, komünizm, sivr nizm, kapitalizm zulümleri, insanlık için o dirilişin daha çabuk ve hızlı oluşmasına sebep olacaktır.

Düşünen kafalar görecektir: dirilişten, islâm medeniyet ve kültüründen, ruh ve ahlâkından, manevî âleminden doğacak, kaynaklanacak dirilişten başka yol yoktur.

Her kapı kapalı, o kapı açık.

Çağın zulüm doktrinlerinin karşısına tek bir doktrin çıkabilir: kalıntı haline gelmiş ve kendine islâm adını yakıştırmış bir tabakanın düşünce ve eylemleri değil, taptaze, yepyeni bir diriliş neslinin ortaya koyacağı, islâm düşünce ve ruhundan ışık ve göğde alan yeni öğretisi: DİRİLİŞ ÖĞRETİSİ.

DÜZELİŞ

-ilm,

^

Bir

, uzun uzun haz " ^ hafife al-

b^^o^H ve

mak, küçümsemek olur bu. Oysa bu hedeî, cıaa

ciddiye alınmak ister. dönemine girdi gireli,

Medeniyet olarak, islam ulkeien uu, 5

yeni bir atüL dörtbaşı mamur düşünüp d ^^

çektiremiyor. Hemen kolay taralıdan, kestirmeden

218

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

Orduda düzenleme yapılırsa, savaşlarda başarıya ulaşacaklar sandılar. Yeniçeri Ocağını yıktılar, nizam-ı cedidi getirmek istediler. Sonuç hüsranla bitti.

Bu kez, suç idarî düzenlemede bulundu. Tanzimat dönemine girdik. Netice değişmedi.

Bu sefer, suç, rejimde bulundu. Meşrutiyet ilân edildi. Birinci kere ilân edildi, olmadı. İkinci kere sözde daha temelden ilân edildi, hiç olmadı. Devlet yıkıldı. Toplum sarsıldı.

Sonra umutlar cumhuriyet rejimine bağlandı. Meşrutiyet, sonuna kadar gidilmemiş bir rejim değişikliği gibi görüldü. Fakat ilk heyecanlar çabuk söndü. Ülke yine bir değişiklik bekler oldu. İkinci Dünya Savaşının bitmesiyle bizde yeni umut, demokrasi, yani çok partililik oldu. Böylece, yine umut, rejim dolayında aranıyordu. O da 1960'da bir ihtilâlle umut olma niteliğini yitirdi. Sonra, çare ekonomide dendi, olmadı. Kimileri anarşiye, kimileri teröre girişti. Kimileri de bu kez sosyalizm ve komünizme gönül bağladı.

Kimsenin düşünmediği nokta, bir toplumun hayatının tek boyuta, tek unsura, tek faktöre bağlanamayacağı noktasıdır.

Bir toplum, hem askerî bakımdan, hem idarî yönden, hem toplumsal düzeni açısından, hem rejimi itibariyle, hem ekonomisi çerçevesinde, hem kültür ve sanat alanında, hem ruh, inanç ve ahlâk alanında, kısacası bütün boyutlarda, bütün alanlarda güçlü, yeni ve sağlam olmak için bütüncül bir idealin sahibi olmak ve bu ideali gerçekleştirmek üzere makro plan ve programlar (sadece ekonomik plan ve programlar değil) yapmak, bunları da en dolaylı noktalara kadar detaylandırmak zorundadır.

TOPLUM VE DÜŞÜNCE

Klişeler, bilimde bir zarurettir. Hayatta da bir ölçüde yerleri vardır onların. Ama, düşünceyi, hele toplumun bütünüyle ilgili görüşü, bir takım klişelere indirgemek, zihin hayatında klişelerin mutlak saltanatını kurmak, sürekli gelişme isteyen bir oluşu dondurup durdurmak demek olur.

Klişelerle, sloganlarla bir toplumu yaşatmak mümkün değildir.

Dehalar, klişeleri parçalar. Seçkin ruhlar, ölü klişelerin cenderesine haps edilemez.

Vahiy gerçeklikleri dışında bir takım dogmalar icat etmek, insanlığın bir tür sapkınlığıdır. Din, tabiatı icabı, mahiyeti gereği dogmalara sahiptir. Konusu, mutlaklık ve alam fizikötesi olduğundan, onun değişmez ilkeleri, "nas"ları bulunacaktır. Ama sözde pozitivizme dayandığını, bilim kaynaklı olduğunu iddia eden doktrin-

ler, bir takım dogmalar ortaya atarlarsa, gülünç taklitçiler olrnakt öteye geçemezler.

İdeolojiler, belli zamanların bulgularına fazlasıyla bağlıdır. Şartlar değiştiğinde, bilim yeni bulgularla zenginleştiğinde, sırf akla, düşünceye, ya da sözde bilim verilerine dayanan ideolojiler, anlamlarını yitirirler.

Hele mutlakhk âlemi için bir takım yargılar getiren ideolojiler daha baştan sapkınlığın içindedirler.

Şahıs kültürüne dayanan, insanoğlunun düşünmesini sınırlayan, kritik yeteneğine gereğince yer vermeyen çağdaş totaliter düzen ideolojileri, insanları sürü kabul eder, onların kişiliğine saygı göstermez, eşya için uygulanan düzenlemeyi aynıyle insan toplulukları için de uygulamak isterler.

Basın, televizyon, radyo gibi kamuoyu oluşturma kurumları da, canlı zihin hayatından çok, klişelere dayanan bir kolaya kaçışa eğilimlidirler.

Bir toplumun fikir hayatı ne kadar zengin, araştırma kafası ne kadar gelişmiş, klişelere saplanmadan sorunları inceden inceye deşme geleneği ne kadar güçlü olursa, o toplum o kadar sağlam, o kadar geleceğini güven altına almış olur.

PAY

Bir zamanlar "biz bir çivi bile çakamayız", "biz, bir toplu iğne bile yapamayız", hatta yakın zamanlarda: "bakın Bulgaristan'a, bakın Yugoslavya'ya" deniyordu. Bunlar, kendi kendimiz hakkında verdiğimiz hükümlerdi.

Hatta, iyi hatırlarım, çocukluğumda, bir kurşun kalem imal etmiştik de biz de bir şey yapabiliyormuşuz diye, bayağı, milletçe sevinmiştik.

Şimdi ise, Libya'da, Suudî Arabistan'da, bu milletin, çölleri ihya ettiği, amelesinden mühendisine, müdürüne, müteahhidine kadar bütün elemanı bizden giden kuruluşların en ücra yerlerde kentler, köprüler, v.b. şeyler yaptığı günlük haberler arasında.

Daha başka Ortadoğu ülkelerinde, hatta bazı demirperde gerisi ülkelerde bu ülkenin çocukları dağ taş demeyip koşuşuyor ve kendisine imkân sağlanınca harikalar gösteriyor. Almanya'daki işçilerimiz birden dönse, sanayi çöker deniyor.

222

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

Türkiye'yi bin bir imkânsızlık ve içten dıştan baltalama şartları içinde az çok kalkındıran genç insanlarımız, bu başka ülkelere yayılıp kimselerin cesaret edemeyeceği, çetin ve zor işlere girişiyor ve bunu başarıyor.

Demek ki, milletimizin bir özelliği var. Bir atılım ruhu, ortaya bir eser koyma gücü ve iradesi mevcut.

Bunu bir dönemde gösterememiş ve hatta adeta hiç bir sev elinden gelmezmişcesine bir komplekse kapılmaya itilmişse, suç millette değilmiş demek.

Bir de, milletimizin kültür planında yeni baştan ve temelden silâhlandığını, iç yapısının ahlâk ve ideal protoplazmasıyla tazelen- diğini, kendi tarih, kültür ve medeniyetinin bilinciyle diriliş süreci- ni tamamladığını düşününüz, o zaman neler yapmayız ve neler ol- maz

Madem ki, bu kadar öksüz şartlarda maddî planda bu hamlele- rin sahibi biziz, kendimize lââyık manevî, kültürel güce, ruh gücüne erdiğimizde nice erişilmez başarılarla neden kavuşmayalım? Tanrı isterse ve biz o iradeye, o buyruğa lââyık olursak dünya- nın çehresinin değişmesinde aslan payı bir payımız olabilir. Olur ve elbet olacaktır.

ZAMAN'LA

KONUŞMA YA DA KONUŞ AM AM A

Biz hep zamandan şikâyet ederiz. Bir de zamanın dili olsaydı da konuşsaydı, acaba o kimden şikâyet edecek, kimden yakınacak- tı?

Zaman'in dili yok mu? Var ama o dilden anlayabilsek!

Zaman konuşsaydı, kütüphanelerde sararıp kalan yaprakları gösterecekti. Biz: "hep senin marifetin" diyecektik ona. O da bize "sizin" diyecekti.

Hafız'm eşsiz şiirlerini gösterecekti ve soracaktı: "neden her yü gelen hayat ve gençlik mevsimi bahar kanınızı kaynatıyor, sizi canlandırıyor, sizi duyarlıktan duyarlığa yükseltiyor da ebedî bahar gibi olan bu şiirler solmuş yapraklar gibi kütüphane köşelerinde yı- ğılı duruyor? Oysa, asıl üç ayda solup geçen, sararıp kuruyan tabi- at baharının muhtevası değil mi?"

Ve Sadi'nin inceliklerinden, Attar ve Senai'nin hikmet demet- lerinden örnekler verecekti. Ve arkasından sökün edecekti gazeller ve kasideler. Bakiler, Nefiler, Nedimler, Şeyh Galibler.

224

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

Ama biz donuk donuk ona bakacaktık. Çünkü; o anlam mız, bilmediğimiz bir dilden konuşuyor gibi gelecekti bize "f ^ mi konuşuyor bu ne?" diyecektik. Ya da onu arkaik bir dil h ^ olarak görecektik. "Himyerice konuşuyor galiba ya da Babilce" r' yecektik.

O zaman, anlayacaktı Zaman bizim çıkmazımızı. Aradaki k-1 dırılmaz perdeyi görecekti; kırılmaz bir camın araya girdiğini fark edecekti. O zaman acı bir kahkaha atarak kendi kendine söylene- cekti: "Ben neden bahsediyorum, deli miyim ne? Bunlar, acaba

çağdaşları şairleri, düşünürleri, yazarları merak ediyorlar mı ki, ta eskileri okumuyorlar diye onları kınıyorum. Bunlar çağdaşlarına daha kendileriyle birlikte yaşayanlara bile ilgisizler. Onları bile eskitmişler. Onları bile arkaik sanıyorlar. Onların bile günlerini getirmeden geçirmişler. En iyisi ben burdan çekip gideyim." Dün odamda otururken Zaman sanki bunları söyledi ve kolu- ma sürünerek geçip gitti.

PARTİ

Bir parti beklenir.

Halk bekler, ülke bekler, tarih bekler.

Kısa vâdede, halkın beklediği bir parti vardır ki, bu daha çok ekonomik ağırlıklıdır. Diyelim, halk, işsizliğe çare bulacak bir parti bekler; hayat pahalılığın önleyecek, geçimi kolaylaştıracak bir parti ister; hem de halkın güvenliğini ve huzurunu sağlayacak bir parti umar.

Ülke'nin beklediği parti ise, daha çok dış politika ağırlıklıdır.

Dünyanın bu kritik zamanında, ülkenin dış sorunlarını çözümlenecek, bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da devletin devamını, güvenliğini sağlayacak, ülkeyi badirelerden koruyacak bir dış politika'yı omuzlayabilen bir parti istenir. Bu da, orta vâde beklentisidir. Bir de tarihin beklediği bir parti vardır ki, o da ta geçmişten gelen millet yazgısının düğümlerini çözecek partidir. Buna da uzun vade partisi diyebiliriz. Bu beklenti, medeniyet, kültür, kültür değişimi gibi kültür ve medeniyet tarihi perspektifleriyle ilgilidir. Bakış

226

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

açısı, dünya görüşü çerçevesinde ele almak demektir parti olgusu. Burada, sadece geçmişe dönüklük söz konusu değildir. Geleceğe uzanış da, yani millet ideali de bu parti beklentisinin tartısına da biddir. Millet ve devletin uzak hedeflerini hesaba katış, bu noktadan önem kazanır partinin çalışmalarında.

Şunları halkın beklediği parti, yurdun beklediği (ya da ülke'nin beklediği), Millet'in beklediği parti diye özetleyebiliriz.

Yani bir çok parti mi bekleniyor? Hayır teorik olarak bölümlendik biz. Nasıl halkı millettten, milleti devletten, devleti ülkeden, yurttan ayırmak mümkün değilse, daha doğrusu bunlar birbiriyle sıkışıkya ilgiliyse, bir partiden, kısa, orta ve uzun vâdede beklenenlerin tümü istenir.

İstenir ki, iktidara gelecek parti hem devletin dış güvenliğini tehlikelerden korusun, hem yurttaşın günlük hayatını ve ihtiyaçlarını karşılayacak bir ekonomik kalkınma ve gelişme programı uygulayabilsin, hem de tarihin getirip önüne bıraktığı atalar mirası sorumlulukları omuzlasın, adeta yeminli olduğumuz kutsal görevi yüklensin, yani Ortadoğu'daki tarihî misyonumuzu en hassas bir

dikkatle yerine getirsin, medeniyet ve kültürümüzün dirilişini başlatıp yürütsün.

Elbet, ideal bir parti portresidir bu çizdiğimiz. Seçim, bu partiyi arayıp durma imkânıdır halkın. En azından çok partinin aralarındaki uyumla ve elele vermekle toplumun bu üç vadeli beklentisini elden geldiğince gerçekleştirmeğe çalışmaları arzu edilir.

SEBEPLERDEN BİRİ

"Müslümanlar neden hep geri kalmış?" derler ve müslüman ülkelerin ve halkların bugünkü durumunu, gizli ya da açık, İslama bağlamaya çalışırlar. İslâmı pasiflik ya da dünyaya ilgisizlik gibi görmek ve göstermek isterler.

Oysa, İslâm, vahiyde kendini bulan mutlak ve zaman'la bağlanamayan yanıyla birlikte tarih içinde ve zamanla ifade edilmiş cephesiyle, her medeniyet gibi bir medeniyettir. Ve bu kadarıyla bu dünyanın kanunlarına tâbidir, kanuniyetlerin dışında tutulmamıştır. Din de, özü ve ruhu müstesna, topluma ve insana, zamana ve medeniyete yerleşen tarafıyla bir gelişime tâbi tutulmuştur, ilâhî takdirce. Çünkü: ezeli ve ebedî olan, düşmeyen ve kalkmayan, ölmeyen ve dirilmeyen, değişmeyen ve bozulmayan, benzersiz ve eşsiz olan yalnızca Allah'tır.

Din, dış tecellileriyle, hele medeniyet cephesiyle faniliğin ve yaratımışlığın risklerine maruzdur. Bu yüzden, inananların çabası Şarttır.

228

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

İslâm Medeniyetinin büyük bir krize girdiği ve bu kriz sürdüğü bir gerçektir. Çağımızda bu krizden çıkma atılımı olduğunu da söyleyebiliriz. Onun için, hem umut, hem ürkü ^ iyimserlik ve kötümserlik içice gidip geliyor zamanımız insan kolojisinde.

İslâm Medeniyeti neden girdi bu krize? Bunun bir çok sebebi vardır. Tarihçiler, düşünürler kendi görüşleri çerçevesinde v çoğu kez belli bir açıdan bu konu üzerinde az veya çok durmuşlardır.

Ben, burda, sadece bir sebebi söyleyeceğim. Birinci sebep. Bu sebep, metafizik sebeptir. Kader sebebi. Tanrı'dan başka hiçbir şeyin varoluş açısından tam bir güven içinde olmadığını açığa çıkması, anlaşılması için, islâm medeniyetinin dahi öbür medeniyetlerin risklerinden vareste, müstesna olmaması takdir edilmiştir. Çarpışma ve yarışmada bir imtiyaz verilmemiştir ki, inanmış insan kolaylığa ve tembelliğe düşmesin. Şeytan inanmış insandan daha çalışkan ve daha gayretli olmamalıdır. Bu, inanmış kişinin insanlık onuruyla bağdaşmaz. İnsan, kendi emeğiyle kazandığını ancak hak keder. Bir yardım görür ama çalışana yardım edilir.

Taun, kutsal hadiste ne demiştir: "Bana yürüyerek gelene, ben koşarak giderim."

Hiç yürümeden bu sonuç sağlanabilir mi? Duran Adam, Tanrı'nın kendine doğru yürüyeceğini sanmasın.

SEBEP

Orta âlem dedikleri yaşadığımız âlemde, sınırlı bir alanda, fizik, kimya vb. çerçevesinde sıkı bir sebeplilik, diğer bir deyişle sebep-netice bağıntısı gözlemliyoruz. Ancak makro ya da mikro âleme gidilince bu bağıntı bir parça netliğini yitiriyor. İhtimaliyet na-
°~1— 'Mtariim kalkmıyor, belki mahiyeti, ya da

sosyolojik tarihî ve antropolog v^— Anlarda olayla-
ğerLdimesmde. Bilim ilerledikçe kuşkusuz^^^
nn sebeplen de biraz daha fazla aydınlanacaktır. Oy lde ols y
de bu olayların bilimin denetim ve kavrayışındanAaçan yanlan
Yönlen bulunacaktı, Sebep zincirinde yok olan hal^ uzfa^
halkalar, suya taş atıldığında meydana gelen bmbı w kmk ya
hareketli halkalara benzer zincirlemşler yüzünden bı olayın
sebeplerini zapt etmemiz mümkün değil.

230

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

231

Bir medeniyet ki, bir yanıyla kişinin, bir yanıyla ırkların lumlarm, öbür yanıyla kentlerin, ülkelerin, iklimlerin olayıdır v tv anının, bir enstantanesinin değil, tarihin içinde uzayan yüzyıl! - nm, hatta binyılların hikâyesi ve savaş, barış, yükseliş, yıkılış d" şüş gibi çeşitli hallerin, gelenekler, yasalar, düşünceler, öğretile inançlar, davranışlar ve eylemlerin demetlenmesi, içice geçip Ut' merlenmesi, ayrı ayrı ya da birlikte tabiatla, insanla yoğrulması de mektir; bunun değişme, durma, bozulma, ya da ortadan kalkma sebebini bir noktada aramak, elbet doğru olmaz. Ve elbet, bugün, tarih, antropoloji, sosyoloji, bu geniş çerçeveyi bilim netliğini yitirmeden kavrayamaz. Bu sebeple, yapılan açıklamalar ya genel düşünce özelliğindedir, ya da tarih füozofisi mahiyetinde.

Deniyor ki, coğrafi keşifler, ticaret yollarının değişmesine, o da müslümanların elinde bulunan dünya ticaretinin Batılıların eline geçmesine neden oldu. Bunun sonucunda müslümanlar yoksullaştı, dünya egemenliğini yitirdiler. Batılılar ilerledi, müslümanlar geriledi. Bize kalırsa, bu, medeniyetimizin girdiği krizin sebeplerinden biridir. Buna coğrafi sebep diyebiliriz. Doğrudur. Ama, tek başına yeterli bir açıklama değildir, koskoca bir medeniyetin sarsılmasını

araştırmada. Çünkü, şu soru sorulabilir. Batılıların keşifleri yapıp ticaret yollarını değiştirmesine ve islâm âleminin bunu farketmemesine, buna engel olamamasına sebep neydi?

Malik Bin Nebi de, bilhassa Kuzey Afrika müslümanlarının gerilemesini, ziraat hayatından sanayi hayatına geçemeyişe bağlıyor. İktisat tarihi açısından bir değerlendirme diyebiliriz buna. Anıya yine tatmin etmiyor bizi. Avrupa neden ziraat döneminden sanayi dönemine geçebildi de, müslümanlar, yüzyılımıza kadar geçerneo1' diye sorulabilir. Gösterilen sebepler, yakın sebeplerdir. Adeta, sebep değil, açıklama değil, açıklanmasını istediğimiz "durmuşta*" olayının bir parçasıdır. Vak'anm izahı değil, adeta vakaya dahil t>ı süreçtir.

gize kalırsa, bir çağ geliyor: Avrupalılar, bu dünya hayatı açtılar. Anıya hır "uyanma" dönemine giriyorlar, müslümanlarsa, yavaş yavaş cinfla" u J , „ v vaş sönen bir lâmba gibi, hayat üstünlüğü şevklerini yitirmeğe f Diyorlar. Bunun da bir sebebi olmalı. Bu sebep oldukça derinlerdeVökü olan bir ruh hali. Bunun uzun uzun, inceden inceye araştırılması gerekli.

Aslında, ilerilik gferilik biraz da nisbîlik ifade eden terimlerdir.

Bir şey, bir başkasına ^öre ileri veya geri olabilir.

İlk sıralar, müslümanların gerilemesinden çok, Avrupalıların maddî planda ilerlemesinden söz edilebilir. Sonraları, ara iyice açılınca, bu nisbî gerileme adeta mutlak bir gerilemeye, ya da öbüründen bağımsız olarak da gerilemeye dönüşmüş oluyor.

VE SEBEP

İslâm, ruh ve cevher olarak ölümsüzdür elbet. İncancımıza göre, kıyamete dek sürecektir. Zaten bunu akıl da kabul eder. İnsan fıtratına, yaratılışına karşılık olması, ifrat ve tefritten uzak, insan ruhunun sorusuna tam bir cevap teşkil etmesi, bu mucizevî özelliğini, gören ve düşünen insana göstermektedir.

Ancak, medeniyet olarak, her medeniyet gibi, sebep-netice kanuniyetinden etkilenmiştir İslâm Medeniyeti. Bu yüzden de, çok parlak dönemler geçirdiği gibi, durgun dönemleri ve bugünkü gibi bulanık ve içinden dışından kanayan dönemleri olmuştur.

Bir düşünüş olduysa bunun sebepleri üzerinde durup düşünmek her aydının görevidir. Bu düşünceler, sadece geçmiş üzerine teorik düşünceler değil, bugüne ve yarına ışık bulma araştırmalarıdır da. Görüşümce, İslâm dünyasının, düşünüş sürecine girmesinde, bir yerde "dünyaya doyma"nın da payı vardır. Abbasî döneminde eşsiz refah, barış içinde yaşayan müslümanlar dünya nimetleri bakımından "doyma" noktasına varmışlardı. Endülüs Medeniyeti de, dun

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ 233

V» yönük yanıyla, adeta bu dünyada cenneti gerçekleştirme derecesinde bir refah, incelik ve zenginliğine erişmişti.

Bu doyma noktasında, dünya nimetlerinin ötesi aranır. Bu bakımdandır ki, dünya nimetleri bakımından zirveye varılan dönem-

lerin hemen ardından manevî ekoller de başgöstermiştir. Bu zamandaşlığı batılı incelemeciler olsun, bizdeki incelemeciler olsun, yanlış değerlendirmektedirler. Maddî yönden düşütle bu manevî ekoller arasında bir ilgi bulmağa çalışıyorlar. Nerdeyse düşüşün sebebi olarak bu manevî ekolleri göstermeğe kalkışıyorlar.

Oysa, oluş, daha karmaşıktır. Dünya nimetleri bakımından doyma (işba) noktasına varan İslâm uygarlığının zaten baştan beri sürüp gelen manevî ekolleri yönünden de bir gelişme yolu araması doğaldı. Öte yandan, düşmanları, cehalet ve sefaletin karanlığında dünyaya çok iştihali ve arzulu idiler. Bu yüzden doğuda ve batıda saldıran sürüler, İslâm medeniyeti mamurelerini talan ve eşsiz âbidelerini ve erişilmez düzenini yok ettiler. Ve kendilerini dünyaya vererek, Endülüs'ten öğrendikleriyle yeni bir dünya nimetleri medeniyeti kurdular. Onların bu vahşî ihtiraslarına karşılık müslümanlar manevî eğilimlere dönüyorlardı. Belki de batılıların bu dünya isteğine acıyarak bakıyorlardı. O günkü müslümanların psikolojisi şöyle tahmin edilebilir: "bizim döndüğümüz yola, bunlar yeni giriyorlar." Kuşkusuz, konu uzun uzun incelenmesi gerekli bir konudur. Müslümanlıkta ruhbanlık olmadığından, dünya reddedilmiş değildir. Ancak, islâmdaki "dünya" ile, bugünkü "dünya sevgisi" birbirine karıştırılmamalıdır. Gerek Abbasiler, gerek Endülüs, gerek Osmanlılar dönemlerinin en parlak zamanlarında bile dünya nimetleri bugüne göre çok daha meşru ölçüler içinde idi. Ama, netice olarak, ne kadar ulvîleştirseniz ulvîleştirin, dünya yine dünyadır. Bu sebeple bir doyma noktası vardır. İnsanın bırakacağı bir şeydir eninde sonunda dünya. İnsan için söz konusu olan, uygarlıklar için

234

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

de söz konusudur. Müslümanlar da, bir noktadan sonra, "dovd n n dünya"yı bırakmaya başlamışlardır.

Ama, bu yanlış olmuştur. Çünkü: Arz üzerinde yalnız mü-I" manlar yaşamıyordu. Barbar ve fanatik kitleler vardı. Aç ve dünv görmemiş halklar. Bunlar, dünya nimetlerinin rahatlattığı, birbirinden çözdüğü, ya da dünyadan vazgeçişin içe-kapamklaştırdığı müslümanlara vahşice saldırdılar. Ve Endülüs Medeniyeti mahvoldu. Doğuda Maveraünnehir Medeniyeti, Abbasî Devri uygarlığı çok büyük bir yıkıma uğradı. O günden sonra islâm uygarlığı, zaman zaman parlak dönemler yaşadıysa da eski altın çağına hiç bir zaman varamadı.

Dünyayı dünya için değil, ahiret için, kendi ilâhî medeniyetleri için bırakmamalıydılar müslümanlar.

MEDENİYETİN YENİDEN DİRİLİŞİ

, medeniyetienn
dükleri kanaatinde», Toynbce.
ni^i, medeniyetin spesifik karakteri
lensteki bir çözülmeyi medeniy e ^
Toynbee, günümüze değin 26 medemye
fasımın ömrünü tamamlayarak bir nevi
ölümle hayaum tamamladığını
bulduğunu, yani "durdurulmuş

bu Örgüt.
örmektedi,
ardan bir
; labil
» son
llen SÜTÜ-
durdurmuş

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

237

236

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

bee tartışması dikkat çekicidir. Bu tartışmada, Sorokin, medeniveteri daha çok "düşünce, ideal ve duyarlık" özüne bağladığından onların son bulmadığına kanidir. Sorokin, medeniyetlere insan ömrü gibi kesin bir ömür biçen Toynbee'yi eleştirmektedir. Bizim bugün de yunan trajedilerini ve grek filozoflarının eserlerini okuduğumuzu kaydederek bir uygarlığın biçim değiştirip günümüzde de yaşadığını savunur Sorokin. Osmanlı uygarlığının da Batı uygarlığına katkılarının halâ yaşadığını belirtir. Buna örnek olarak da gece kıyafeti, pijama giymeyi ve kahve içmeyi örnek gösterir. Çünkü: bunlar, Osmanlıların insanlığa armağanıdır.

Düşünür ve bilginler yetiştirmeli ve bu konular üzerinde uzun uzun durmalıyız. İslâm ülkeleri için çıkış yolu böyle bulunur. Ama, ne yazık ki bu tür bir çalışmaya değer verilmiyor günümüzde bu ülkelerde.

Toynbee, bize kalırsa, devlet ve ülkelerle uygarlıklar arasındaki ilgiyi aşırı bir şekilde abartmaktadır. Medeniyeti, bu çerçeveye hapsetmek aşırı bir haksızlık olacaktır. Sorokin de, bize kalırsa gerçek hayatla anıyı, yaşama ile hatıratı özdeşleştirmektedir. Gerçekten yaşayan medeniyetlerle, anıları, izleri yaşayan medeniyetleri birbirine karıştırmamak gereklidir.

Bizce, medeniyetlerin yaşaması sorunu daha karışık ve karmaşık bir olaydır. Mezopotamya Medeniyeti Mısır Medeniyetine, Mısır Medeniyeti Grek Medeniyetine, Grek Medeniyeti de Roma Me-

deniyetine öğretmenlik yapmıştır. Roma, Kartaca'dan da yararlanmıştır. İslâm Medeniyetinin de Grek ve Roma medeniyetleriyle hesaplaştığı ve bir ölçüde onlardan yararlandığı doğrudur. Ama, bu kişilikli bir yararlanmadır. Rönesans ve sonrası Batı Medeniyeti de, hem artık Grek ve Roma medeniyetlerinin bir dirilişi, hem Endülüs yoluyla İslâm medeniyeti öğrenciliği sonucunda oluşmuş bir uygar-

lık denemesidir ki, kimi tarih ve medeniyet filozofları onu orijinal bir medeniyet olarak bile görmemektedirler.

Düşünceme göre, "medeniyet" kelimesi bir terminoloji ve kavram karışıklığına yol açmakta, filozof ve düşünürleri de yamlayan bu olmaktadır. Kanaatimce, iki "medeniyet" kavramı vardır. Biri, tüm insanlığa hitap eden "medeniyet", öbürü ise bir tarih terimi olarak, tarihte somut olarak adlandırılmış medeniyetler. İlk insandan başlayıp bugüne kadar gelen ve bundan sonra da insanlığın sonuna kadar sürecek olan "insanlığın medeniyeti" ile öbür medeniyetler arasında hem bir ilişki, hem bir farklılık vardır. Bir nevi o "medeniyetler, dediğimiz "medeniyet"in bir tür aranişi, tarih ve zaman içinde gerçekleştirilme denemesi, yani gerçekleşmiş parçalarıdır. Bazı medeniyetler de, o medeniyete karşı geliştirilmiştir ki, biz bunlara anti-medeniyet medeniyetleri diyebiliriz. Yani "Medeniyet" dediğimiz, bir bakıma da, medeniyet ideali oluyor. Öbürleri, bu ideali ararken gerçekleşen reel medeniyetlerdir. Bütün insanlık için, başlangıçtan sona tek bir medeniyet düşünürsek, medeniyetler, bu medeniyetin parçaları oluyor. Medeniyet ideali uzun vâdede reel oluyor, bundan da tarihî-sosyolojik medeniyetler doğuyor. Kimi zaman medeniyet geriliyor, kimi zaman ilerliyor, geri çekiliyor, ileri atılıyor, yana çekiliyor, öne geçiyor, arkada kalıyor, fon oluyor, ön plana çıkıyor, netleşiyor, brütülüğünü arttırıyor, nebülözleşiyor, bulutlaşıyor, sonra yağmurlaşp yere düşüyor, kaoslar ve kozmoslar döneminden geçiyor. Kısacası, medeniyetin oluşum ve gelişimi Hegel'in sadeleştirildi tez-antitez-sentez sisteminden çok boyutlu ve karmaşık bir yapıda sürüyor.

Aslında dediğimiz anlamda medeniyet, doğaüstü bir olgu.

A.ma doğayı kavlıyor, tarihî-sosyolojik çizgilere ışığını yayıyor.

238

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

239

Geçmiş medeniyetler, damarlarını yeni medeniyetlerin içine uzatıyor. Bütün insanlık medeniyeti, medeniyetlerin birbirine geçmel' eklenmeli bir dokusunu sunuyor bakışlarımıza.

İslâm Medeniyeti, temelde ve özde, "medeniyet" dediğimiz vak'anın ta kendisidir. O yüzden bir bakıma bir idealdir. Bir bakıma da gelmiş geçmiş medeniyetlere ışık tutmuştur. "Hakikat Medeniyeti" de diyebiliriz ona. Reel plana çıkarken de öbür medeniyetler sırasında onun da medeniyetleri vardır. Bu parça -İslâm Medeniyetlerinin, yani İslâm Medeniyeti varyasyonlarının gerisinde bir leitmotif olarak duran İslâm, değişmez bir medeniyettir. Bu anlamda İslâm Medeniyeti, medeniyetler medeniyetidir. Vahye, Tanrı'nın birliğine dayanan İslâm Medeniyeti ölmemiştir ve ölmez. Onun tarih içinde gerçekleştikleri olan medeniyetler ise yerlerini birbirlerine bırakmışlardır. Bu bakımdan onlara İslâm Medeniyetinin varyasyonları olan medeniyetler diyoruz. Endülüs Medeniyeti, Osmanlı Medeniyeti gibi. Bu bir bayrak yarışı gibidir. Yarışı bitiren, bayrağı bir sonrakine teslim eder ve yarıştan çekilir. Ama bayrak hep yarıştıdır. Bu benzetmede bayrak İslâmı ve İslam Medeniyetini sembolize eder.

Bu açılardan düşünülünce, İslâm Medeniyetinin varyasyonlarındaki bazı örgütlenişler, zamanla irtibatlı kurumlar son bulabilir, devlet ve yönetim biçimleri ortadan kalkabilir. Bu, İslâm Medeniyetinin öldüğü anlamına gelmez. Bazı düşünceler, duyarlıklar da kendilerini ifade etme biçimlerini değiştirebilirler. Bu da onların bozulduğu demek olmaz. Demek ki, bozulan, çürüyen, değişen kısımlar, zaten belirli ömrü olan kabuğa ait şeylerdir; esas ve öz bozulmaz, değişmez. Bazan bir "fetret dönemi"ne, bir kriz dönemine girilir. Fakat sonra, medeniyet yeni bir varyasyonu ile ortaya çıkar.

İslâm Medeniyeti de, uzun süreden beri içine girdiği krizi atılarak Allah'ın izniyle, muhteşem bir açılış ve çiçeklenişle "diriliş"ini yapacaktır.

Bütün çekilen çileler, "Medeniyetin yeniden dirilişi" içindir.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

241

DÜNYA İLİŞKİSİ

Belki de medeniyetler tarihinde İslâm Medeniyetinde olduğu kadar hiç bir medeniyette insanlar bilime değer vermemişler, bilime aşkla ve şevkle sarılmamışlardır. Müslümanların, kadınlardan da bir hayli olmak üzere kabarık sayıda bilgini, her alanda gece gündüz demeksizin çalışmışlar, sönmüş olan bilim sevgisini tazelenmişler, hayat şevkini yenilemiş ve diriltmişlerdir.

Fakat bir zaman geliyor, bu aşk ve şevk sönüyor, çıkar ve karşılık ummaksızım girilen bilim çalışmaları duruyor, tekrar ve taklit dönemi acılıyor, mevcudu muhafaza psikolojisi hakim oluyor. Buna karşılık, aynı dönemde, bilhassa dünya ilimleri alanında Batı'da bir aşk ve şevk dönemi açılıyor.

Bu, daha önceki yazılarımda da belirttiğim gibi tek bir sebeple, şu veya bu sebeple açıklanamaz. Gerek İslâm dünyasında,

rek Avrupa'da görülen değişim, toptan bir değişim idi. İnsanları adeta dünyaya bakışları değişmişti. Adeta eski insanlar gitmiş, yerine yenileri gelmişti. Bu değişimin sebebi üzerinde bundan önceki bir kaç yazımda ve yıllardır yazdığım yazılarda durmuştuğumdur.

Söylediğim görüşlerden biri de, "dünyaya doyma" görüşüydü. Hükümdarlar görüyorlar: (İbrahim Bin Edhem gibi) hükümdarlığı bırakıp sûfi/oluyorlar. Muhyiddin İbn Arabi döneminde ya da biraz öncesinde aynı eğilimi Endülüs'de de görüyoruz. Mevlâna Hazretleri de dünyayı gaflet mimarlarının imar ettiğini söyler. Aslında ne teorisiyle İslâm, ne de İslâmın bu büyük insanları dünyanın imarına karşıdır. Ancak, İslâm dünyasının o parlak dönemlerindeki imar, hayat düzeni, zenginlik ve refah o dereceyi bulmuştur ki, seçkin ruhlar bunların ötesini aramakta ve özlemektedirler. Bu dünya lüksünü arkada bırakmaya başlıyorlar. Onun için onların dünyayı kınaması o ortamda uygun olup denge sağlamaktadır.

Sonra büyük değişim olup müslümanlar dünyayı tamamen ellerinden kaçırınca, iki türlü psikoloji hakim oluyor. Birincisi, dünyayı tamamen hor görme. Ya da dünyaya taparcasına onun peşinden koşma.

Parlak dönemde, müslümanlar dünya nimetlerine boğulmuşken bile, ondan bir dereceye kadar istigna içinde idiler. Ama bu çöküş ve fakirlik döneminde, dünya ihtiraslıları korkunç bir şekilde ona kapılmışlar, hatta ahireti unutmuşlardır.

Bugün de az çok bu durum devam etmektedir. Üstelik bir de materyalizmi din gibi benimsemiş kapitalistler ve komünistler zühur etti çağımızda. Ve onların peşlerinden sürü gibi sürüklenip gidenler.

İslâmın dünya hakkındaki görüşü bellidir. Dünya dünya için değil, ebedî hayat için yapılmalı, imar edilmeli. Ruh açısından ba-

242

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

kıs hakimdir İslama. Rahiplik, dünya terki yoktur. Dünyaya tapma değil dünyaya hakim olma söz konusudur. Dünyayı hor görerek terk eden, sonunda onun esiri olur. Dünyaya tapan ise, sonunda onun kulu, mahkûmu olur. İşte meşhur kural burda da bir kere daha geçerli olmaktadır: bir şey haddini aştı mı zıddına inküab eder.

MEDENİYET VE YORULUŞ

Medeniyetler de insanlar gibi yorulur mu? Medeniyet batışlarını ya da krizlerini, bir nevi, "medeniyetin yoruluşu" olayı olarak

yorumlayabilir miyiz? Durmaları, gerilemeleri, hatta ortadan kalkmaları, yorulmaya bağlayabilir, yorulmuş olarak düşünebilir ve de-
ma»sünce.eri de bu düşünceler*

Gerçekten, _.

büyük bir heyecan, enerji ve dinamizm &v^ V«IF
bir durulma dönemi gözlemleniyor. Daha sonra da bir bocalama dö-
nemi.

İlk heyecan, başka medeniyetlerle karşılaşmaya kadar kesik-
Slz sürmektedir. Bir sarsılış, bir sınav oluyor başka medeniyetle bir
Medeniyetin karşılaşması. Eskiden bugün olduğu gibi, bütün dün-
^ayı tanıma ve her yerden haberdar olma mümkün olmadığından,

244

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

245

yeni bir hareketin ilk inananları, belli bir gelişim ve büyümeye k
dar dünyayı bir nevi kendi dünyalarından, ya da yaşanabilir hayat
tümünü kendi getirdiklerinden ibaret görüyorlardı. Ancak, bask
medeniyetlerle karşılaşacak kadar büyüyünce, durum değişiyordu'
Hıristiyanlık, esas saf kökü itibariyle, dört yüz yıl, yunan dü
şüncesi, Roma medeniyeti ve hatta eski İran ve doğu inançlarıyla
hesaplaşma durumunda kaldı. Sonunda kendini Roma'ya kabul et-
tirdi arna, kendisi de onu kabul etti. Değişti ve temelden ödünler
verdi. Bir nevi, vahdaniyetçilikle politeizmin karışımı, sentezi sibi
bir şey oldu. Hukuk ve örgütleniş olarak Roma hukuku ve devlet
düzenim, düşünce yapısı olarak da yunan düşüncesini benimsedi.
İslâm'ın yunan düşüncesi ve Roma düzeniyle karşılaşması,
onun kökten değişmesi ve bozulmasına yol açmadı. Yunan düşün-
cesi tasfiyeye uğrayarak özümsemi. Roma Hukuku da orijinalliği-
ni koruyan islâm hukukunda ancak bir örf hukuku olarak yararlanı-
lan bir kaynak oldu.

İslâm Medeniyetinin, ruhu ve cevheriyle yorulduğu, zamanı
izleyemez olduğu söylenemez. Çünkü: o, nice sefer yenildi, yıkıldı,
bitti sanıldığında, yeni bir atılımla yeni bir çiçekleniş ve açılış
yapmıştır. Ne yunan düşüncesiyle, ne eski Mısır ve Babil kalıntısı

düşüncelerle, ne Roma, ne İran'la karşılaşması, ne Hint panteizmi
ve mistisizmi, ne moğol istilası, ne haçlıların gelişi, onun gelişip
sürmesine engel olabilmıştır. İslâm Medeniyeti değil de, onun var-
yasyonları olan medeniyetler, zamana fazla şartlanmış kurumlarıy-
la bu istilâ, yıkım veya karşılaşmalardan muhakkak ki etkilenmiş-
ler, hatta bu medeniyetler zamanı gelince sona ermişlerdir. AncaK,
bunların sona ermesi, İslâm Medeniyetinin sona ermesi değildir-

Nitekim, tarihte biri sona erince öbürü başlayan İslâm MedeniY6
lerini görüyoruz
Batıların Rönesans'tan sonra dünya hakimiyeti için gelişt'r
dikleri "dünya medeniyeti" diyebileceğimiz bu son çağ atılım'311

. miisiümanların mevcut medeniyetlerini sarsıcı olmuştur. Bir
j, jsiâm ülkesi istilâ edilmiş, fakirleştirilmiş, esir hale getirilmiş,
kendi medeniyetinden uzaklaştırılmıştır. Ama, bu, İslâm Medeniye-
tinin yorulup bitmesi anlamına gelmez. Yeni bir atılım daha yapı-
ğı anlamına gjîlk. Çok köklü ve büyük bir atılım. İnsanlığın bek-

lediği atılım. O, oluncaya kadar görünen odur ki, islâm âlemi çok
sıkıntı, çok çile çekecektir.

Medeniyette yorulma, arketip, leitmotif durumunda olan ilke
ve kavramların geçerliliğini yitirmesi, anlamsızlaşması, ya da yeri-
ne insanlığı daha tatmin edici ikamelerinin geçmesi anlamına gel-
mektedir. Bu anlamda, İslâm Medeniyetinin yorulması değil, belki
"diriliş"i söz konusu olabilir. Batı Medeniyetinin ise, bir zaman sü-
reci içinde inişi, düşüşü, bitişi ve intiharı.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

247

ÖMÜR SIRRI

Bir medeniyet ve bir millet ruhu vardır. Uzun ömürlük bu ruh-
tan tüten kuruluşların nasibidir. Güç ve yavaş doğarlar. Uzun süre-
de gelişip serpilirler. Ama, bir de kök salıp göğde bağladılar mı, ar-
tık onlar o millet ve o uygarlıkla birlikte yaşamalarını sürdürürler.
Osmanlı Dönemi incelendiğinde böylesine sağlam, sürekli ku-
ruluşlar görüyoruz. Bu yüzdendir ki, Osmanlı Devletini şairler çı-
narla sembolize etmişlerdir. Bir cami yapan bk hükümdar, yanma
da bir çınar dikmişti. Bursa'da, İstanbul'da selâtin camilerinin yan-
başında, onlara yaşıt çınarlar, hâlâ durmakta ve gögdeleriyle mina-
renin, dallarıyla Dudaklarıyla da kubbenin canlı benzeri, ikizi gibi
bin yılı ve daha ötesini hedef bilmiş bir tabloda yerlerini almış bu-
lunmaktadırlar.

Evet! Osmanlı Devletiyle yaşıt çınarlar vardır ve bu çınarlar
yambaşında durdukları camilerin de zamanı dize getirdiklerinin ve
getireceklerinin canlı şahidi gibi gözler önünde yükselmektedirler-
Yalnız, maddî anıtları mı vardır bir milletin, bir uygarlığın? El-

t hayır. Beş yüz sene evvelinden gelen sikleri, musikisi, ilmî
serleri» edebî eserleri, tümüyle bir divan edebiyatı, o çınarlardan
farksızdır.

Zamana, göğe ve toprağa kök salmak ve yükselmek, bu mües-
seselerin en tabiî hayat hikâyeleri gereğidir.

Ama, bir milletin ve bir medeniyetin fetret devreleri de vardır.

Bu devrelerde oluşmuş ve şişinip balonlaşmış, kendini dev sanan nice kuruluşlar olur ki, bk gün, medeniyetin kriz dönemi atlatıldığında birden sönerler, küçülüp yok olurlar. Ancak, kriz döneminde atılmış diriliş tohumlarıdır ki, yeni döneme çıkma şansına sahiptirler.

Öbürleri, sonbahar gelince birden solup çürüyen şaşaalı çöl ve savan bitkileri gibidirler.

Dkiliş tohumlarıdır ancak, geleceğin zaman fatihi. Kültür ve medeniyetin yeniden kendini buluşunda çiçeklenip meyveye duracak olan.

Beğenmediğiniz ufak tefek ve dikenli gül ağacı da bahar gelince ne olduğunu size gösterir ey meyvesiz ve içi boşluk sesiyle dolu, kavak ağaçları, serviler bile diyemediğim —o ağaçların da görevleri var çünkü— çocuk irisi, dev azmanı, millet ruhundan irak, medeniyet özünden mahrum, cevhersiz, sahte ihtişamların sahibi ve yalancı davaların şamatacıları taklit kuruluşları!

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

249

MEDENİYETLERİN ÖMRÜ VE KADERİ

"Roma İmparatorluğu ne zaman batmaya başladı?" diye kendi kendilerine soran düşünürlerden her biri kendine göre soruya cevap ararken içlerinden biri de, "Roma İmparatorluğu doğarken batmaya başlamıştı" diye yazmış. Yarı espri, yarı gerçek bu paradoksal hükümde, bir gerçek vardır ki o da şudur: her doğuş, ölümünü de beraber getirir. Fıskiyeden fişkiran suyun fişkırış gücü, suyun gidebileceği, düşeceği yeri tayin eder.

Medeniyet, ya da devletin ömrü, doğuş ve çıkışında gizli.

Dünyaya gelirken, beraberinde yaşama gücünü de, dayanma ve uyum sağlama özelliğini de getiriyor her hareket. Bir medeniyet, ideası ne kadar güçlü ve zamana dayanıklı ise o kadar yaşar. Medeniyetin temel öğeleri ne denli insanlığın öz ihtiyacına, temel ruh ihtiyacına cevap veriyorsa o kadar ömrü uzun olacak demektir. Yeni çıkışlara karşı ne kadar hazırlıklıysa o kadar dayanabilecektir. Doğuşunda kendini geliştirme ve koruma yönünde nice donamksa o kadar daha zamanın itici, eritici ve yok edici gücüne karşı koyabilecektir.

Her medeniyetin bir zayıf tarafı olabilir. Asilin topuğundaki nokta, ya da Samson'un saçları gibi. O vakit, gelecek zamanın yeni çıkışları onu o noktadan vuracaklardır.

Fakat, daha çok, büyük medeniyetlerin, uzun bir dönemden sonra, gözle görünmeyen çok yavaş bir değişmenin birike birike topyekün bir değişime döndüğü yeni bir çağ başlamasıyla sona erdiğini söylemek daha doğru olur, ölümünü bir unsura ya da bir se-

bebe indirgemekten çok. Mezopotmya ve Mısır Medeniyetleri kara-ya, nehre, göğe fazla şartlanmış medeniyetlerdi. Ziraat, geometri ve astronomi (o günkü durumuyla astroloji), "sonsuz kara üzerinde uzayan sonsuz bir gök" metafiziğine dayanan uygarlıklardı bunlar.

Oysa, grek medeniyeti, "deniz"e dayanıyordu. Doğa sembolizmi de diyebiliriz. Güneş sisteminden öteye gitmeyen bir dünya anlayışı. Daha realist bir hayat görüşü. Metafizikçe daha yoksul bir uygarlık. İnsan, fizikötesi gücüne ortak oluyor. Bu sebeple, sanat güçlüdür bu uygarlıkta. Dünya coğrafyası hakkında daha çok bilgileri vardır bu insanların. Dünyanın sınırlılığından az çok haberdardılar. Babil'de ve Mısır'da yönetim çok otoriterdir, dünya görüşleri gereği. Yönetim, göklerin iradesiyle olup biter. Nemrut, Firavun ilâhlaşmışlardır. Oysa, Yunan uygarlığında yönetim insanların iradesi dahilindedir. Site cumhuriyetlerinin kuruluş sebebi budur. Fakat, Tek Tanrı inancı karşısında, ne Mısır ve Babil, ne Yunan düşünce ve uygarlığı dayanabilir. Bütün o insanlaşmış tanrılar, ya da tanrılaşmış insanlar düzeni çökecektir bu ebedî gerçek karşısında. Ancak, antik medeniyetlerle insanlığın bu en eski ve en yeni medeniyeti, hakikat medeniyetine geçiş arasında bir "ara dönem" olacaktır ki, bu hıristiyanlık dönemidir. Tek Tanrı inancıyla çok tanrıcılığın birbirine karıştırılmasından doğan bir ara dönem.

Bütün bu düşüncelerin ışığında diyebiliriz ki, İslâmın gelecekte büyük günleri ve zaferleri vardır. Bir gün gelecek, çoktanrıcılıklardan, insan kültüründen eser kalmayacaktır. Zulüm yönetimleri bir

250

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

bir çökecektir. Komünizm ve kapitalizm ve onların zaman zaman aldığı isimler (nazizm, faşizm, siyonizm) gibi Tanrının iradesi ve adaletine ve insanın fitratına aykırı, hilkat bozuluşundan doğan sapmalar, olumsuz gelişimler uzun ömürlü olamayacaktır. Antik dünyanın dirilişi amaçlı Batı uygarlığı da bugünkü niyetleri ve girişimleriyle gücünün sonuna yaklaşmıştır. İslâm uygarlığı yorulmamıştır. Bazı varyasyonları bu izlenimi verse de, yeni atılımlar ve dirilişle insanlığın beklediği büyük değişim onun almaz yazısıdır. Gerçi, kendi tükenişine razı olmayan Batı uygarlığı, şeytanî bir hınçla, dünyayı ve insanlığı peşinden sürüklemek, herhalde onu da kendisiyle birlikte yok etmek istiyor. Bir nevi, intihar edenin çevresini de beraber sürüklemeye psikozu. Fakat yağma yok. Kader, insanlığın kaderi onların değil, Allah'ın elindedir.

GÖKLERİN ÇEKTIĞİ KARTAL

Altmış yıl durmadan dinlenmeden bin bir çile içinde eserler vererek, mücadeleler yaparak Milletinin varoluş savaşında yerini

alan bir Millet Büyüğü, düşünce ve edebiyat hayatımızın dinmez ve sinmez kalemi, yerinden oynamaz üslubuyla kendini edebiyat tarihine hak eden kalem, Üstad Necip Fazıl, aramızdan ayrılıp, adeta bir kuş gibi uçup gitti.

Fanilik arkadadır artık.

Dev sulara karşı bir ömür boyu gerilmiş kollar düştü.

Ve yüz yılımıza şeref olan şiir saati, durdu.

Ve doğru, iyi ve güzel için yükselen ses sustu.

Yankılan çağların ufkunda çınlayacak.

İslâmın onuru için çağın çelik yüzüne karşı koyan elmas kas, gevşedi.

Atalarımız bir an için ebedî meşgalelerini bırakarak bizim bu dünyamıza doğru dönüp baktılar: "Kim geliyor? Bu gelen kim?"

Ey ölüm, sen ne sırlı bir güçle donanmışsın ki, en yalçın kaya-

252

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

Irkların tepesinde, zamanın üstünde dimdik duran kartallar bile av olur. Gök şahini ağına, tuzağına düşer.

Çağdaş bir destanı, bir kahramanlık destanıydı, sonuna nokta konan. Ama bu bir ara noktasıdır. Destanın öbür yüzü bundan sonra söylenecek.

Dünya çağının bu ikindisinde ne büyük gölgeydi vurdu karşı ufuklara, güneşin doğduğu ufuklara.

Evet, bir kahraman düştü toprağa. Bir kez daha, bin kez daha yeşerip boy atacak bir tohum olarak.

En önde koşan atlının atı kapaklandı. Ve en birinci süvariye toprak bağrına bastı. Herkeslerden daha çok seven ana gibi.

Gaib, onu "kurcalayan çilingir"!, "canlı cenazeler" in üstünden aşırarak gözlerden gizledi. O gözler ki zaten görmüyorlardı.

Ve perde kalktı. Ten maskesi sıyrılarak, ruh, potada saf altına kalboldu.

Kartal süzülüp gitti, sonsuz göklerde kayboldu.

Bize ne düşer, bütün bu manzara karşısında susmaktan başka.

SOM MERMER GİBİ

İnsan, şüphesiz eserindedir. Fakat, eserdeki "ben" brüt bir "ben"dir. Saf "ben"i bulup çıkaracak çok az okur vardır.

Bir de eserleri olmakla birlikte, onlardan tasan kişilikler vardır.

Eserine konan kadar olan yazarlar vardır. Eserine koyduğundan fazlasını hayatına koyan yazarlar da az değildir. Öyle ki, o, bir olağanüstüyü yaşar; eser vererek de, sözleriyle de, davranışlarıyla da.

Şair ya da yazar eserini ortaya korkunç, ondan önce ve sonra nice düşünceleri, hayalleri, buluşları sarf eder, adeta savurur.

Andre Gide, Oscar Wilde'i bize anlatırken dehasını eserine koyduğundan çok hayatına koyduğunu belirtir.

Eserinin dışında alelade olan ya da en azından alelade gözükten yazarlar ve şairler vardır. Eserinde de, hayatında da aynı fevkalâdeliği gösterenler olduğu gibi.

Kimi eserinin altında gözükür. Kimi eserinin üstünde. Kimi eserini aşar, kimisini de eseri.

254

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

255

Bunlar, yazarla, şairle eseri arasındaki ilişki konusunda h' takım düşünceler. Bunları, bir yazarı, bir şairi tanımak için ese ' ni yeterli bulsak bile, sıhhatli bir tanıklığın bu tanımayı daha d güçlendireceğine inanmamız gerektiğini belirtmek için söylüyorum.

Dün, "her nefis, ölümü tadacaktır" kesin Tanrı buyruğu uyarın-

ca toprağa teslim etmek zorunda kaldığımız Merhum Üstad Necip Fazıl'ın da en büyük özelliklerinden biri, bu düşüncelerin ışığında tesbit edilebilir.

Üstad Necip Fazıl, eseri, sözleri, davranışları ve jestiyle bir bütün olarak düşünülmesi gerekli bir şahsiyetti. Bölünmez, parçalanmaz bir bütün. Necip Fazıl'ın şairliğini düşünürlüğünden, düşünürlüğüne gazeteciliğinden, gazeteciliğini yaşantısından ayırıp düşünemezsiniz. Bunların arasına bir mesafe koyamazdınız. Süreklice yaşıyordu şiiri, düşünceyi, din ve ahlâk, geçmiş ve gelecek düşüncesini. Necip Fazıl demek, öyle bir kumaş demek idi ki, onda bütün saydıklarımın iplikler birbiriyle içice dokunmuşlar. En soyut bir düşünceden en somut bir eyleme geçiş mümkündü onun diyalektiğinde. Çünkü: tümünü, tek bir sentez halinde yaşıyordu. Işık gibi. Som mermer gibi.

Bir yaşantı ki, bir anda duyarlılık ağır bastığı için şiir oluyor, bir an duruluyor, zekâ patlamalarıyla düşünce alanı gibi açılıyor, bir noktada da eylem, davranış, ya da jest olarak gözüküyor.

Üstadın, toplumumuzda, zamanında ve yeterince anlaşılmasında başka faktörlerin yanında bu özelliğinin de rol oynadığını sanıyorum.

O, klasik tariflere uyan şair, düşünce adamı, gazeteci ya da politikacı tanımlarından hiç birine uymuyordu.

Her kesimden etkinliği olan kişiler, bu sebeple onu izlemekte, değerlendirmekte ve teşhiste güçlük çekiyorlardı.

Onlar istiyordu ki, o, kafalarındaki tanıma uygun olarak, iste-

•Heri kimse olsun. Oysa, o, bu ölçüleri ve çerçeveleri tanımıyor,

laka onları parçalıyor ve dışına taşıyordu. Şair olmasını istedik-
fU. verde düşünür olarak karşılına çıkıyordu. Düşünür olarak kal-
asım istedikleri yerde de bir toplum düzelticisi gibi gözüküyordu.
Oysa o, hep aynı kişiydi; yani adıyla sanıyla Necip Fazıl.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATI

257

VE NECİP FAZIL

Yaş kemale ermişti. Bu bakımdan hazır olmalıydık Üstadın gi-
dişine. Fakat alışmak kolay değil. Ancak zamanın geçmesiyle ta-
hammül gücüne eriyor insan böyle acıya.

Bu yazımda da, elimden geldiğince, Rahmetli Üstadın bir cep-
hesini anlatayım diyorum. Bunu bir vazife biliyorum.

Şüphesiz büyük bir şairdi. Şiiri hakkında en uzun incelemeyi
yapmış biri olarak burada onun üzerinde durmayı fazla bulurum. O
inceleme ki, nice incelemelerin, doktora tezlerinin hazırlanmasında
bir kaynak oldu.

Bir düşünürdü Üstad. Önemli bir piyes yazarıydı. Polemik ya-
nı, tartışma kalemi ve cesareti ünlüydü. Nice tabu konulara el at-
mıştı.

Fakat asıl özelliği bunların ötesinde. Çünkü şair olarak, piyes

«azan olarak geçmişte ya da çağda, bizde ya da dışarda emsali bu-
lunabilir. Ama, öyle bir özelliği var ki, bu, geldiği çağ gereği, yal-
nız ona mahsus bir özellik. Misyonu da bu noktada gizli Üstadın.
O özellik, o misyon neydi?

Bu misyon, ülkemizde, entelektüel planda, sadece bilim ala-
nında değil, yaşama planında "İslâm"ın gündeme getirilmesidir.
1930'lerden sonra şiirde, romanda ve felsefede mistik eğilimler
başgöstermişti. Bunları Peyami Safa'da, Necip Fazıl ve o günün şa-
irlerinde görebiliriz. Unsurlar halinde doğu-batı sentezi cinsinden
düşüncelere de rastlanabilir. Yahya Kemal'in sohbetinde de bu ne-
vi düşünceler vardır. Ancak İslâm idealini tüm bir tez olarak alıp sa-
vunan kimse yoktu. Halk, İslâmı yaşıyordu kendi gücünce. Din ala-
nı bilginleri vardı. Fakat, entelektüel planda artık gizli açık başka
tezler savunuluyordu. İşte, Türkiye'de, entelektüellerin İslama dö-
nüş bakmaları gerektiğini çağımızda ilk haykıran ve tezini sistem-
leştirmeğe çalışan ilk O oldu diyebiliriz. İslâmı çağımız insanı için
de, gelecek zaman insanı için de yaşanacak bir hayat tarzı olarak
seçmemiz gerektiğini O söyledi. O, bunu bir bilim konusu gibi de-
ğil, canlı bir savaşımlık şeklinde sürdürdü. Yani, İslâm, Onun için eg-
zistansiyel bir sorundu. Var olmak ve yok olmak sorunuydu. Hem
kendisi, hem toplum için. Bu yüzden, hem kendi nefsiyle, hem kar-
şı düşüncelilerle savaştı. Bütün bunlar gözümüzün önünde oldu. Ve
derken, bu egzistansiyel kaygı topluma aşılandı.

Onu, evvelsi gün Fatih Camii'nden uğurlayan kitle, bu ürper-

tiyi hisseden kişilerdi.

Toplum entellicansiyasında İslama egzistansiyel ilgi ve toplum Ahunda bir ürperti uyandırmıştı Üstad. Sonra bu yol açıldı. Don-
taş terliyor artık.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

259

İSTANBUL'UN FETHİ

I

Bugün İstanbul'un fethinin 530. yılını kutluyoruz. Elbet, tari-
hî olayları hatırlamak gerekli ve yararlıdır. İstanbul'un fethi de dün-
ya için olduğu kadar bizim için de bir dönüm noktasıydı.

Ancak, anılış şekli artık biraz değişmelidir.

İstanbul'un fethini, kahramanlık faktörüne indirgeme tutumu-
muz kastediyorum.

Şüphesiz, İstanbul'u fetheden ordumuz kahramandı. Fatih de
bir kahramandı. Ama bu kahramanlığı sadece yiğitlik anlamına kul-
lanmamız eksik ve yetersiz olur. Bu kahramanlık, yiğitlikle birlikte
iki kahramanlık türüyle de pekişmişti; manevî kahramanlık diyebi-
leceğimiz üstün inanç ve yüce ahlâk sahibi olma. Yani islâmın ma-
nevî mimarîsini ruha geçirmiş olma ve bilimle donanmış olma. Bi-
limle donanmış olmayı da ben bir kahramanlık sayıyorum. Çünkü:

istediği sabır, tahammül, fedakârlık, öbür kahramanlıklar-
dan az değildir.

Fatih bir dahiydi şüphesiz. Ama, İstanbul'un fethini sadece
nun dehasına, gemileri karada yürütmesi gibi gerçekten o gün için
dahiyane olan buluşuna yormak, artık konuları daha geniş bir pers-
pektiften görmesi gereken bir aydın tabakası için yeterli bir açıklama
olamaz.

Gerçekte, İstanbul'un fethi, İslâm Medeniyetiyle Batı Medeni-
yetinin karşılaşması ve bu karşılaşmayı Batı'mn kaybetmesi de-
mekti. Bu yenilginin onlar için bedeli, ön kaleleri olan İstanbul'u
yitirmeleridir.

İstanbul düşecekti. Bu mukadderdi. Hatta daha önce düşecek-
ti. Ama Timur İstilasası 50 yıl bunu geciktirdi.

İstanbul'un alınışının sembolik anlamı vardı. Ön kaleydi o,
düşmüştü, sıra Viyana ve Roma'ya gelmişti.

Batı Uygarlığı bu yenilgiyi asla affetmedi. Ve yüzyıllarca ha-
zırlandı.

Birinci Cihan Harbi'nde ve şimdi Ortadoğu'yu fetheden çıkan Ba-
tılılar İstanbul'u yitirilerinin rövanşını peşindedirler.

İstanbul'un fethini kutlarken onun içine çok acı bir matem ren-
gi, kokusu ve tadı yayılıyor.

Ortadoğu denilen ülkelerin kapitalizm ve komünizm tarafın-
dan adım adım fethedilmesi acısı ve matem.

Bir medeniyet fethiydi İstanbul'un fethi. Bunu bu açıdan değerlendirilmeliyiz. Kişilerin hakkını da inkâr etmemek şartıyla.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

261

İSTANBUL'UN FETHİ

II

İstanbul'u yarım bin yıl önce aldık. Gelenektir, kutluyoruz. Ama, kutlamadan biraz öteye geçip konu üzerinde düşünmek gerek.

Önce, şunu söyleyelim, bu kutlamayı yapmak için az buçuk atalarımıza lâyük olmalıyız.

Sonra, bu kutlamayı yaparken yüreğimizde bir burkulma duymalıyız. İslâm ülkelerinin acıklı durumundan dolayı.

İstanbul'a karşı görevlerimizi yerine getiremediğimizden dolayı bir parça utanmalıyız hiç olmazsa. Yani, bir kutlama yapıyorsak, utana utana yapmalıyız.

İstanbul, kişiliğinden çok şey yitiriyor, gözümüzün önünde. Bursa'nın da kaybettiği gibi. Bunlardan dolayı hiç olmazsa biraz üzülmesi değil miyiz?

En önemlisi de, bu kentler, tarihimizi ve ataların manevî mirasını yüklenmiş bu kentler, hızla anlamlarını yitiriyorlar. Bu kutlama furyası içinde bir parça da bunu düşünsek!

Ayrıca, Fatih'i daha bir iyi anlatsak gençlere. Hakkında bildiklerimizi bir aklarsak yeni nesillere. Onun 7 yaşında valilik yaptığını latinceyi, grekçeyi, ibraniceyi, elbet arapçayı ve farsçayı bildiğini anlatsak. Yirmi iki yaşında bir genç olduğu halde, İstanbul'u fethettiğinde gördüğü haraplık karşısında üzüldüğünü ve bir acem şairinin meşhur beytini dudaklarının arasında tekrarladığını biz de tekrarlasak:

Kisrânın kasrında baykuş vuruyor nevbet

Kayserin sarayında örümcek perdedarlık yapıyor.

Aynı Fatih değil midir ki, fethine mağrur olmamış, devrinin büyük hükümdarlarının hayat ve icraatını dikkatle izlemiştir. O gün için büyük devlet olan ve bir çok bakımdan Osmanlılara örneklik eden Akkoyunlu Devleti hükümdarı Uzun Hasan (Hasan Padişah) hakkında detaylı bir biyografi hazırlatmıştır.

Merhum Ali Himmet Berki'nin "Fatih" hakkındaki eserinden de öğrendiğimize göre, "nizam-ı âlem için kardeş öldürülmesi" hükmünü taşıdığı iddia edilen Fatih Kanunnâmesi su götürür bir belge. Viyana Kütüphanesi'nde tek nüsha olarak bulunduğu iddia edilen metin karışık ve şüpheli; muhtemelen de düzmece bir metin. Bilhassa, söz konusu hüküm.

Evet, Fatih üzerine düşünmeliyiz. İstanbul'un fethi üzerine düşünmeliyiz. Nasıl bir medeniyet gücünden bütün islâm âleminin ne-

relere geldiğini acı acı düşünmeliyiz.
Yine de umutsuz olmamalıyız. Ne emn, ne ye's! Yani ne "ta-
olduk; mükemmeliz; fevkalâdeyiz" deyip düğün bayram yap-
ız; ne de; "mahv olduk, artık hiç kurtuluş umudu yok" deme-
liyiz.

262

GÜNLÜK YAZILAR IV -GÜN SAATİ

islâm

hatt her bakımdan çok büyük bir potansiyele
n ötesinde, ciddi bit au-

bu potansiyel harekete g

Ortadoğu Ve İslam dünyası

^

FİKİR VE FİKİRSİZLİK

Okullarda öğrenilenlerin Ötesinde bilgiler vardır. Basında sur-
dan burdan derlenmiş haberlerin ve bilgilerin de ötesi vardır. İşte
asıl anlamda fikir dünyası budur.

Bu anlamdaki fikir, icat demektir ve kaynağı ilhamdır. Allah
verdiği bir yeteneğin verimidir bu fikir. Ancak, ilham kaynağının
canlı kalması, kurumaması için, bildiğimiz bilgi kaynaklarıyla ilgi-
nin sürmesi, kesilmemesi gereklidir.

Yükselmiş, yücelmiş ülkeler, bu fikir dünyalarına sahip olan-
lardır. Ondan mahrum olanlar, zaman içinde giderek kısırlaşır ve
küçülürler.

Yalnız ziraat, yalnız sanayi ve ticaret, yeterli değil bir ülkenin
varlığını sürdürmesi için. Bir toplumun öbür toplumlar arasında ya
da karşısında durabilmesi için, ekonomisini de ayakta tutacak kül-
Wre, onun da fikir dünyasına sahip olması lâzım. İnançlar, sanat
eserlerinin değerlendirilmesi, siyasî, sosyal ve ekonomik hayat, hatta
bilim hayatı, hep genel bir fikir dünyasının aracılığıyla, düzenleme-
siyle anlaşılır, sıraya girerler, birbirlerine uyum sağlarlar.

264

GÜNLÜK YAZILAR IV —GÜN SAATİ

Din ve bilim, fikir dünyasında, çatışmaktan kurtulurlar. Çelişmeleri gideren, uyuşmazlıkları çözen fikirdir. Kliseleşm fikrin tazeliğiyle önlenir. Putlaştırma, fikrin yokluğundan doğar. Fikrin varlığı, toplumun taklitçiliğe saplanmasını önleyen bir garanti mekanizmasıdır. Fikir, objektif olanın şahsîleşmesi, yani insan kişiliğine mal olmasıdır. İnsanoğlu, fikirle, gelecek zaman karanlığını az çok yenmiş ve önünü ısıtmış olur. Fikir hayatının ölü olduğu yerde, yavaş yavaş, ekonomik hayat da ölmeğe başlar. Ne yapıp yapıp fikir hayatını canlandırmalıyız. Toplumunu kabaca sağ-sol diye ayırıp fikircilik taslayanların elinden kurtarmak için, gerçek fikrin muhtaç olduğu ortamı hazırlamalıyız. Fikirsizliğin yüzüne yapııştırılmış sahte fikir bandrollerini kaldırmalıyız. Ancak, o vakit, İslâm dünyası yüzyıllar süren ve yüzyıllarca sürececek gibi görünen uykusundan uyanır. Yoksa, bu uykulu vaziyette yokluğa karışır. Yok olduğunun bile farkına varmadan.

ÇÖZÜMÜN ÇÖZÜMÜ

Hayat çok zengindir. Hilkat, akla gelmedik alternatifler tablosudur: yeter ki, insan zekâsı arasın ve bulacak güçte ve formasyonda olsun. Yeni sayfalar açmak gerekli hep hayatta. Yeni çıkış yolları aramalı ve denemeli. Geçmiş, büyük bir tecrübe repertuvarıdır. Ondan yararlanmasını bilmeli. İnsanların ve toplumların büyüklüğü, yeni çözümler bulma yeteneğiyle orantılıdır. İnsan ve toplum, hayalperest olmamalı ama geniş hayalli olmalı. Ancak, bu hayal gücü, realist çerçeveler içine yerleştirmeli mimarîsini. Realitede gerçekleşmeyi aramalı. İnsan ve toplum, sorunlarından anlaşılır. Sorunlarıyla niteleyebilir, teşhis edebiliriz insanı ve toplumu. Ve elbet, sorunlarına yaklaşım tarzlarıyla. Problemler çok karmaşık olabilir. Ama çözüm bulmaktan ümit kesmedikçe, çözüm aramaya devam ettikçe ve hele bu arayış derli toplu, düzenli, metotlu oldukça, korkulacak bir şey yoktur. Zamanı gelince, çözüm bulunur.

266

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

Çünkü: insan hayatında çözüm, sadece tek taraflı bir emeğin yani insan emeğinin sonucu olmadığı gibi, toplum hayatında da sadece toplum emeğinin verimi değildir. Bizim çabalarımız çözümün doğması, oluşması için zarurî bir unsurdur ama çözüm, öbür yanıyla-

la da insan ya da toplum kaderinin, zaman dehasının bulgusudur
Çözümde tabiatın ve tarihin de payı vardır.
Bizim çabamız ne oluyor öyleyse. Bizim çabamız, kaderimizi
arayıştır. Öz kaderimizi. Kaderler içindeki kaderimizi. İç kaderimi-
zi. Kaderimizin en has alternatifini.
Onu aramakla o da bizi arayacaktır. Biz onu ihmal etmezsek o
da bizi ihmal etmeyecektir. Biz onu bulduğumuz anda o da bizi bul-
muş olacaktır.
Kader kaderdir. Ama biz kaderimizi hakketmeyi aramak bor-
cundayız.
Kaza ile kaderi ayıran da budur. Birinde katkımız vardır, birin-
de yoktur.
Eninde sonunda kader de kazaya dahildir diyeceksiniz. Evet,
öyledir, ama, o zaman tamamen makro âleme, hatta fizikötesi âle-
me girmiş oluruz. Ama, unutmamalıyız, orta âlemde yaşıyoruz, fi-
zik âlemde de yaşıyoruz. Toplum ve tarih içinde de yaşıyoruz.
Herbirinin ayrı ayrı hakkını vermek gerek.
Çalışma da kadere dahildir, arayış da dahildir.
Dua da, duanın kabulü de.

YASAYA UYMAK

I

Kur'an-ı Kerimde, toplumda, hep iyiyi ve doğruyu gösterecek,
toplumu hep iyiye ve doğruya götürececek bir kadronun bulunması
öğütlenmekte. İster buna yönetici kadro, isterseniz aydın tabakası
deyiniz, isim önemsizdir; aslolan, böyle bir kadronun varoluşudur.
Bugünkü sistemde, bu görev, öncelikle politikacı denilen bir
takım insanların omuzunda. Eğer bunlar bu görevlerini yapmazla-
sa, hatta tam tersine, bir ülkede bunlar başlı başına sorun olurlarsa,
o ülke hesabına kara kara düşünmemek mümkün değildir.
Yöneticiler, liderler, siyasî parti ileri gelenleri, yüksek kade-
melerdeki bürokratlar, halka örneklik etmelidirler. Devlete en önce
onlar kolaylık sağlamalı, olağanüstü dönemlerde en çok onlar anla-
yış göstermelidirler.
Devletin durumunu onlar sarsar ve onlar problemlere problemler
katarlarsa, yönetimi onlar müşkül duruma düşürürlerse, kitleler,
karanlık gecede kılavuzsuz yol alan yolunu yitirmiş yolculara dö-
nerler.

268

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

Baldıran zehirini içmeğe mahkûm olduğu sıra, cezanın yerin
getirilmesinden önce kendisine kaçmayı öneren öğrencisine, Sokra-
tes, "yasalara önce bizim uymamız gerekir. Yurttaşlara kötü örnek
olmamalıyız" diye cevap verir ve reddeder.
Yurttaşlara örnek olmak, liderlerin, politikacıların yurtseverlik

sorumluluklarıdır. Yasalara uyma konusunda en titiz davranması gerekenler onlardır.

Yurttaş, yasaların değerini o zaman öğrenir. Anlamına o zaman erer. Günün olağanüstü şartlarını o zaman daha iyi değerlendirir. Olup biteni daha doğru yorumlar.

Yasaklar ve buyrukları, yasa hükümlerini şuraya buraya çekip kendi işine geldiği gibi yorumlayarak sorumsuzca, hareket edenler,

yalnız kendilerine değil, onlara inanan kitlelere ve nihayet bütün topluma onulması güç zararlar verirler.

Tarihimizden iki misal, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın idamını emrettiği gün görmüş vezir İbrahim Paşa'nın, idam edilirken: "Padişaha söyleyin. Sakın Mustafa Paşa'yı değiştirmesin. Bu işi yine de ondan başkası yapamaz" demesi; buna karşılık, Merzifonlu'nun yenilgi haberi İstanbul'a geldiğinde kendilerini onun rakibi sayan iki yeniçeri ağasının, sanki yenilen düşman ordusuymuş gibi karşı karşıya geçip sevinç içinde göbek atmalarıdır. Aynı devirden iyiye ve kötüye iki çarpıcı misal.

YASAYA UYMAK

II

Peygamber Efendimiz, hırsızlık yapan bir kızın cezalandırılmasını buyurduğunda bazıları onun bir kabile reisinin kızı olduğunu ileri sürerek bağışlanmasını istemişler. Peygamber Efendimiz, geçmiş medeniyetlerin, zenginler ve güçlüler suç işlediğinde onları cezalandırmayıp fakirler, güçsüzler işlediğinde cezalandırdıkları, adalette ve yasanın uygulanmasında böyle bir ayırım yaptıkları için battıklarını söylemiş ve "Allah'a yemin ederim ki, aynı suçu kızım Patıma işlemiş olsaydı, onu da cezalandırmaktan çekinmezdim" diye ilâve etmiştir.

Hız. Ebubekir de, halife olduğu zaman yaptığı konuşmada: "Ey insanlar, biliniz ki, içinizde en güçlünüz, ondan zayıfların hakkı alı-

270

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

271

nmcaya kadar benim için en zayıfınızdır. İçinizdeki en zayıfınız da, hakkı güçlülerden alınıp kendisine verinceye kadar, nezdinde en güçlünüzdür". İşte, islâmın büyüklüğünü en canlı bir dille ve özce ifade eden konuşma. Güçlü, devlet önünde en zayıf, güçsüz de, devletin koruması sebebiyle en güçlü oluyor.

Yasalara herkes uymak zorundadır. Güçlüler daha çok uymak zorundadır ona. Çünkü insan güçlendikçe sorumluluğu artmaktadır.

Zengin yoksuldan, lider herhangi bir yurttaştan, entellektüel ümmîden daha dikkatli olmalıdır yasalar konusunda. Yasalar, yalnız yoksullar, güçsüzler, kimsesizler için konmamıştır.

Demokraside de kural değişmez. Politikacılar, parti ileri gelenleri, liderler konuşmalarında ve davranışlarında çok dikkatli olmak zorundadırlar. Arkada kitle var diye istediğini söylemek ve yapmak anarşi ve teröre yol açar. Geçmiş dönemimizde yıllarca bu ülkeyi kasıp kavuran terör ve anarşinin cesaret bulmasında hiç şüphesiz bu tür sorumsuzlukların payı vardır.

Tarih, örneklerle doludur. Bunlar, anlatılıp geçilecek hikâyeler değil, ibret alınacak ve hayata geçirilecek misallerdir. Bunların anlatılması, kişiliğe katılmasını sağlamak içindir.

Derler ki, Harun Reşid, etrafındakilerle ava çıkmış. Sonunda acıkmışlar, avladıkları hayvanları pişirmişler; yerken, tuz almayı unuttukları anlaşılmış. Halife bir adamı civar köylere tuz almaya göndermiş. Adama da tenbih etmiş: "sakın parasını vermeyi unutma". Halifenin etrafındakiler, "efendim, tuzdan ne çıkar? Köylüye, Halifenin alacağı tuz için para nasıl teklif edilir?" deyince Harun Reşid, "ben halife olarak, bir köyden parasını ödmeden tuz alırsam, siz o köyün tamamını yağma edersiniz" diye cevap vermiş.

Halk psikolojisini anlatan klasik bir hikâyeye. Baş durumunda

olanlar, ön planda bulunanlar, parti ileri gelenleri ve benzerleri yasa tanımayan hareketlerde bulunurlarsa ve buna göz yumulursa, halk bunu yanlış anlar. O da bu tür davranışlarda bulunur. Bu tür davranış yaygınlaşırsa, ne yasaya saygı kalır, hatta ne de yasa.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

273

YASAYA UYMAK

III

Elbet, yasalar, Konfüçyüs dinindeki ataların kuralları cinsinden hiç değişmezler ve değiştirilemezler demek değildir. Ama, yasaların değiştirilmesinin yolu, onları hiçe saymak, kaale almak değildir.

Yasalar da eskir. Yeni gelişmelere ayak uyduramayabilir. Şartlar değiştiği için reel güçlerim yitirebilirler; o zaman yasaların değiştirilmesi zorunlu hale gelebilir. Ama, bunun yolu, ulu orta onu ihlâl değil, yasaların değiştirilme kuralları ve usulleri çerçevesinde, yine yasayla değiştirmektir.

Yasaların değişmesi için zihniyet değişmesi gerekmektedir.

Zihniyet değişmesi ise, büyük bir kültür çabası sorunudur.

Türkiye'de, geçmiş dönemde, ortaya çıkan siyasî bunalımların kökünde, partilerin kültür faaliyetini gerektiği kadar önemsememeleri yatmaktadır.

Yeni hal çareleri, engin kültürün içinde gizlidir.

Bilgi dağarcıkları boş olanlar için, fazla alternatif yoktur. Kültürsüzlük, ya hayal kıtlığı doğurur, ya da gerçekleşmesi mümkün olmayan hayallere saplar kültür boşluğu insanlarını. Yeni, güçlü olmak için eskiyi aşmak, onun için de kültür planında yeni bir atılım yapmak zorundadır. Bu atılımı yapamayacak yerli siyasî kumluşlar, eskilerine benzemeye ya da dönüşmeğe mahkûmdurlar.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

275

KALITIM VE ŞİFA

Toplumda görünür planda olup bitenler insanı aldatabilir. Her şeye kendimizin karar verdiğini sanırız. Oysa, oluşum biraz daha karmaşıktır.

İrademizin ve bilincimizin alanı dar değildir. Aklımızın gözünü dört açarak, gelen zamanın adeta dakikalarını ve saniyelerini bile yoklayarak oluşumları mümkün olduğu ölçüde denetim altında tutmalıyız. Bunun sorumluluğunu kişi kişi duyan toplum, kaliteli bir toplum demektir.

Ancak, bir zamanlar Sartre'm iddia edip sonradan vazgeçtiği egzistansiyalist yorumun ifratına da saplanmamak gerekir. İnsanı her şeyden sorumlu tutarsak ve ona en ufak bir mazeret bırakmazsak, bu genel bir kötümserliğe ve hatta karamsarlığa sebep olabilir. Çok koyu bir karamsarlık, yeise, o da çöküntü ve yıkılışa götürür toplumu.

Biyolojik kalıtım kadar kesin ve buyurucu olmamakla birlikte bir sosyal verasetin (kalıtımın) söz konusu olduğunu kabul etrneü durumundayız.

Bugün ya da dün toplumda görülen bazı rahatsızlıkların kökü gerilerde, belki yirmi yıl, belki daha çok zaman öncesinde yatıyor. Toplumda kalıtım halinde bazı rahatsızlıklar, belki ad ve biçim değiştirerek kuşaktan kuşağa geçiyor.

Köklü çarelerle giderilmedikçe bazı yıkımlar maskelenerek sürüp gidiyor.

Şüphesiz, bunlardan, yani psiko-sosyolojik kalıtım hastalıklarından asla kurtulunamaz demek istemiyoruz.

Ancak, temelli bir şifayı çağırmanız gerekir. Dişimizi sıkmalı, acı da olsa şifa şerbetini içmeliyiz.

Nedir bu şifa? Nerededir bu şifa?

Bir tarih revizyonu, bir medeniyetler karşılaştırması, bir etrafımıza, yanımıza, yöremize bakma, kısacası düşünce planında bir gelişme atılımını cesaretle göğüslemeliyiz.

Toplumun geçmişteki muhteşem analiz ve sentez dehasını ye-

niden harekete geçirmektir şifa. İsterse, atalarımızda olduğu gibi, analiz sentezin içinde gizli bulunduğundan, sadece sentez gibi görünsün çözüm.

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

277

SIR VE İNSAN

Din ve tanrıtanımazlar, kalkar, Tanrı inancına bağlı olanları mistiklikle suçlarlar. Oysa, mistiklik, insanoğlunun ruh ve zihin yapısında olan bir özellik. Âdeta ruhumuzun mizacıdır o.

İnsanoğlunun dar ufuklu olmamasından doğar mistiklik. İnsan ruhunun fatihlik karakterinin kaçınılmaz sonucudur sanki.

Mistik eğilim, yalnız inançlılarda gözükmez. Tann-tarumazlar, materyalistler de, farkında olarak olmayarak bu eğilimin sağlıklı çizgilerini, sapmalarını yaşarlar.

Maddeyi, materyalizmi mutlaklaştırmak, ona adeta ezeli ve ebediymiş gibi bakmak, onu tanrılaştırmak, negatif karakterde bir mistisizm değil midir?

Marks'ın ve Marksizmin yanılmazlığına inanmak, onları nusstifiye etmek anlamına gelmez mi?

Tanrıya inanmamak, insan kültüne götürür toplulukları. Çünkü insanın ruhunda mutlak için bir susuzluk vardır. Onu gerçeğiyle karşılamazsanız, sahteleri onun yerini doldurur.

• Aşkla alay eden Bazarov (Turgenyev'in Babalar ve Oğulları'nın kahramanı) un bir aşka ölürcesine tutuluşu gibi bir ruh halidir bu.

Nice doğru ve sağlam inançlarla alay eden kişilerin ne denli boş ve batıl inançlarla dolu olduğunu görür de şaşmaz mıyız? Fizikötesi inancı, gaibe inanma ve uğurluluk düşüncesi, mistik eğilimler, insan ruhunun kendine özgü özellikleridir. Bunların, insanlığın tarih boyu yaşanmış ve kurumlaşmış hakikat sistemi içindeki tatminine istekli ve razı olmazsak, doğacak ruh boşluğunu, köksüz ve hayali, elbet de çok zararlı batıl inançlar dolduracaktır. O da olmazsa, baş döndürücü bir psikolojiye kapılacaktır insanoğlu. Ruh hastalıklarının, dengesizliklerin, saplantıların ve nihayet intiharların kaynağı burada saklı.

Akıl, onu dengeli bir şekilde çeviren, ya da onu benek benek noktalayan hakikatin akılüstü unsurlarıyla beslenmek zorundadır. Aklı saf hale getireyim diye aklın içindeki bu zaruri irrasyonel unsurları tüm çekerseniz, ortaya saf akıl değil, som delilik çıkar. Dünyada yalnız maddî sırlar yok, aynı zamanda manevî sırlar da vardır. Ve asıl insan, bu sırlara eren insandır.

Hayatın kendisi de, insanla dünya, insanla fizikötesi arasında olan bir sırdan başka bir şey değildir.

KIYAMET GİBİ

2000 milâdî yılına girerken, dünyamızın çehresi, Hz. İsa'nın yaşadığı yılları mı andırıyor?

Bir antik dünya haritasının yeniden çizilmek istendiğini birkaç kere yazdım.

O zamanın Roma'sını bugün Amerika mı temsil ediyor? O zamanın Filistin'ine bugünkü İslâm dünyası mı denk? Müslüman ülkelerde, o günün yahudileri gibi dinin sadece şekillerine saplanıp ruhundan mahrum kalan birtakım insanlar ve onların yanında, o günün romalılaşmış, elenleşmiş aydınına karşılık batılılaşmış, kapitaliste özenen, ya da komünistleşen aydınlar görülüyor.

O zaman bir Hz. İsa çıktı. Bugünse peygamber gelmeyecektir.

Öyleyse, yavaş yavaş Roma'nın Kudüs'ü tahribi gibi İslam dünyasının da gözler önünde yıkılıp gidişine, halklarının dağılışı"13 şahit mi olacağız?

Afganistan'daki, Lübnan'daki, Filipin'lerdeki, Hindistan'daki-Etyopya'daki kırımlara, soykırımlara bakarsak, vaktiyle yahudile-

rin başına gelen, müslümanların da başına gelmekte. Ve ne garip, erf çok da, iki bin yıl sürgün ve eza-cefa hayatı yaşayan yahudilerin eliyle.

Nüfusun fazla, coğrafyanın geniş olması birşeye yaramıyor.

Çünkü tekniğin korkunçluğu o dereceye vardı ki, mesafeler ve nicelikler sifıra iniyor.

Öyle uluslararası tekeller kurulmuş ki, İslâm dünyasının bu acıklı durumunu görüp de haykırmak isteyenlerin sesi duyurulmuyor. Sanki bir kuyunun dibinden sesleniyorlar ve kuyunun ağzı kapalı.

Sanki mikrofonları, seslerini fısıltıya dönüştürüyor.

Ne garip. Dinleri, seslenmek için minareye sahipken, onlar kuyudan sesleniyorlar. Kuyudan sesleniyoruz yani.

Ruhumuzdaki vurdumduymazlık ve donmuşluğun kirli kan damarını koparıp atmadıkça, bu durum sürüp gidecek. Ta kıyamet kopuncaya değin.

Eğer kıyamet zaten kopmamışsa.

YAŞAMAK

Hep geçmişe dönük olursanız, yaşamıyor gibisinizdir. Yaşayan

ölü gibi. Başkalarının anısını hayatınızın tüm maddesi yapmaya hakkınız yoktur. Herkes kendi hayatını yaşar ve hayat bir kere yaşanır. Hatta kendi yaşadığınızı bile bir kere daha yaşamanız sağlıksızlık belirtisi olurdu.

Hep gelecekte yaşamak da, insan ağırbaşlılığına, soğukkanlılığına ters düşen bir durum. Telâş insanının ruh hali olurdu bu. Günü ve geçmişi hesaba katmayan bir gelecek kaygısı, insanın yaşamını hiç bir zaman gelmeyecek bir vakte süreklince erteler. Yaşama arzusu yaşamamanın yerine geçer. Oysa, yaşama arzusu bir duygudur. Yaşamayı bir duyguya indirgemek, onu bir tek unsura kapamak olur ki, hayatın çok boyutlu, çok zengin kompozisyonunu fakirleştirir. Kısıulaştırır hayatı böylesi bir soyuş. Bir çok niteliklerinden soyuş, soyutlayış, hayatın "terkib"ini bozar. Hayatı hayat olmaktan çıkarır yani.

İnsanı hep "umut"la yaşatmak mümkün değildir. Böylesi btf

tutum aldatmaca olur. Hiç bir umudu kalmamış insana geçici olarak bir parça umut şırınga edebilirsiniz. Ama, eğer bütün imkânlar tükenmemişse, onu, olan seçenek ve imkânlarından yararlanmaya itmeniz daha doğru, daha insanî ve daha ahlâkî bir davranış olur.

İnsanın hep şimdiki zamanda yaşaması da, insanlık onuruyla bağdaşır bir tutum değildir. Geçmiş, hayatımızın bir önsözü, bir dipnotu, dakika ve saniyelerimizin kabartması, gölgesidir. Geçmiş zamanı şimdiki zaman için bir fon olarak kullanmalıyız ki, hayatımız daha belirginleşsin, daha anlamlı ve tutarlı olsun. Süreklilik genel hilkat kuralından nasibini alsın hayatımız. Saatleri güne, günü haftaya, haftayı aya, ayı yıla, yılları ömre, ömrü zamana bağlamasını, bitştirmesini, ilişttirmesini bilmeliyiz. Öyle ki, geçmiş zaman şimdiki zamanımızı yorumlayarak yaşasın. Ve yine öyle ki, gelecek zaman bizi beklediğini ima etsin. Biz geçmişe dalıp kalmamalıyız, geçmişe bizde kendini araması hissini vermeliyiz. Güçlü ve çok katlı, ufuklu bir şimdiki zamanı yaşamalıyız yani. Geçmişin de, geleceğin de ilgilenmek zorunda kalacakları bir şimdiki zamanı. Biyolojik bir şimdiki zamanla yetinmemeliyiz. Sosyolojik, tarihî, hatta metafizik bir içgüdü sahibi olarak, katmerlendirmeliyiz şimdiki zamanımızı.

İnsanoğlu, geleceği repertuarda, geçmişini kimlik dosyasında tutan ve gölgeyi geçmişten, ışığı gelecekte alan bir şimdiki zamanla hayatını taş taş ören bir kader mimarıdır.

Kim geçmişini unutursa, kim geleceği umursamazsa, kim şimdiki zamanı hep ileriye ertelerse, kim geleceksiz ve geçmişsiz bir şimdiki zamanı yaşamaktan öte bir kaygı sahibi olmazsa, o, hayatı yitirmiş bir kişidir daha peşin peşin.

Günlük iş, hayatınızı dolduruyor diye, bazı tarih tefrikaları, ya da öfkenize kanallık eden bir iki fıkrayı okumakla bugünün defterini kapamayınız. Daha dolmamış günümüzün anlamını, insanlık cevherinin sayılı nefeslerini, bu nevi deşarjla harcıyıp güme götür-

meyiniz. Kendinizi aldatıp geçmişin mutluluklarını bir afyon gibi sizi uyuş(ıracak bir madde olarak kullananlara aldanmayınız. Günlük nafakanızı diline dolayıp gelecekte onun üzerinde size vâadlerde bulunanlara da fazla kanmayınız. Kısacası, geçmiş ve gelecek zaman tacirlerine pek aldırmayınız.

Siz, hayatınızı, ruhunuzun engin "dem"leriyle, geçmiş ve gelecek zaman renk, koku ve çizgilerinden gelen doku iplikçiklerinin desteğinde, realiteyle, doğayla irtibatlandırınız. Fakat, onu her zaman anlamlandıran ve yöneten, Tanrı bilinci, Tanrı sevgisi ve Tanrı korkusu olsun.

HALK

I

Çağımızın moda kelimelerinden biri. Herkesin kullandığı bir kelime. Ama, acaba hangi anlamda kullanılıyor? Bu, biraz da kullanana bağlı.

Arapça kökenli bir kelimedir "halk". Yaratış ve yaratık anlamına. Yaratan (Halik) kelimesini çağrıştırmaları bakımından, nisbeten inançlılığa uzak olmayan bir anlam.

Kelimenin Batı dillerindeki söylenişi, böyle bir anlam yüklü değil. Dalia çok, bir yerde oturanlar anlamına. Dünyaya yapışık bir anlamı var.

Günümüzde kullanılan anlamı ise, ilk bakışta, "demokrasi" ile ilgili gibi gözüküyorsa da, aslında, bunda da soruşturulursa ayrımlar ortaya çıkacaktır.

Ne gibi anlamlarda kullanılıyor çağımızda?

Ülke'nin tüm insanları anlamına kullanıldığında, söylenecek bir söz yoktur.

Ama, "avam" anlamına da kullanılıyor. Oysa gördüğümüz gibi, ikisi de arapça kökenli olduğu halde "halk" ayrı, "avam" ayrı.

İngiltere'de soyluluk resmen tanındığından, soylu sayılmayanlara da "avam" denmiş, halk denmiş. Demokrasi, ilkin hiç bir hakkı olmayan bu kişilerin bir mücadele sonunda hak sahibi olmaları anlamına geliyor. Hindistan'da, Bengaldeş'te İngilizlerin etkisiyle "Avamî" partileri var. Pakistan'da da vardı.

Doğu blokunda ise, rejimi ifade için kullanılan her kelimeye mutlaka bir "halk" kelimesi ekleniyor. Oysa, "halk"ın birçok hakkı

hiçe sayılıyor.

Bizde, eskiden, böyle bir ayrım yoktu. Halk, soyluların dışında kalan kimseler değildi, bütün ülke insanlarıydı. Çünkü: resmî bir soyluluk düzeni (yani aristokrasi) yoktu bizde. Halktan bir kişi, sadrazamlığa kadar yükselebilirdi, şeyhülislâm olabilirdi.

Şimdi, "halk" ne anlama kullanılıyor?

Üzerinde biraz düşünmeli. "Halk işi" gibi deyimler iyi değil; kalitesiz eşya için kullanılan sözler. Halk plajı, halk otobüsü vb. de böyle.

Halka değer veriyorsak, "halk" kelimesini yerinde kullanalım, sözde öğüyormuş gibi yapıp ona "avam" gözüyle bakmayalım. Demokrasiyi de doğru anlayalım: bütün milletin idaresi olarak. Halkın, aydınıyla aydın olmayanıyla katıldığı yönetim biçimi olarak düşünelim. Aydınlar ve kitle diyalogu olarak görelim.

HALK

II

Halk, tüm ülke insanlarını içine alıyorsa, aydınları onlardan ayırmak doğru mudur? Halkın bir bölümünü alıp ona "halk" demek doğru mudur? Halkı millettten ayırmak, belki bilim dilinde, tanım olarak fark ettirmek mümkündür. Ama, gerçekte ve pratikte, halk ile millet aynı içeriğe sahiptir. Aynı topluluktur ikisi de. Bir fark varsa, millet, halkın daha bilinçli, daha örgütlü halidir. Bir halk, millet olmadan devleti olamaz, bağımsız olamaz demek doğru olur. Daha açık bir anlatımla, halk, sosyolojik bir varlıktır. Milletse, bir medeniyet seviyesine ermiş, siyasî bilincine kavuşmuş ve onu elde etme ve koruma önlemlerini düşünen halka verilecek addır. Yani millet, hemen devleti çağırıştırır. Millet, ilkel ya da gelişmiş, mutlaka bir devlet gereksinimi duyan, bir ortak ideale sahip, devleti ve varoluş amacını zorunlu gören halktır.

Millet kavramını yerine halk terimini yerleştirmek doğru değildir. Bu, onu tarih boyu ve nice fedakârlıklarla kazanılmış yüce özel-

286

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

ilklerinden mahrum etmek demek olur. Komünistler, hep halklardan bahsederler. Millet olarak da, olsa olsa Rus milletinden. Demokraside halk önemlidir elbet. Ama, bunu da yozlaştırmak gerekir. Onu, millet olma özelliğiyle birlikte düşünmek gerekir hep.

Nasıl bir insanın duygularından daha değerli tuttuğumuz yanı, ruh ve ahlâk yanı, zihin yanı ise, toplumun da ruhunu, ahlâkını ve zihni değerlerini fizik ihtiyaçlarından daha önde ve önemde düşünmemiz gerekir. Halkı kuru kalabalıklar gibi düşünmek, onu hiç anlamamak demektir.

Elbet, halkın ekonomik ihtiyaçları düşünülecektir. Fakat onun

entellektüel ve ruhî ihtiyaçları da en az o kadar düşünölmelidir. Halkı aydından ayrı düşünürsek, onu folklorik bir malzemeye indirgemiş oluruz. Oysa, halkın engin bir ruhu vardır. Ve bu insanlık özelliğiyle dopdoludur. Halk ruhu, medeniyet ve hakikat ideasıyla ayakta durabilir. Ondan koştukça, halk, kendi orijinallliğini ve özelliğini yitirmeğe başlar.

Bir misal verelim: Karacaoğlan'ı halk şairi olarak isimlendiriyoruz. Eskiden saz şairi diyorlardı. Bence daha doğru bir isimlendiriliş. Divan şairlerimiz de bu halkın çocuklarıdır, bu halkın şairleridir, saz şairlerimiz de. Bunlardan bir kısmı halk şairi olunca, öbürleri ve asıl büyük şairler, bu halkın, bu milletin şairi sayılmamış gibi olmuyor mu?

Kısacası, şu dilimize yerleşmiş, üstünde fazla düşünmediğimizden oldukça yanlış değerlendirmelerle kullandığımız, bu yüzden etrafında bir çok peşin hükümler doğmuş, bahtsız kelimelerimizden biri de "halk" kelimesidir.

HALK

III

Ortadoğu dedikleri bölgemizde, halk çok eski medeniyetlerle birlikte gelen bir insan topluluğudur. İslamla birlikte bu topluluk, bir millet haline geldi. Farklı dil ve ırklardan olmaları millet özelliğini bozan, yıkan bir faktör olmadı; aksine güçlendirdi, pekiştirdi. İrklar birbirine karıştı, diller birbirinden kelimeler, deyimler ve söyleyiş biçimleri aldılar. Göreneklere ve gelenekleri hemen hemen her yerde aynı olan bir halk doğdu. Bu halkın birlik ideali ırk esasına bağlı değildi. Renklerin, ırkların, hatta dillerin farklılığı bir zenginlik görünümünü vermeğe başladı.

Ne zaman ki, bütün bunları sessiz sedasız gerçekleştiren Osmanlı devleti znyıfladı, işte o vakit, Avrupalılar, devleti yıkmak için geçmişin küllerini kurcaladılar, ırk farklılıklarını hatırlattılar, bu bölgenin her tarafına ayrılık tohumları serptiler. Devlet yıkılınca sun'i devletçikler ve sözde uluslar çıkardılar ortaya. Ürdün, Suriye,

288

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

Lübnan, Filistin, Irak ve diğer devletçikler. Oysa, geçmişte hiç böyle devletler ve halklar yoktu. Amman'la Şam'ın, Şam'la Bağdat'ın ayrılığı gayrılığı neydi sanki. Aynı dili konuşuyorlar, çoğunluk araptır; dinleri, kültürleri, tarihleri hepsi aynı. Ama, gelgelelim, biri Suriyeli, biri Ürdünlü, biri ıraklı olduğunu iddia eder dururlar. Bu ayrılığı düşmanlarının icat ettiğinden haberdar bile değildireler. Halk bu yerlerde hep aynıdır. Bu saçma, temelsiz, sun'i ayrımlar yüzünden bugün İran-Irak savaşı sebebiyle bir çok kentler mahvoluyor, evler yıkılıyor, insanlar ölüyor.

Aynı ayırım yüzünden Filistinlilere gerçek bir şekilde sahip

çıkmadı öbür araplar. Lübnan'ın yıkımında adeta seyirci kaldılar. Avrupa'da, milliyetçilik bir birleşme sebebi idi. Çünkü, küçük küçük parçalar, bu sayede birleşip bir devlet, bir halk oldular. Al- - manya böyle doğdu. İtalya böyle doğdu. Yani ayrı olanlar nasyona- lizm sayesinde birleştiler Batı'da. Bölgemizde ise zaten bir ve be- raber olanlar, Batı'nın iğfali sonucu, bu nasyonalizm yüzünden ay- rıldılar, bölündüler, parçalandılar. Tek halk oldukları halde, şimdi "halklar" haline gelmeye çalışıyorlar.

Dikkat edilirse, Batılılar da, solcular da, bu bölge insanların- dan hep "halklar" diye söz ederler.

Oysa, bu bölgede tek bir "halk" vardır. O halk, bütün uğraşma- lara rağmen, bugün dahi aynı özelliğini korumaktadır. Suni ayırım- lar ve engeller ortadan kalktığı anda hemen kaynaşıp aynı halk ol- duklarını göstermekledirler bu halkın insanları.

ORUÇ DÜNYASINDA

Çağımızda, oruç ayının gelişi, uzaktaki bir yakınımızın geri dönüşü gibi bir etki yapıyor. Birden şehir değişiyor, insanlar deği- şiyor, konuğun şerefine daha bir çeki düzen veriliyor tavırlara. İnanmış ruhlar, kaybedilmiş bir vakti, sanki gençliklerini yeni- den bulmuş gibi oluyorlar.

Ölenler yeniden diriliyor çevremizde. Anılar somutlaşıyor.

Oruç, bir ruh analizi oluyor inanmış insan için. Geçmişini dü- şünüyor insan, yanlışlıklarını daha bir net görüyor. Eğrilmişse yolu, düzeltmek istiyor onu. Yay haline gelen "Doğru Çizgi" düzeltiliyor içimizde.

Mutlak'la nisbî'nin çarpışması, Oruç ayında birincinin zafe- riyle sonuçlanıyor.

Oruç, Kur'an-ı Kerim'e, Kur'an-ı Kerim namaza, namaz, son- suzluğa kapı açıyor ruhlarda.

Ve gün doğduğunda ipek gibi ince gümüşten zincirlerle kendi elimizle bağlıyoruz elimizi, kolumuzu, ağzımızı. Göz, kulak, ağız,

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

hafıza, hatıra, kalb ve ruh, hepsi aynı bilinci saniyelerle dakikalar- la yaşıyor.

Ve gün battığında yeni bir dünyaya giriyoruz. Zeytin tanesinin ahiret haleli dünyasına. Ve hurmanın gerisindeki tada, minarelerin ve kubbelerin ahengine. Yıkanmış uykunun kevser havuzu kristali- ne ve onun ortadan bölünüşünde bir ay tepsisi gibi gelen gök sofrası sahurun çağrısına.

Nar taneleri yakuttan damlalardır oruç ayında. Ve asmalardaki salkımlar, cennetten iniyor dünyamızın mavî deniz görüntülü at- mosferine.

Oruç, İskender-i Zülkarneyn ile Hızır'ın yolculuğunu hatırlatı- yor bize. Akşam olduğunda Ab-ı Hayat bulunmuştur; insanı ebedî- likten pay sahibi eden o gizli su, o değerli maden avucumuzdadır.

Atalarımız, Oruç Dünyasında ne mutlulukları yaşadılar. Bize

kalan bu kutlu mi;15'tan dolayı Allah'a ne kadar şükretsek ve atalarımıza ne kadar teşekkür etsek, azdır.

GAZETE

I

Bizim gazetelerimize ibretle bakıyorum.
Korkunç bir sayfa arttırması yarışındalar.
Otuz liraya 10, 16, hatta bazan 20 sayfa gazete veriyorlar.
Gazeteden başka bir şey söyleyin bana, maliyetinin çok çok altında bir fiyata satılmış olsun.
Demek düşünce, kalem ve imza, kendi başına bir değer kabul edilmiyor ki, gazete, ilân almaya muhtaç bir duruma getirilmiş.
Benim anladığım gazete, önce yazı olarak verdiğine dayanmalıdır. Yani fikir, imza, haber ve yorum.
İlân, reklam almasın mı? Alsın elbet. Ama, reklâm, ilân, gazetenin esası olmamalı.
Bizim gazetelerimizde sanki reklâm, ilân esas; yazılar, haberler süslemeğe yarayan ekler gibi gözükyor.
Bu yarışın sonu yok bizce. Sayfa arttırmanın, artık porno seviyesini bulan fotoğraflarla satışa ulaşmayı ummanın sonu yok.
Bu yarış hep birden kaybedecekler gazeteler.

292

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

Seviyeli bir gazete bu yarışa katılamaz bile.
Türkiye'de gerçekten kültüre değer veren bir gazete nasıl-çık-sın ki, çıkanları, aldıkları ilâna dayanarak, maliyetlerinin çok çok altında satılıyorlar.
Nerdeyse diyeceğim ki, bir kanun çıkmalı ve gazete, maliyetinin altında bir fiyata satılmamalı.
Basınımızın bu seviyede oluşu bunalımlarımızın esaslı kaynaklarından biri gibi geliyor bana.

GAZETE

II

Toplum için belli bir görüşünüz, belli bir düşünüşünüz mü var, gazeteniz de olmalı.
Yoksa, sizin düşünüş ve görüşünüz kendini duyuramayacak, zaman içinde eriyip gidecektir. Gazetesi olanlarsa sahte düşünüş ve görüşü gerçeğinin yerine koymağa çalışacaklardır.
Gazete, düşünceler, görüşler için bir nevi ütü, kalıp görevini görmekte.
İnsanlar, farkında olmadan, bir tür gazetenin kurbanı olmuşlardır. Nasıl olsa gazete insanın yerine düşünüyor, görüyor, inceliyor, değerlendiriyor diye, olayları düşünüp, gerçeğine erip değerlendir-

me zahmetine katlanmaktan kaçmıyorlar.

Kafalarım bu gazetelerin içine gömercesine onlara dalanlar, gerçekten de onları bir an için kendi beyinlerinin yerine koymuş olmuyorlar mı? Bir kolaylığa, fakat aldatıcı bir kolaylığa düşmüş olmuyorlar mı?

Gazete, insanın kendine bir yedeğiymiş hissini vererek onu aldatıyor. Kendimizden başkasının yapmaması gereken ve zaten ya-

294

GÜNLÜK YAZILAR IV — GÜN SAATİ

pamayacağı işlerimiz vardır. Düşünmek, bu tür şahsî işin başında gelir.

Bir gazete sizi düşünmeye itiyor, sizi rahatsız ediyorsa o gazete olumlu bir gazetedir. Sizin ilerlemenize yardımcı olacaktır.

Ama, bir gazete size "sen dur, düşünme, ben her şeyi hazırladım bak, işte renk renk, tablo tablo!" dercesine bir havayla sizi kuşatırsa, tekniğiyle, görüntüsüyle sizi merakınızdan yakalayıp oyalar ve belli süre yorar bırakırsa, o gazete sizin zamanla gerilemenize sebep olacaktır. Nice aydın kişiler görüyoruz, hep bu tip bir gazeteyi okuduğundan, farkında olmadan kuruyup gitmiş. Hep aynı gazeteyi okuya okuya, ondan ibaret kalmış.

Evet, bir görüşü, düşüncü olan topluluklar, kendi gazetelerini çıkartarak, toplumda düşünce tekellerinin kırılmasına katkıda bulunabilirler.

Ne kadar çok sayıda birbirinden farklı gazete çıkarsa, o toplum o kadar çok düşünce türüyle karşılaşacak ve zihin tembelliğinden o denli korunacak demektir.

GAZETE

III

Evet, çağımızda gazete toplulukların kulağı ve dilidir.

Bize yabancı olarak geldi gazete. Bütün yerleşme görünümüne rağmen, gazete, bizde hâla "yabancı"dır. Çünkü: toplum ruhuna dayanmıyor. Hitabı da, toplumun ruhuna değil nefsinedir.

Toplum ruhundan fişkiran, toplum ruhunu geliştiren, kültür temelli bir gazeteye toplumumuzun şiddetle ihtiyacı vardır.

Figaro ve Le Monde ne kadar Fransızsa, o kadar kimliğimizi taşıyan ağırbaşlı ciddi bir gazeteye muhtacız.

Böyle bir gazete, kendisini hiç bir sorumlulukla bağlı, kayıtlı görmeyen basınımız için de ayrıca gereklidir.

Bir eksen, bir nirengi noktası olur o.

Bütün basını, dağılıp oraya buraya saçılmasınlar ve toplumu da dağıtıp anarşiye ve teröre kurban etmesinler diye bir ağırlık noktasına, bir denge çizgisine bağlayacak olan bir gazeteyi kastediyoruz.

Ya yerde sürünen, ya da kendi dediklerine göre yüz binlerin üstünde uçan gazetelerimiz var. Ama arada on binlerle ifade edilecek bir fikir gazetesi tirajı görülüyor. Ve henüz o, ufukta görünmüyor.

İÇİNDEKİLER

7	Hayat ve Anlamına Dair
9	Edebiyat ve İnsan
12	Eser ve Eleştiri
14	Eser ve Zaman
16	Zaman ve İnsan
19	Doğu'dan Batı'ya
21	Düşünce ve Hayat
23	Çıkış Noktası
25	Öz-Denetim
27	Korkudan Öte
29	İleriyi Görmek için
31	Gelişme
33	Kendine Sabrı Öğütle
35	Yüce Sorumluluk
37	Doğru Olan
39	Balozu
41	Ölçü
43	Vakit ve Değer
45	Tanıtma
48	Parti ve Particilik
50	Kader Sırrı
52	Sanayi ve Kültür
54	Düş ve Gerçek
56	Medeniyetin Dirilişi
58	Ak Tarih, Kara Tarih
60	Propaganda ve Hakikat
62	Değişme
64	Gazabı Çağırın
66	Çağrı
68	"Şartlar" ve İnsan
70	İnsanın Şahdamarı: Sorumluluk
72	Politika ve Ahlâk
74	"Yeni İnsan"
76	Söz ve Gerçek
78	Mısralarla, Beyitlerle
80	Zaman Gibi Sezmek

82	Aklın Dramı
84	Kaynak
86	Sözün Hakkı
88	Bağdaşma
90	Saat ve İnsan
92	Diriliş İnsanı
94	Kader ve İnsan
96	İdeal ve Tarih
98	Tartı
100	Eskiden Yeniye
102	Yankı
104	"Fikir Ailesi"
106	Ruh Boşluğu
108	Gelişme ve Şartlar
110	Hayat
112	Program
114	Ruhlarda Sönen Yıldız
116	Bir Mum Misâli
118	Uyarmak
120	İnsanın Yazısı: "Yazı"
122	İçten Dışa
124	Sen, Kendi Portrem Çiziyorsun
126	Birlik Üstüne
128	Haber
130	Ruh Handikapları
132	Ruh Gömüleri
134	Çare
136	Gerçek İnsancılık I
139	Gerçek İnsancılık II
141	Ruhumuzun Tarih Kesiti
143	Taklit
145	Fanilikteki Sonsuzluk
147	Ufukların gücü
149	Hayat, İlerleyiştir
151	Yük
153	Amaç Birliği
155	Çağrılar Çağrısı
157	Portre Çizme İhtiyacı
159	Çağın Dalgınlığı
161	Bir Kandil Daha Yanacak
163	Meşaleyi Diri Tutmak
165	Gordiom'da Bir İskender
167	Hazine
169	Bakış
171	Millet ve Medeniyet
173	Yeni Bir Gün
175	Yürüyüş
177	Kervan
179	Vaktin Sınırlayamadığı

181	Deprem
183	Nöbet Tutmak Sanatı
185	Toplum Çürütücüleri
187	"Dalga"lar ve "Hava"lar
189	Aşın Umut, Umutsuzluktur
191	Sınır ve Sınırı Aşma
193	Politika ve İnsan
195	Demokrasi
197	Demokrasi ve Halk
199	Sağ
201	Materyalizm ve İnsanlık
203	Son İnsan
205	İnsanlık Borcu
207	Siyaset ve Devlet
209	Hilkat mucizedir, Mucizeler de Hilkat
211	Yeni Bir Aydınlanma Çağı İçin
213	Diriliş
215	Ve Diriliş
217	Düzeliş
219	Toplum ve Düşünce
221	Pay
223	Zaman'la Konuşma yada konuşamama
225	Parti
227	Sebeplerden Biri
229	Sebep
232	Ve Sebep
235	Medeniyetin Yeniden Dirilişi
240	Dünya İlişkisi
243	Medeniyet ve Yoruluş
246	Ömür Sırrı
248	Medeniyetlerin Ömrü ve Kaderi
251	Göklerin Çektiği Kartal
253	Som Mermer Gibi
25.6	Ve Necip Fazıl
258	İstanbul'un Fethi I
260	İstanbul'un Fethi II
263	Fikir ve Fikirsizlik
265	Çözümün Çözümü
267	Yasaya Uymak I
269	Yasaya Uyrnak II
272	Yasaya Uymak III
274	Kalıtım ve Şifa
276	Sır ve İnsan
278	Kıyamet Gibi
280	Yaşamak
283	Halk I
285	Halk II
287	Halk III

289	Oruç Dünyasında
291	Gazete I
293	Gazete II
295	Gazete III
Sezai Karakoç _ Günlük Yazılar Gün Saati	